

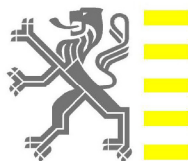

Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen

Jaarverslag 2010

KONINKLIJK
MUSEUM
VOOR SCHONE
KUNSTEN
ANTWERPEN

Inhoudsopgave

VOORWOORD	4
AANWINSTEN	7
RESTAURATIES	10
TENTOONSTELLINGEN	15
BRUIKLENEN EN CONSERVATIE	29
ONDERZOEK	31
PUBLICATIES	37
PUBLIEK, PERS, WEBSITE	40
EVENEMENTEN	45
EDUCATIE	48
BIBLIOTHEEK	50
ARCHIEF EN DOCUMENTATIECENTRUM	54
BEELDBEHEER	56
SAMENWERKINGEN	58
HET BEDRIJF	60
DE VRIENDEN VAN HET KMSKA	66
Bijlage 1: personeelsbestand en tewerkstellingsstatuten	67
Bijlage 2: lijst van gepubliceerde artikels	68
Bijlage 3: cijfers bibliotheek	69
Bijlage 4: educatieve projecten	73
Bijlage 5: jaarrekening	77
Bijlage 6: het KMSKA in de pers	79

VOORWOORD

2010 was een boeiend, maar geen gemakkelijk jaar. In december, toen de tweede fase van de renovatie werd toegekend aan Claus & Kaan Architecten, werd duidelijk dat de verbouwingen die ons museum de 21ste eeuw binnen zullen loodsen, een stuk langer zullen duren dan oorspronkelijk gepland. De voornaamste redenen zijn de omvang en complexiteit van de werken.

De voorbereiding van de verbouwing beheerst al enkele jaren ons leven. Verschillende kunstwerken zijn de voorbije jaren aan andere musea uitgeleend, om daar te blijven tot het einde van de werken in 2017. Andere kunstwerken worden aan een onderzoek of conservatiebehandeling onderworpen vooraleer ze voor langere periode naar het depot gaan. Er wordt onderhandeld over externe locaties voor bibliotheek, restauratieatelier, archief en administratie. En we zitten maandelijks met de architecten rond de tafel om de verbouwing tijdig en vlot te kunnen laten starten.

Kortom: haast alles wat in 2010 plaats vond stond in het teken van de nakende sluiting van het museum.

Er was één grote tentoonstelling, *Closing Time*, waarin het werk van schilder Jan Vanriet de confrontatie aangaat met de vaste collectie van het KMSKA en de bezoeker aanspoort om op een andere manier te gaan kijken en vanuit het beeld zelf te gaan denken. De tentoonstelling liep gedurende vijf maanden, een vrij lange periode.

Tijdens de laatste twee weken kon de bezoeker gratis het museum bezoeken en afscheid nemen van de collectie. *Closing Time* was immers de laatste expo die het KMSKA zelf in het museumgebouw organiseerde. Tijdens *Closing Weeks*, de laatste twee weken van de tentoonstelling, werden in totaal 34 activiteiten en evenementen georganiseerd. Een enorm succes, want het KMSKA ontving op veertien dagen zo'n 24.000 bezoekers.

In het voorjaar waren er twee zeer uiteenlopende kleinere tentoonstellingen te zien in ons museum: *Rubens Doorgelicht. La furia del pennello*, waar een synthese werd gemaakt van Rubens' virtuoze schildertechniek; en *Preview. Work on Paper*, waar voor het eerst werk op papier getoond werd van Koen van den Broek (°1973), die op hetzelfde moment een grote overzichtstentoonstelling had in het SMAK in Gent. Onder redactie van Nico Van Hout en Arnout Balis verscheen bij *Rubens Doorgelicht* het boek *Meekijken over de schouder van een virtuoos*, dat in 2011 ook in het Engels zal worden gepubliceerd.

In de winter van 2010 was het leegstaande museumgebouw nog het decor voor een tentoonstelling met monumentaal werk van Anselm Kiefer. Die bracht voor het eerst op grote schaal werk van de toonaangevende naoorlogse Duitse kunstenaar naar Antwerpen. Anselm Kiefer was de eerste realisatie van het nieuwe samenwerkingsverband tussen de

Musea stad Antwerpen, KMSKA en M HKA, en kende een enorm succes.

Al deze tentoonstellingen samen zorgden ervoor dat het KMSKA één jaar voor zijn sluiting 153.214 bezoekers ontving. Voor de tweede keer op rij realiseert het museum hiermee een significante stijging in de bezoekcijfers.

Maar ook extra muros was het museum aanwezig. Samen met ING Cultuurcentrum en Bozar organiseerde het KMSKA in Brussel de tentoonstelling *Ensor Ontmaskerd*. Deze tentoonstelling vertrekt van de unieke Ensorcollectie van het museum, inclusief veel weinig getoond werk op papier, en werd aangevuld met verschillende interessante bruiklenen. Het was een mooie gelegenheid om de rijkdom van de collectie te tonen in onze hoofdstad.

In Hamburg en Helsinki was de collectie van het KMSKA in 2010 eveneens aanwezig. Naar het Bucerius Kunst Forum in Hamburg reisden zo'n 40 werken -vooral schilderijen- voor de tentoonstelling *Rubens, Van Dyck, Jordaens. Barock aus Antwerpen*. In het Sinebryhoff Art Museum in Helsinki was een 50-tal werken te zien –ook werk op papier- in de tentoonstelling *Flemish Masters. Rubens, Jordaens, Brueghel. Baroque art from Antwerp*.

Ook virtueel was 2010 voor het KMSKA een vruchtbaar jaar, want de website www.kmska.be werd volledig vernieuwd. Structuur, navigatie, look & feel werden aangepast. De collectiecatalogus kwam online, en als eerste museum in België bood het KMSKA een virtuele rondleiding aan in

één van zijn zalen. Online of via I-phone kun je nu inzoomen op ieder detail van de majestueuze Rubenszaal.

In 2010 werd ook de volledige beeldencollectie ingepakt en verhuisd naar een extern depot. Een hele operatie, die bewees dat de museumploeg klaar is voor de taak die haar te wachten staat.

Het KMSKA werkte ook mee aan verschillende initiatieven n.a.v. het Belgische voorzitterschap van de Europese Unie, o.a. met de tentoonstellingen *Closing Time* en *Ensor Ontmaskerd*, maar ook door actieve ondersteuning van congressen van Enterprise Europe Network en de Nationale Veiligheidsorganisatie.

Het museum zetten zijn andere samenwerkingen in 2010 onverminderd voort, o.a. met de Vlaamse Kunstcollectie, de stad Antwerpen, het Rubenianum, het Centrum voor de Vlaamse Kunst van de 16de en de 17de eeuw vzw, de Vrije Universiteit Brussel, de Universiteit Antwerpen, de Rijksuniversiteit Leiden en verschillende andere wetenschappelijke instellingen, onderzoeksinstituten en musea in binnen- en buitenland. Ook de kick-off van het Cultuurforum vond plaats in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, op 25 januari 2010.

In 2010 werden enkele onderzoeksprojecten opgestart, en verschillende projecten voortgezet. De digitalisering van de collectiecatalogus vordert goed, de catalogus werd in 2010 ook online ontsloten. Ook het onderzoek rond Rubens ging voort. Enerzijds werd het onderzoek dat

samen met The Getty Foundation werd verricht naar de schilderijen van Rubens uit het KMSKA toegelicht in het boek *Rubens Doorgelicht*.

Meekijken over de schouder van een virtuoos, anderzijds werd een Jaarboek gepubliceerd gewijd aan het thema van de zogenaamde doodverf, of grondlaag in de zeventiende-eeuwse schilderkunst, in het bijzonder in het werk Peter Paul Rubens. Er waren ook nieuwigheden, zoals de start van het onderzoek naar de collectiegeschiedenis, en een kunsthistorisch onderzoek naar de collectie James Ensor.

Kortom, 2010 was een druk jaar, en ook 2011 dient zich aan als goed gevuld. Het KMSKA zal de volgende jaren in Antwerpen aanwezig zijn in o.a. het MAS / Museum aan de Stroom, de Koningin Fabiolazaal en de Kathedraal. Buiten Antwerpen zijn er substantiële delen van de collectie te zien in o.a. Lier en Mechelen. Met alle gastlocaties en inrichtende overheden worden engagementen aangegaan die over meerdere jaren lopen. Al deze

tentoonstellingen, die in 2011 openen, werden in 2010 grondig voorbereid. Ook werden er verschillende pakketten samengesteld die vanaf 2011 internationaal kunnen gaan reizen en de faam van ons museum versterken. Het is duidelijk dat de nakende sluiting van het museum ons alert houdt. Het museumgebouw mag dan dicht gaan, onze collecties blijven wel dichtbij.

Dr. Paul Huvenne
Administrateur generaal

AANWINSTEN

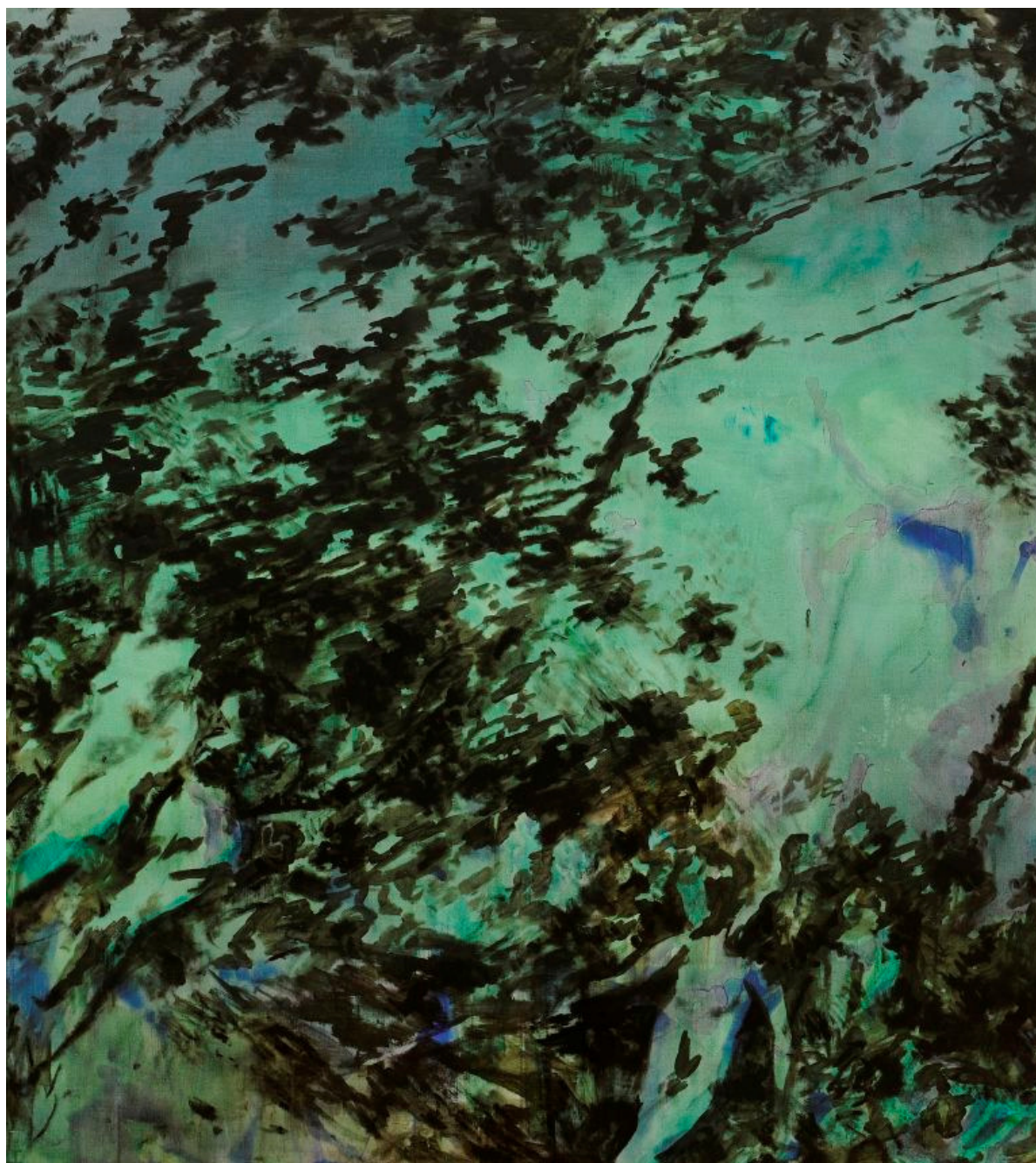
JAN VANRIET

Vrouwen in het woud # 3

189,8 x 169,8 cm, 2001

Tatlin

100 x 150 cm, 1980

Jan Vanriet, *Vrouwen in het Woud* © KMSKA - Lukas Art in Flanders

In 2010 werd de collectie van het KMSKA twee werken van de Antwerpse schilder Jan Vanriet (°1948) rijker. Sinds 1978 was het KMSKA al in het bezit van drie aquarellen van de meester (*Dorpsperikelen*, 1977, *Zicht op zee*, 1977 en *Que reste-t-il d'un slow*, 1977). Naar aanleiding van de spraakmakende tentoonstelling *Closing Time*, waarin Vanriet een keuze uit de museumstukken met zijn eigen werk confronteerde, deed de kunstenaar een bijzonder grootmoedige geste. Uit de werken die nog in zijn persoonlijke bezit waren, mocht het museum een schilderij kiezen. Het is het derde werk uit de reeks *Vrouwen in het woud* geworden. Voor deze serie baseerde Vanriet zich op een foto van Poolse vrouwen die zich op bevel van Duitse soldaten uitkleeden en vervolgens de dood worden ingejaagd. Dit barbaarse beeld uit de Tweede Wereldoorlog kwam hem terug voor ogen naar aanleiding van de recente gebeurtenissen in de Balkan. Ontspoorde ideologieën, oorlog en vervolging zijn thema's die sinds de jaren 1990 sterk aanwezig zijn in het oeuvre van Vanriet. *Vrouwen in het woud 3* baadt echter ook in een discrete, haast mysterieuze sfeer: de gedaanten zijn bijna onzichtbaar tussen de bomen. De licht verhakkelde, onstuimige schilderwijze, de fotografische invloeden en het intrigerende kleurgebruik zijn karakteristiek voor Vanriets stijl.

Door de aankoop van het werk *Tatlin*, tentoongesteld tijdens *Closing Time*, vult het museum zijn collectie representatieve werken van Jan Vanriet verder aan. Deze grote tekening (potlood en aquarel op papier) is één van de verschillende versies van het portret van de Russische kunstenaar Vladimir Tatlin (Charkov 1885 - Moskou 1953) die de schilder in 1980 maakte. De Russische avant-garde, in het bijzonder de futuristische dichter Vladimir Majakovski (1892-1930), boeit Vanriet sinds lange tijd. Net zoals bij *Vrouwen in het woud # 3* lag wellicht een fotografisch document aan de oorsprong van dit werk. De verfijnde tekenstijl illustreert de bewondering die Vanriet koestert voor de Franse neoklassieke kunstenaar Dominique Ingres. Tegelijkertijd brengt het werk Pablo Picasso's portretten van rond 1920 in herinnering. De breed opgezette en asymmetrische compositie, de theatrale encenering, de mysterieuze leegheid van Tatlins lichaam en de omgeving waarin hij zit, het contrast van de monochromie en de felheid van de groene hoed, de jongensachtige en weemoedige gelaatsuitdrukking, al deze elementen maken van *Tatlin* een bijzonder boeiend werk.

BRIEVEN VAN HENRI LEYS, JAN STOBBAERTS EN WALTER VAES

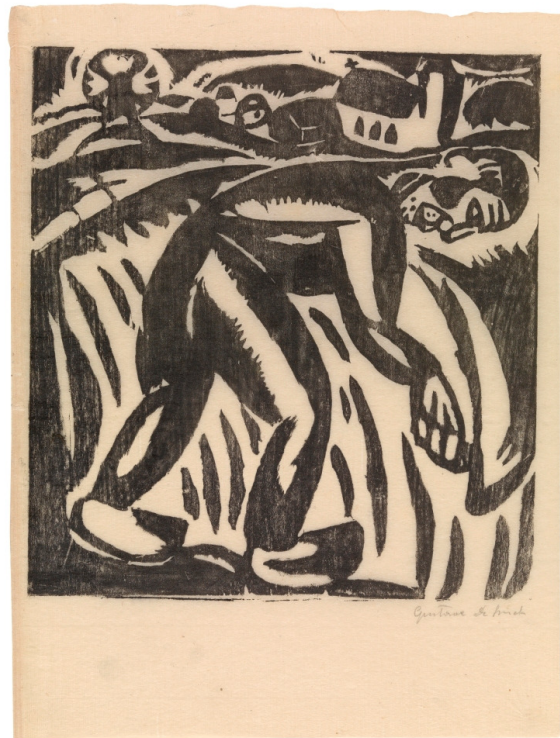
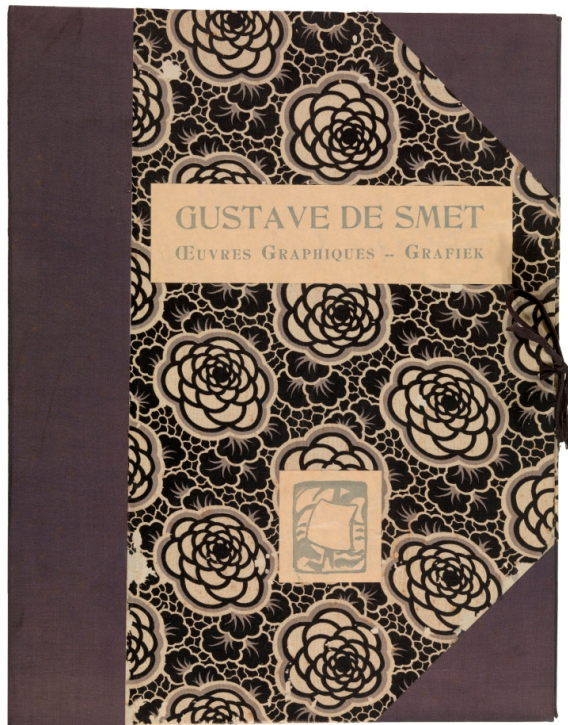
Op 31 maart 2010 kocht het KMSKA vijf brieven van Henri Leys (1815-1869), Jan Stobbaerts (1838-1914) en Walter Vaes (1882-1958). Deze brieven vormen een mooie aanvulling op de collectie, want het museum bezit niet minder dan zeventig schilderijen van deze drie kunstenaars samen. Verschillende van deze werken zijn door de kunstkring *Kunst van Heden* aan het museum geschonken. Deze vereniging ijverde voor de erkenning van kunstenaars die zich in de tweede helft van de negentiende eeuw afzetten tegen het academisme, waaronder de drie vermelde kunstenaars.

GUSTAVE DE SMET

Oeuvres Graphiques - Grafiek

Het Rode Zeil, Brussel, 1920

Op 27 oktober 2010 kocht het KMSKA een exemplaar van de portfolio die de expressionistische schilder Gustave de Smet (1877-1943) in samenwerking met het tijdschrift *Het Rode Zeil* in april 1920 van zijn grafische werk uitgaf. Het album bevat 15 originele hout- en lino'sneden, door de kunstenaar zelf gedrukt op Japans zijdepapier. De oplage van 50 portfolio's was genummerd en getekend en kostte indertijd 350 Belgische frank. *Het Rode zeil*, opgericht door André De Ridder, Arthur Cornette, Gust en Firmin Van Hecke en Karel Van de Woestijne heeft maar 1 jaar bestaan en 9 nummers uitgegeven. Deze reeks grafiek vormt een uitgelezen aanvulling op het indrukwekkende schilderijenbestand (18 werken) van de Smet in de collectie van het KMSKA.

FOTO's

Gustave de Smet, *Oeuvres Graphiques - Grafiek*

RESTAURATIES

JAN GOSSAERT

Portret van een man (inv.nr. 326)

Voor de restauratie:

Jan Gossaert, Portret van een man, 1525, olieverf op paneel, 61 x 45 cm, KMSKA, inv. nr. 263 | Foto: Karen Thomas (The Metropolitan Museum of Art)

Tijdens de restauratie:

Jan Gossaert, Portret van een man, 1525, olieverf op paneel, 61 x 45 cm, KMSKA, inv. nr. 263 | Foto: Karen Thomas (The Metropolitan Museum of Art)

Na de restauratie:

Jan Gossaert, Portret van een man, 1525, olieverf op paneel, 61 x 45 cm, KMSKA, inv. nr. 263 | Foto: Karen Thomas (The Metropolitan Museum of Art)

Het *Metropolitan Museum of Art* in New York vroeg *Portret van een man*, toegeschreven aan een navolger van Jan Gossaert, in bruikleen voor de tentoonstelling *Man, Myth and Sensual Pleasures: Jan Gossart's Renaissance*. Het schilderij verkeerde niettemin in erbarmelijke staat. Door de dikke, vergeelde vernislagen, de storend verkleurde retouches en de overschilderde achtergrond was het schilderij nauwelijks nog toonbaar. Om het schilderij optisch te verbeteren bood Maryan Ainsworth, curator van de tentoonstelling, aan het te laten restaureren in het atelier van The Metropolitan. De behandeling door restaurator Karen Thomas leverde een fantastisch resultaat op.

Nu de kwaliteit van het portret weer tot zijn recht komt beweert Gossaertspecialiste Ainsworth dat het om een eigenhandig werk van de meester gaat. De geportretteerde is een onbekende man in de modieuze klederdracht van het begin van de zestiende eeuw. Door het wapenschild rechts werd lang gedacht dat het om Frank van Borselen ging, de vierde echtgenoot van Jacoba van Beieren. Deze identificatie is onjuist want het wapen is pas later aan het schilderij toegevoegd en dus niet origineel. Na de reiniging was het wapenschild bijzonder storend geworden. Waar de kleuren, de contrasten en de plasticiteit van de vormen door de reiniging juist aan kracht hadden gewonnen, bleek het blazoen slecht geschilderd en deed het afbreuk aan de ruimtelijkheid van de compositie. In overleg werd daarom besloten het te overschilderen. Op die manier is het wapen wel als historisch document bewaard gebleven, maar verstoort het de monumentale en ruimtelijke illusie niet.

ANDERE RESTAURATIEPROJECTEN

Ambrosius Francken

De vermenigvuldiging van de broden en de vissen (inv.nr.135)

Dankzij financiële steun van de Koning Boudewijn Stichting, met name het Fonds Courtin Bouché, en in samenwerking met De Kathedraal kon in 2010 de restauratie opgestart worden van *De vermenigvuldiging van de broden en de vissen* van Ambrosius Francken (inv.nr.135). De vernislaag van dit altaarstuk werd bij de grote waterschade van 2001 dusdanig beschadigd dat de voorstelling bijna niet meer zichtbaar was. Het grote schilderij werd gerestaureerd door Catherine van Herck en Marie Postec en zal in langdurig bruikleen gegeven worden aan De Kathedraal in het kader van het project Reünie.

Antonello da Messina

Kalvarie
(inv.nr. 4)

In 2008 werd, mede dankzij de financiële steun van de Azienda Speciale pala Expo Roma, de behandeling van dit belangrijke topstuk opgestart. In 2010 werd er door restaurator Susan Farnell verder gewerkt aan de uiterst complexe en arbeidsintensieve restauratie. Met name de luchtpartij van het schilderij vormde een groot probleem: de originele verflaag, bestaande uit een transparante glacislaag van ultramarijn, was bedekt met verkleurde retouches. Hierdoor waren luminositeit en dieptewerking uit de compositie verdwenen. In overleg met de internationale begeleidingscommissie, die de restauratie vanaf de start opvolgde,

werd besloten de retouches mechanisch te verwijderen, dat wil zeggen met behulp van scalpel en microscoop. Het uiterst delicate en tijdrovende karwei werd in 2010 met succes afgerond, ondanks het feit dat de restauratie in 2010 twee maal onderbroken moest worden om het schilderij tijdelijk op te kunnen nemen in de tentoonstelling *Closing Time*, aan het begin en aan het eind van de tentoonstelling (van 24 april tot 17 mei en van 1 september tot 4 oktober). Na de herstart moest voor de rest van de restauratie een strakke planning gevolgd worden omdat het schilderij vanaf mei 2011 opgenomen zou worden in de tentoonstelling *Meesterwerken in het MAS. Vijf eeuwen beeld in Antwerpen*.

Hans Memling

Christus tussen zingende en musicerende engelen
(inv.nrs. 778-780)

Dit project, dat wordt uitgevoerd met financiële steun van de Vrienden van het KMSKA en Interbuild NV, werd opgestart in 2001. Door de vele andere werkzaamheden, vooral in het kader van de sluiting van het museum voor verbouwing, ligt deze restauratie sinds geruime tijd vrijwel volledig stil. De zogenaamde “open uren”, waarbij de museumbezoeker in het atelier de restauratie van dichtbij kan volgen, vonden in 2010 wel plaats (24.02, 26.05, 25.08). Na de sluiting van het museum en de uithuizing van een deel van de collectie naar een extern depot, annex restauratie atelier, zal de restauratie verdergezet worden.

TENTOONSTELLINGEN

KOEN VAN DEN BROEK / PREVIEW. WORK ON PAPER

22 januari – 28 februari 2010

Het SMAK (Stedelijk Museum voor Actuele Kunst) in Gent organiseerde van 30 januari tot 16 april 2010 de eerste retrospectieve tentoonstelling van de schilderijen van Koen van den Broek (Bree, 1973). Bijna gelijktijdig toonde het KMSKA in het prentenkabinet een keuze van werk op papier. Koen van den Broek stelde zijn werk al vaker tentoon in de gerenommeerde White Cube Gallery in Londen (*Borders* 2001, *Treshold* 2003, *Angle* 2007) en werd in 2003 uitgenodigd om deel te nemen aan de expo *Matisse and Beyond: A Century of Modernism* in het San Francisco Museum of Modern Art. Met John Baldessari werkte hij samen aan het project *This is an example of that*, dat o.m. in het Bonnefantenmuseum in Maastricht werd getoond. Van den Broek trad ook zelf op als curator en organiseerde in 2008 op vraag van het M HKA de tentoonstelling *Fantasy*. In een intrigerende tekst bij het werk van Van den Broek noemde Dirk Lauwaert de motieven die de kunstenaar fotografeert, schildert en tekent *onooglijk, onuitputtelijk anoniem, volstrekt lukraak en onbetekenend* en de beelden zelf *onverschrokken en barsten(d) van ambitie*.

De tentoonstelling werd bezocht door 14.448 bezoekers.

Koen van den Broek, *Zonder Titel*, met dank aan Figge von Rosen Galerie, Keulen

RUBENS DOORGELICHT: LA FURIA DEL PENNELLO

13 februari – 4 april 2010

Jaarlijks presenteert het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen een selectie van de resultaten van het Rubensonderzoek in een dossiertentoonstelling. In de twee vorige edities werd de focus telkens gericht op een schilderij: *De verloren zoon* (2008) en *De Aanbidding door de koningen* (2009).

De derde editie pakte in 2010 uit met een treffende synthese over Rubens' virtuoze schildertechniek. Doorheen de permanente opstelling van de Rubenscollectie in het museum lichtten tekst en uitleg bij de individuele schilderijen de belangrijkste aspecten van zijn bijzondere techniek toe. Aan de hand van deze duiding verkende de kunstliefhebber stapsgewijs het creatieve proces en de artistieke persoonlijkheid van de kunstenaar.

14.651 bezoekers zagen de presentatie.

CLOSING TIME JAN VANRIET

24 april – 3 oktober 2010

Campagnebeeld Closing Time © KMSKA – Tom Hautekiet / Herman Houbrechts

'Ambitieuw' alleen al omwille van de schaal van de onderneming. In niet minder dan eenentwintig zalen vervlocht Jan Vanriet zijn eigen schilderijen met een ruime keuze uit de verzameling van het museum. In totaal ging het om 325 werken: 150 uit de museumcollectie, 175 van de hand van Jan Vanriet. Een hedendaagse schilder ging verschillende dialogen aan met werk van meesters uit de veertiende tot en met de twintigste eeuw. Vanriet putte voor zijn eigen werk —bewust en onbewust— uit dat machtige beeldenreservoir van de traditie, de 'vuilnisbak van de herinnering', zoals hij het ooit noemde. *Closing Time* was meer dan een reeks gesprekken, het was een veelstemmig koor dat in de museumzalen opklonk.

Het was een 'complexe' tentoonstelling omdat er meer dan één verhaal verteld werd. Jan Vanriet toonde werk van zichzelf dat hoofdzakelijk uit de laatste vijftien à twintig jaar dateerde. Zeg maar zijn geëngageerde periode, hoewel er ook enkele oudere werken te zien waren. De schilderijen van Vanriet waren de rode draad in de expositie — of beter: ze waren een streng rode draden, want Vanriets oeuvre vertoont weliswaar een eenheid maar is ook uitermate divers. Door dat werk te laten harmoniëren en dialogeren, maar ook te contrasteren en confronteren met oude en minder oude meesters kwam 'hun' werk in een ander daglicht te staan. Op hun beurt maakten die oude meesters andere betekenislagen los in de schilderijen van Vanriet. Dialoog en dialectiek dus, in een tentoonstelling als caleidoscoop van thema's, motieven, stijlen en kleuren.

Schilderkunstige echo's klonken op, citaten legden verbanden bloot over de eeuwen heen, kleuren botsten en vielen samen, oude thema's bleken opvallend actueel te zijn. Enerzijds werd Vanriet deel van een lange traditie, anderzijds bleken oude meesters helemaal *up-to-date*.

De tentoonstelling bevatte 186 bruiklenen.

Closing Time ontving in totaal 85.129 bezoekers. Het is daarmee een van de populairste tentoonstellingen van de laatste jaren. Andere toppers in de voorbije jaren waren *Vlaamse Primitieven* in 2007 (63.170 bezoekers) en *Goya, Redon, Ensor* in 2009 (40.115 bezoekers). De laatste 15 dagen van de tentoonstelling waren ook de laatste dagen waarop de eigen museumcollectie nog getoond werd aan het publiek. Onmiddellijk na de sluiting van de expo zou het KMSKA beginnen met het inpakken van de werken naar aanleiding van de nakende verhuis wegens verbouwing. Het was een goede gelegenheid om de laatste 15 dagen extra feestelijk te laten verlopen. Het museum organiseerde daarom twee *Closing Weeks* met in totaal 34 activiteiten, gaf gratis toegang tot het museum en hield de deuren in het weekend langer open. Op 15 dagen trok de tentoonstelling 24.471 bezoekers, 28 % van het totale bezoekersaantal van de tentoonstelling.

61 % van de bezoekers kwam uit België, 18 % uit Nederland. Daarna volgden Frankrijk (4 %) en Duitsland (3 %).

De tentoonstelling werd georganiseerd met de steun van het Belgisch Voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie.

Closing Time © Hugo Maertens

ANSELM KIEFER

22 oktober 2010 – 27 maart 2011

Anselm Kiefer © Joris Luyten

Drie grote museumpartners sloegen de handen in elkaar om een tentoonstelling te organiseren over hedendaags kunstenaar Anselm Kiefer (°1945). *Anselm Kiefer* was een organisatie van Musea stad Antwerpen, het Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen en het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen.

Naast bekendere thema's in Kiefers werk zoals het ophalen van herinneringen aan de geschiedenis van zijn land, de Holocaust en de onthutsende gevolgen van de Tweede Wereldoorlog, kwamen ook zijn diepgaande interesse voor godsdiensten, mythologie en literatuur aan bod. De tentoongestelde werken maken deel uit van de rijke collectie van de Duitse familie Grothe, die sinds de jaren 1970 gepassioneerd Duitse hedendaagse kunst verzamelt. Stuk voor stuk waren de werken representatief voor de kunsttaal van Kiefer. Hij brengt de historische herinnering weer tot leven door gebruik te maken van materialen zoals as, aarde, ijzer, oxide en hout.

Hoewel het KMSKA vertrouwd is met het tentoonstellen van kunstwerken op groot formaat was dit project een hele uitdaging. De monumentale werken zijn niet enkel loodzwaar door het gebruik van een vloeibare metaallegering, maar ze zijn ook erg fragiel door de pasteuze olieverflagen, verwerkte glasscherven en uitstekende organische materialen zoals gedroogde zonnebloemen. Dit vereist zeer secure manipulatie. Zowel de aanvoerroute in het museum als de museumzalen zelf waren, na talrijke kleine verbouwingen en het plaatsen van wanden, doorheen de jaren niet meer geheel voorzien op het binnenbrengen en presenteren van dergelijke werken. Dankzij een minutieuze voorbereiding, het gebruik van specifieke ophangsystemen en aangepaste hijsmaterialen kon de tentoonstelling tijdig tot stand komen.

De tentoonstelling was oorspronkelijk gepland tot 23 januari 2011, maar werd wegens groot succes verlengd tot 27 maart 2011.

Anselm Kiefer trok in totaal 83.209 bezoekers, waarvan 36.989 in 2010.

Ophanging van de kunstwerken voor de tentoonstelling *Anselm Kiefer* © KMSKA

ANDERE PROJECTEN

ARBEID EN IDENTITEIT

Levanto, 29 april – 6 juni 2010

Arbeid geeft mensen een (andere) identiteit. Dat ondervinden de medewerkers van *Levanto* elke dag. *Levanto* creëert ruimte opdat mensen met minder kansen hun werk- en leefsituatie zelf in handen mogen, willen en kunnen nemen. Met respect voor hun diversiteit stimuleert het opleidings- en tewerkstellingsbedrijf mensen om hun mogelijkheden en vaardigheden te ontwikkelen zodat hun kans verhoogt om werk te vinden en te houden.

Levanto wil het belang van deze economische en maatschappelijke rol met een fototentoonstelling in KMSKA onder de aandacht brengen. Drie fotografen -Lieve Blancquaert, Koen Broos en Zaza Bertrand- brengen de relatie tussen arbeid en identiteit in beeld. Hun indrukwekkende beelden worden geflankeerd door de poëtische kanttekeningen van Bernard Dewulf.

De tentoonstelling vond plaats in zaal 3 en was gratis toegankelijk. Ze werd geopend door H.K.H Prinses Astrid van België.

Het KMSKA zette een bijzonder samenwerkingsproject met *Levanto* op bij deze expo. Gidsen van het museum gaven werknemers van *Levanto* typerondleidingen in de tentoonstelling *Closing Time*, zodat zij zelf geïnteresseerden konden rondleiden in het hele museum. Het KMSKA maakte de toegang tot *Closing Time* gratis voor de groepen die via *Levanto* kwamen. Op die manier bezochten honderden enthousiaste burgers beide tentoonstellingen. Vaak ging het om mensen die nog nooit in een museum waren geweest. De reacties waren hartverwarmend.

MOOI

Rasa, 23 oktober – 5 december 2010

MOOI, Over de kwetsbare schoonheid, is een reizende tentoonstelling van kunsteducatief productiehuis RASA, die in het najaar neerstreek in het KMSKA.

In de tentoonstelling gaan kinderen bedachtzaam en zorgvuldig op zoek naar het geheim van de fragiele schoonheid van mens en wereld. *MOOI* brengt werk van beeldend kunstenaars als Jan Fabre, David Claerbout, Sofie Muller, Johan Tahon, Wim Delvoye, Nick Ervinck, Kahn en Selesnick, Carla van de Puttelaar, Margi Geerlinks, Bob Verschueren, Pascal Bernier en Karin Borghouts.

Een sublieme mengeling van aandachtig kijken, nadenken, verwoorden, nuanceren en genieten is het geheim. Elk kind kreeg een filosofisch boekje mee naar huis en voor de leerkracht waren er tips en lesideeën.

De tentoonstelling was gratis toegankelijk.

INTO THE LIGHT 10

ERROR ONE, 9 – 19 december 2010

De derde editie van *Into the Light* is een internationaal tentoonstellingsproject van ERROR ONE met video- en lichtinstallaties in de openbare ruimte op het Zuid in Antwerpen, i.s.m. het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, Middelheimproductie, M HKA, Cinema Zuid en tal van galerieën op het Zuid. Net als de vorige jaren worden er verschillende werken getoond op en nabij de Leopold De Waelplaats. De presentaties vinden voornamelijk plaats tussen 18 en 22 uur.

In dit unieke project worden hedendaagse kunstwerken getoond in interactie met de stad. Zo waren er in de vorige edities projecties op gevels, ramen, schermen, bomen, pleinen. Hedendaagse kunst wordt in de maatschappij gebracht met als achterliggende gedachte de stedelijke omgeving artistiek te activeren. De werken stellen vragen over hoe we naar de realiteit kijken. *Into the Light* vindt plaats in de maand december, een uitgelezen moment om de stad zowel letterlijk als figuurlijk te ‘verlichten’, een tegengewicht voor de nood aan licht in de kortste en donkerste dagen van het jaar.

In 2010 was werk te zien van o.a. Francis Alÿs, Anouk De Clercq, Sarah De Wilde, Edith Dekyndt, Filip Gilissen, Matt Stokes, Monique Thomaes, Tim Vets en Erwin Wurm. Curator was Ria Van Landeghem / ERROR ONE.

Alle kunstenaars werken met installatie, licht of video als medium en stellen de relatie scherp die wij hebben met “het alledaagse”.

De kunstwerken stonden in containers op het museumplein (Leopold De Waelplaats) of in zaal 3 van het KMSKA. De toegang was gratis.

Tentoonstellingen op andere locaties in België

ENSOR ONTMASKERD

ING Cultuurcentrum Brussel

7 oktober 2010 – 13 februari 2011

Het was het afgelopen jaar 150 jaar geleden dat James Ensor (1860-1949) geboren werd. Hij behoort met René Magritte en Paul Delvaux tot de moderne Belgische kunstenaars met de grootste internationale reputatie. De belangrijkste Ensorverzameling ter wereld is die van het KMSKA: het Koninklijk Museum bezit 37 schilderijen en meer dan 500 tekeningen.

Liever dan op zoek te gaan naar de ongrijpbare man achter het oeuvre, ging curator Herwig Todts in de tentoonstelling *Ensor ontmaskerd* op bezoek bij de kunstenaar in zijn atelier. Aan de hand van getekende kopieën naar oude meesters en eigentijdse kunstenaars, en geschilderde en getekende studies naar het leven, wilde hij tonen hoe Ensor koortsachtig op zoek ging naar moderne onderwerpen, hoe hij zijn grafische vaardigheden in sneltreinvaart verbeterde en zijn innoverende visuele ideeën stap voor stap ontwikkelde.

De tentoonstelling was voor het grootste deel gebaseerd op de museumcollectie van KMSKA. Toch werden ook een dertigtal belangrijke bruiklenen getoond. Tientallen tekeningen waarin Ensor zijn moeder in alle uiteenlopende situaties bestudeert werden geconfronteerd met het prachtige portret uit de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België. Rond Ensors meest ambitieuze portret, dat van zijn vriend de schilder Willy Finch (uit MuZee Oostende) werden olieverfschetsen en studies naar portretten van oude meesters verzameld. Enkele schilderijen zoals *De schilder en zijn model* (1882) en sommige stillevenen werden voor het eerst sedert meer dan 50 jaar weer in België getoond. Het Vatikaan gaf Ensors laatste ambitieuze schilderij, *de Boeteprocessie in Veurne* (1934), in bruikleen. Het schetsboek met de voorstudies voor dit schilderij, vorig jaar door KMSKA aangekocht, werd voor het eerst aan het publiek getoond. Gelijktijdig liep in Bozar Brussel een documentaire tentoonstelling: *Ensor, componist en schrijver*.

Ensor ontmaskerd ontving 68.604 bezoekers, waarvan 42.000 in 2010. De tentoonstelling was een samenwerking tussen KMSKA, ING Cultuurcentrum en Bozar en werd georganiseerd met de steun van het Belgisch Voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie.

REÛNIE. VAN QUINTEN METSIJS TOT PETER PAUL RUBENS. MEESTERWERKEN UIT HET KONINKLIJK MUSEUM TERUG IN DE KATHEDRAAL

Onze-Lieve-Vrouwekathedraal Antwerpen

Acht monumentale altaarstukken uit de museumcollectie vormen de pronkstukken van de tentoonstelling *Reünie, van Quinten Metsijs tot Peter Paul Rubens. Meesterwerken uit het Koninklijk Museum terug in de Kathedraal*. Oorspronkelijk zou deze succesvolle expo (175.000 binnenlandse en buitenlandse bezoekers) op 15 november 2009 de deuren gesloten hebben. Omdat het KMSKA in 2011 een belangrijke renovatieperiode tegemoet gaat, werd *Reünie* verlengd tot aan de heropening van het museum. Zo kunnen de werken tijdens de sluiting van het KMSKA verder worden tentoongesteld in Antwerpen en bovendien “in situ”, op de plaats waarvoor ze werden besteld door hun opdrachtgevers: de gilden en ambachten, de stadsmilities, en de broederschappen.

De altaarstukken worden door de restauratoren van het KMSKA regelmatig ter plaatse gecontroleerd om te kijken hoe ze reageren op hun nieuwe omgeving.

EN OOK

ZWART. MEESTERLIJK ZWART IN MODE & KOSTUUM

ModeMuseum Antwerpen

25 maart – 8 augustus 2010

De tentoonstelling *ZWART* illustreerde verschillende historische fases van de kleur zwart met voorbeelden uit de schilderkunst, van het historisch kostuum en de hedendaagse mode. MoMu selecteerde daarvoor een aantal Belgische en internationale hedendaagse ontwerpers die een specifieke band met de kleur zwart hebben, hetzij in hun ontwerpproces, hetzij door hun hedendaagse interpretatie van historische connotaties van de kleur zwart. Het KMSKA voorzag in twaalf schilderijen die deze thema's treffend illustreerden.

Tentoonstellingen in het buitenland

RUBENS, VAN DYCK, JORDAENS. BAROCK AUS ANTWERPEN Bucerius Kunstforum Hamburg, 11 juni – 19 september 2010

Het Bucerius Kunst Forum in Hamburg organiseerde afgelopen zomer de tentoonstelling *Rubens, van Dyck, Jordaens — Barock aus Antwerpen*. Voor dit project, dat onder de hoge bescherming van Koning Albert II stond, werden uitsluitend kunstwerken uit de collectie van het KMSKA geselecteerd.

De tentoonstelling gaf aan de hand van een vijftigtal werken een beeld van de barokke schilderkunst in Antwerpen tijdens de zeventiende eeuw. Er werden 37 schilderijen, 1 tekening en 12 gravures getoond. De tentoonstelling kon uitpakken met een aantal topstukken uit onze collectie: naast *Aanbidding door de herders* van Jacob Jordaens en *Bewening van Christus* van Anthony van Dyck werd ook de *Venus frigida* van Peter Paul Rubens getoond.

De tentoonstelling ontving 40.000 bezoekers.

Rubens, Van Dyck, Jordaens. Barock aus Antwerpen © Bucerius Kunstforum Hamburg

VAN ENSOR TOT MAGRITTE. DE SCHILDERKUNST IN BELGIË VAN 1880 TOT 1940

JAPAN

Ibaraki, Museum of Modern Art | 6 februari – 28 maart 2010

Hiroshima, Hiroshima Museum of Art | 4 april – 28 mei 2010

Shimane, Shimane Art Museum | 4 juni - 19 juli 2010

Tokio, Tokyo Opera City Art Gallery | 28 juli – 3 oktober

Deze tentoonstelling, met zestig werken uit de collectie van het KMSKA, reisde van februari tot oktober 2010 rond in Japan. Ze deed er vier belangrijke musea aan: dat van Ibaraki, Hiroshima, Shimane en Tokio. De selectie bood een ruim en genuanceerd beeld van de periode van het laatrealisme tot het surrealisme, waartussen een rijk spectrum van pleinairisme, impressionisme, neo-impressionisme, symbolisme, abstracte kunst, expressionisme en neorealisme in zat. *Van Ensor tot Magritte* bood ook een relaas van het leven in België in de periode tussen 1880 en 1940, de evolutie van een gezapig leven naar een onrustiger en in elk geval meer bedreigd bestaan. Dat was zowel in de onderwerpen als in de uitwerking voelbaar. Daarnaast werd het verhaal van het Belgische kunstgebeuren gerelateerd aan invloeden uit Frankrijk en Duitsland. Zo reikte de tentoonstelling interessant vergelijkingsmateriaal aan met wat er zich gedurende die periode afspeelde in heel West-Europa.

Gedurende de vier relatief korte periodes slaagde de tentoonstelling erin om 72.129 belangstellenden te lokken (Ibaraki 13.654, Hiroshima 24.989, Shimane 16.056, Tokio 17.430).

Van Ensor tot Magritte. De schilderkunst in België van 1880 tot 1940 © KMSKA

Van Ensor tot Magritte. De schilderkunst in België van 1880 tot 1940 © KMSKA

Van Ensor tot Magritte. De schilderkunst in België van 1880 tot 1940 © KMSKA

FLEMISH MASTERS. RUBENS, JORDAENS, BRUEGHEL. BAROQUE ART FROM ANTWERP

Sinebrychoff Art Museum Helsinki

14 oktober 2010 – 16 januari 2011

Deze tentoonstelling werd in samenwerking met de Belgische ambassade in Finland opgezet in het kader van het Belgisch voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie tijdens de tweede helft van 2010. Het *Sinebrychoff Art Museum* herbergt werk van de oude Europese meesters uit de 13de tot het midden van de 19de eeuw. De expositie confronteerde 44 schilderijen van Vlaamse en Hollandse meesters uit de 16de tot de 18de eeuw uit het KMSKA met een keur aan werken uit de verzameling van het *Sinebrychoff*. Hoofdconservator en curator Minerva Keltanen opteerde voor een thematische opstelling ingedeeld op basis van de verschillende genres. Een gang met 15 prenten naar Peter Paul Rubens vormde het sluitstuk van de tentoonstelling.

Er waren 10.039 bezoekers.

EN OOK

JAMES ENSOR

Musée d'Orsay Parijs, 20 oktober 2009 - 4 februari 2010

Over deze tentoonstelling, waar 11 belangrijke Ensors uit het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen te zien waren, vindt u uitgebreide informatie in het jaarverslag 2009.

BRUIKLENEN & CONSERVATIE

Voor de museumrestauratoren stond 2010 volledig in het teken van het conserveren van bruiklenen. Enerzijds ging het daarbij om bruikleenpakketten die, in het kader van de sluiting, voor langere tijd worden uitgeleend aan gastmusea. Anderzijds werden talrijke reguliere bruiklenen voor kortlopende tentoonstellingen in binnen- en buitenland behandeld. Aan Helsinki en Hamburg werden volledige tentoonstellingspakketten uitgeleend.

Veel schilderijen werden geconserveerd voor de langdurige bruiklenen aan het MAS / Museum aan de Stroom Antwerpen (71), Koningin Fabiolazaal Antwerpen (56), Schepenhuis Mechelen (21), Stedelijk Museum Wuyts-Van Campen en Baron Caroly Lier (81) en Rockoxhuis Antwerpen (13).

Naast talrijke kleine bruiklenen waren de omvangrijkste kortlopende bruiklenen, waarvoor schilderijen werden nagekeken het Sinebrychoff Art Museum Helsinki (60), Bucerius Kunstforum Hamburg in samenwerking met The National Museum of Art, Architecture and Design Oslo (43), het Modemuseum Antwerpen (12) en ING Cultuurcentrum Brussel (32).

Als onderdeel van de conservatie behandeling kregen 19 panelen een structurele behandeling uitgevoerd door Jean Albert Glatigny (inv.nrs. 108, 135, 191-195, 228, 229, 314, 377, 495, 499, 541, 871, 918, 1224, 1237, 1360, 2528, 5036, 5048, 5128). Complex en arbeidsintensief waren de behandeling en het transport van A.T. Key, *Gillis de Smet met zeven kinderen en Maria de Deckere, tweede vrouw van Gillis de Smet, en één van hun dochters* (inv.nrs. 228 en 229), P. Alechinsky, *De laatste dag*, (inv.nr. 3039), A. van Dyck, *Bewening van Christus*, (inv.nr. 403) en P.P. Rubens, *Heilige Drievuldigheid* (inv.nr. 314).

Voor de tentoonstelling *Closing Time* werden 137 inkomende bruiklenen bij binnenkomst en vertrek gecontroleerd. Ook de schilderijen die terugkwamen van de tentoonstellingen in Kanazawa (6 werken), Mexico (23 werken), Hamburg (38 werken) en Japan (56 werken) werden na aankomst gecontroleerd en waar nodig behandeld. Drie beschadigde schilderijen vroegen daarbij wat meer werk (inv.nrs. 987, 1646, 2850).

De altaarstukken die in 2008 aan de Kathedraal werden uitgeleend, werden regelmatig ter plaatse gecontroleerd om te kijken hoe ze reageren op de nieuwe omgeving.

Een laatste groep kunstwerken kreeg een snelconditierapport. De formulieren werden geordend en urgente gevallen geselecteerd. Deze selectie kreeg voorrang bij het conserveren van de schilderijencollectie. Het project is hiermee afgerond.

Voor elke bruikleen wordt een bruikleenadvies gegeven. Voor het opstellen van een dergelijk advies wordt elk schilderij bekeken en wordt genoteerd of een schilderij kan reizen en zo ja, wat voor behandeling er moet worden uitgevoerd. Onder andere voor deze projecten werden adviezen opgesteld: Museum Albert van Dyck Schilde (47 adviezen), Koningin Fabiolazaal Antwerpen (56 adviezen), een bruikleenpakket met werk uit de 16^e eeuw (76 adviezen), een bruikleenpakket 17^e eeuw (66 adviezen), Schepenhuis Mechelen (47 adviezen) en Bozar Brussel (70 adviezen).

Tenslotte werd er veel tijd besteed aan het begeleiden van schilderijen op transport, het verhuizen van de beeldencollectie naar het externe depot en het assisteren bij de installatie van schilderijen op locatie.

Uithuizing deelcollectie beeldhouwwerken

In 2010 werden 340 sculpturen uit metaal en steenachtige materialen naar een extern depot gebracht en daar opgesteld. Door een goede interne voorbereiding en een strakke timing -net geen 3 weken- verliep deze uithuizing vlekkeloos.

Op enkele uitzonderingen na werd alles op een gestandaardiseerde wijze vervoerd. Zo werden grote zware beelden, die tijdens de eerder uitgevoerde controle al op paletten waren gezet, omwille van de korte transportafstand met riemen vastgegespt en in de vrachtwagen geschoven. Waar nodig werd een recycleerbare steunconstructie aangebracht. Hierdoor werd de effectieve manipulatie van de beelden sterk gereduceerd. Bij aankomst in het depot konden de paletten op een vooraf uitgetekende vaste plaats in overzichtelijke rijen worden neergezet. Kleinere beelden werden in palletboxen met 'fillers' vervoerd en bij aankomst in het depot op een centraal rek geplaatst.

Uithuizing beeldencollectie © KMSKA

ONDERZOEK

COLLECTIECATALOGUS

Digitalisering

In 2001 werd een systematisch onderzoek naar de collectie opgestart. Het doel is de collectie beter te ontsluiten, niet alleen voor een groot publiek maar ook binnen de internationale museale en kunstwetenschappelijke context. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de naleving van internationale richtlijnen en het gebruik van gestandaardiseerde vakterminologie bij de verwerking van de informatie.

Het omvangrijke onderzoek veronderstelt een permanente controle en actualisering van de kunsthistorische gegevens van alle kunstwerken uit de collectie door middel van archief- en literatuuronderzoek. Vervolgens worden deze gegevens bijgewerkt of ingevoerd in de digitale collectiecatalogus van het museum: *The Museum System* (TMS). Uit deze interne databank wordt informatie geput voor een externe databank die *online* op de website van het KMSKA geraadpleegd kan worden. Eind 2010 waren de basisgegevens van iets meer dan 90 % van de museumcollectie op deze wijze beschikbaar.

De werkwijze bij de digitalisering van de collectiecatalogus in de TMS databank is systematisch en verloopt veld per veld. Op dit ogenblik komen de correcte vertaling van de titels van de kunstwerken (prioritair naar het Engels, Frans en Duits volgen), de tentoonstellingen waaraan de werken hebben deelgenomen, hun toeschrijvingsgeschiedenis, hun herkomst of pedigree, hun bibliografie (met systematische prospectie en in samenwerking met de bibliotheek), de aan werken verwante objecten en de invoering van teksten over individuele werken die door medewerkers van het KMSKA werden gepubliceerd aan bod. In 2010 werd tevens bijzondere aandacht besteed aan de invoering van inscripties en signaturen (inmiddels 4.600 *entries*), de gegevensuitwisseling met andere externe *online* catalogi als deze van de Vlaamse Kunstcollectie en het MAS erfgoedforum en aan de werken die deel uitmaken van de vele tentoonstellingen en sluitingsprojecten.

De uitgave van een nieuwe schilderijencatalogus

Naast het beschikbaar maken van gegevens via de publieke online collectiecatalogus werd in 2010 de voorbereiding van een andere output van deze wetenschappelijke kerntaak van het museum aangevat: de publicatie van *De schilderijen van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen* (werktitel). De schilderijenverzameling van het KMSKA telt 2500 werken: 900 schilderijen van oude meesters en 1600 schilderijen van moderne meesters. Met deze nieuwe bestandcatalogus wenst het museum een lange traditie op het gebied van museumcatalogi verder te zetten. Sinds de uitgave van de laatste schilderijencatalogi (1977 en 1988) is niet alleen het onderzoek verder gezet maar is ook de collectie sterk uitgebreid. Een handzame en geactualiseerde uitgave die een volledig overzicht biedt van de rijke collecties schilderkunst van het KMSKA is dan ook noodzakelijk om aan de vraag van vorsers en museumbezoekers te voldoen. Deze publicatie, waarvan de druk wordt voorzien in 2012, zal bestaan uit twee delen. Het eerste deel zal een volledig overzicht bieden van de schilderijenverzameling van de 14de eeuw tot 18de eeuw; in het tweede deel zullen de moderne schilderijen aan bod komen. Elk werk zal voorgesteld worden met zijn basisinformatie en een kleurenafbeelding.

DEELCOLLECTIE PETER PAUL RUBENS: KUNSTHISTORISCH EN MATERIAALTECHNISCH ONDERZOEK

Doelstelling & huidige activiteiten

In 2007 startte het KMSKA, met financiële steun van The Getty Foundation (Los Angeles), het Rubensproject op. Het onderzoek betreft enerzijds de archiefstudie over de ontstaansgeschiedenis, de herkomst en het restauratieverleden van de schilderijen. Anderzijds verschaffen fotografische en materiaaltechnische analyses inzichten in het creatieve ontstaansproces van de werken en de schildertechniek van Rubens en zijn atelier. Het fotografisch onderzoek werd gevoerd aan de hand van digitale opnames van details, al dan niet met IR, IR-false colour, UV of scheerlicht. Het materiaaltechnisch onderzoek bestond uit de studie van de drager, röntgenopnames, pigmentonderzoek met PXRF, optische spectrale metingen en analyse van verfdwarsdoorsnedes.

Bij de studie van de Rubensschilderijen stellen zich doorlopend nieuwe onderzoeksvragen. Een daarvan is het aandeel en de werking van het atelier van de grote meester. Sommige schilderijen nam Rubens volledig voor zijn rekening; voor andere werken schakelde de kunstenaar zijn leerlingen en assistenten in. De jonge Anthony van Dyck had bijvoorbeeld een aandeel in Rubens' productie in de jaren voor 1621. Deze problematiek vormde in 2010 in grote mate het voorwerp van het Rubensonderzoek. Hierin namen de schilderijen *Christus aan het kruis* of *De lanssteek* en *De Laatste Communie van de Heilige Franciscus van Assisi* een centrale plaats in. In samenwerking met Arcobaleno vzw, die een röntgenbuis ter beschikking stelt, kon het KMSKA van start gaan met eigen röntgenonderzoek. In de loop van 2010 werd een eerste proefproject afgerond.

Output

De output van het onderzoek situeert zich op verschillende terreinen.

Het volledige onderzoeksmateriaal, samen met de analyses van de resultaten, de tussentijdse bevindingen en de nieuwe inzichten worden ondergebracht in een papieren en een parallelle digitale documentatie die een wetenschappelijk status questionis vormt van de betrokken werken. De fotografische opnames en de interpretaties van het fotografisch onderzoek worden verzameld in een digitale Rubensbeeldbank in Portfolio. Het Rubensproject zal uiteindelijk resulteren in een nieuwe deelcatalogus Rubens die gepubliceerd wordt in 2014.

Tussentijdse onderzoekresultaten worden via verschillende kanalen in het licht gesteld. Jaarlijks stelt een tentoonstelling recente bevindingen voor aan het publiek. In 2010 werden onder meer de resultaten van het materiaaltechnisch onderzoek gebundeld. De belangrijkste aspecten van Rubens' schildertechniek werden gesynthetiseerd in de dossierpresentatie *Rubens doorgelicht. La furia del pennello* en de bijhorende publicatie *Rubens doorgelicht. Meekijken over de schouders van een virtuoos*. In een wetenschappelijke context werden de onderzoeksresultaten getoetst aan het een internationaal gezelschap van Rubensvorsers op de Rubens Study Days.

De houten dragers van *Christus aan het kruis (De lanssteek)* (inv.nr. 297) en de *Laatste communie van de heilige Franciscus van Assisi* (inv.nr. 305) werden onderzocht door Jean Albert Glatigny die zijn bevindingen aan de Rubenswerkgroep presenteerde op 25 mei. Onder leiding van Geert van der Snickt (Universiteit Antwerpen) werden PXRF metingen uitgevoerd aan negen schilderijen van Rubens (inv.nrs. 707, 313, 709, 305, 297, 314, 306, 1958, 299). Volgend op de resultaten van dit onderzoek werden twee verfmonsters genomen van *Christus aan het kruis* die verder geanalyseerd werden door de Universiteit Antwerpen.

Ook werden twee verfmonsters van de *Aanbidding door de koningen* (inv.nr. 298) geanalyseerd in verband met de verkleuring van vermiljoen.

Wendy Meulebroeck (Vrije Universiteit Brussel) voerde optische spectrale metingen uit op de blauwe pigmenten van *Christus aan het kruis* en de *Aanbidding door de koningen*.

De restauratiegeschiedenis en de huidige conditie van *Christus aan het kruis* en *Laatste communie van de heilige Fransiscus van Assisi* werden onderzocht door restaurator Lizet Klaassen en toegelicht op de studiedag van 14 oktober.

Symposium: Rubens Study Days

Op 14 en 15 oktober nodigde het KMSKA internationale Rubensvorsers en –restauratoren uit om kennis te maken met de recente resultaten van het Rubensonderzoek, meer bepaald naar de *Lanssteek* en de *Laatste communie* die Rubens beide voor de verdwenen Antwerpse minderbroederkerk uitvoerde. Conservatoren van Europese (o.m. Londen, National Gallery, Parijs, Louvre en Madrid, Prado en Wenen, Kunsthistorisches Museum) en Belgische Rubenscollecties (Rubenshuis, Antwerpen en KMSK Brussel) waren aanwezig. De verschillende medewerkers van het project stelden de resultaten voor, waarna ze met de genodigden werden besproken en de Rubensschilderijen van het KMSKA van op de onderzoekssteiger van nabij bestudeerd konden worden.

DEELCOLLECTIE JAMES ENSOR: KUNSTHISTORISCH ONDERZOEK

In 2010 startte het KMSKA een onderzoeksproject rond Ensor op. Het zal de artistieke opvattingen en de stilistische en iconografische keuzes van de kunstenaar aan de hand van uitgegeven en onuitgegeven geschriften (o.a. in het archief van het KMSKA) en tekeningen (o.a. in de verzameling van het KMSKA) beter trachten te doorgronden. Het onderzoeksproject moet leiden tot een betere ontsluiting van de Ensorverzameling van het museum. Dit zal gebeuren aan de hand van de uitgave van deelcatalogi die de manuscripten en documenten, de tekeningen en de schilderijen inventariseren. In 2010 werd ook samengewerkt met de Vlaamse Kunstcollectie bij het opzetten van de website James Ensor (www.jamesensor.eu).

COLLECTIEGESCHIEDENIS

In het verlengde van het boek *Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen. Een geschiedenis. 1810-2007* wordt een nieuwe publicatie voorbereid. De aanwervingpolitiek van het KMSKA en meer bepaald het aandeel van de schenkers komen hierbij onder de aandacht. Meer gedetailleerd worden behandeld: de biografieën van de schenkers, de netwerken van de schenkers en de culturele en maatschappelijke achtergronden van de weldoeners. Eveneens belangrijke facetten van de aanwervingsgeschiedenis zijn de verhoudingen tussen kunstenaars, kunsthandelaars, conservators, kunstliefhebbers, zakenlieden en Vrienden van het KMSKA. Tenslotte zullen gemiste kansen en geweigerde schenkingen het beeld vervolledigen. In de archieven van het KMSKA vinden we de basisdocumenten voor dit onderzoek terug: de officiële verwervingdossiers, de correspondentie tussen schenkers en museum en de verslagen van de commissies. In 2010 werden al 160 aanwervingdossiers doorgenomen en verwerkt.

ONDERZOEKSPROJECTEN MET EXTERNE PARTNERS

In samenwerking met Prof. Dr. Saskia de Bodt, verbonden aan de Universiteit Utrecht, werd een project opgestart dat het 19de-eeuwse “naturalisme” in de verzameling van het KMSKA zal onderzoeken. Dit gebeurt aan de hand van gastcolleges en het begeleiden onderzoeksworkstukken van de studenten door museumconservator Herwig Todts.

De samenwerking met vzw Arcobaleno, die een röntgentoestel ter beschikking stelt, beperkt zich niet tot het onderzoeken van de Rubensschilderijen uit de collectie van het KMSKA. Ook andere werken worden met het oog op het onderzoek van hun ontstaansproces doorgelicht. Het Centrum voor Mexicaanse Studies van de Universiteit Antwerpen ondersteunt onderzoek naar de culturele uitwisseling tussen Mexico en onze streken. In samenwerking met het centrum werd een project opgezet dat de invloed van de Zuid-Nederlandse schilderkunst van de 16de- en 17de eeuw op deze van het Nieuwe Spanje onderzoekt. De resultaten zullen voorgesteld worden op een internationaal colloquium dat op 5 en 6 december 2011 in het Rubenianum te Antwerpen wordt georganiseerd.

In 2010 werd ook medewerking verleend aan een internationaal team van wetenschappers onder leiding van Prof. Dr. Koen Janssens van de Universiteit Antwerpen. Het onderzocht de geel-bruine verkleuring van het pigment in onder andere het werk van Vincent Van Gogh. Een staal uit een historische verftube uit het bezit van Rik Wouters die deel uitmaakt van de collectie van het KMSKA verschaftte de scheikundige sleutel tot de oplossing van dit raadsel. Onder intensieve belichting met UV straling verkleurde dit monster op drie weken van felgeel naar chocoladebruin. Men ontdekte dat de chemische samenstelling van een veelgebruikt kleurloos vulmiddel dat ook in deze verf aanwezig was de boosdoener was. Door deze ontdekking kunnen de conserveringsomstandigheden van werken waarin deze stof aanwezig is op adequate wijze bijgestuurd worden.

In de musea van Tallinn, Glasgow en Kopenhagen, alsook in een privé-collectie, worden vier versies bewaard van een verloren prototype van Jheronimus Bosch, *Jezus verjaagt de kooplieden uit de tempel*. Museumconservator Paul Vandenbroeck werd aangezocht om een bijdrage te schrijven voor een publicatie hierover en een voordracht te geven op een bijhorend symposium. Het onderzoek betreft de iconografie van genoemde werken. Paul Vandenbroeck neemt eveneens deel aan een internationaal studieproject van het *Museo de Tapices de la Colegiata* in Pastrana (Guadalajara, Spanje) over haar collectie wandtapijten. Hij is editor van de wetenschappelijke publicatie verbonden aan dit project en zal er ook een bijdrage in verzorgen.

In het kader van het onderzoek naar de collectiegeschiedenis zal er samengewerkt worden met de KULeuven en de Universiteit Antwerpen. Jozef Glassée, aspirant van het FWO in de Onderzoekseenheid *Cultuurgeschiedenis vanaf 1750* van de KU Leuven bereidt een doctoraat voor over *De kunst van het geven* (mecenaat in de collecties van Antwerpen, Gent en Brugge) en heeft zich bereid verklaard mee te werken aan dit project. Er zal ook contact gelegd worden met het Centrum voor Bedrijfskundegeschiedenis van de UA in verband met de geschiedenis van het grootkapitaal in Antwerpen en de connecties tussen de haven en de bedrijfswereld en het culturele leven in Antwerpen.

OPLEIDING

Als wetenschappelijke instelling draagt het KMSKA ook bij aan de opleiding van studenten kunstwetenschap. In dit kader ontvangt het museum stagiaires van binnen- en buitenlandse universiteiten. Afgelopen jaar was de Universiteit Gent vertegenwoordigd door drie bachelorkandidaten: Emmeline Bodéré (bachelor), Inez Janssen en Stefanie Huyghebaert die respectievelijk een vijftal negentiende-eeuwse historiestukken, een vijftal zeventiende-eeuwse portretten en een vijftal vijf- en zestiende-eeuwse portretten onderzochten. Twee masterstudenten van de KULeuven, Anaïs Moyson en Olivia Cordie werkten rond enkele stillezens uit de collectie oude meesters en Zero-kunstenaars in de collectie van het museum. Laurens Willems (master Radbouduniversiteit Nijmegen) onderzocht de verbanden tussen natievorming en historieschilderkunst in Noord en Zuid tijdens de eerste helft van de negentiende eeuw. Masterstudente Ank Adriaans van de Universiteit Utrecht droeg samen met drie studenten van de Vrije Universiteit Brussel, Patrick Schillemans, Thomas Simons en Koen Bulckens, bij aan de wetenschappelijke status questionis in het kader van het Rubensonderzoek. Zij richtten hun aandacht op de *Zegewagen van Kalloo*, het *Doopsel van Christus*, de *Rockoxtriptiek* en de *Verloren Zoon*.

WETENSCHAPPELIJKE VOORDRACHTEN

In het kader van haar kennisverspreidingstaak organiseert het KMSKA maandelijks wetenschappelijke voordrachten waarbij medewerkers van het museum en externe specialisten thema's belichten die aansluiten bij de collectie, het gevoerde onderzoek of de museumactualiteit. In 2010 kwamen sprekers aan het woord van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen en de universiteiten van Gent en Nijmegen. Zij belichtten onder meer de collectievorming in de 20e eeuw, de activiteiten van kunsthandelaar Léon Gauchez, het werk van de schilders Henri Leys en Antoine Wiertz, het realisme in de Moderne kunst en het probleem van *non finito* in de schilderkunst.

EXTERNE PUBLICATIES EN VOORDRACHTEN, WETENSCHAPPELIJKE DOCUMENTAIRES, MANDATEN EN LIDMAATSCHAPPEN

De onderzoekers van het KMSKA vertegenwoordigen vanuit hun specifieke vakgebied het KMSKA in het nationale en internationale onderzoekslandschap. Zo werden zij in 2010 uitgenodigd om mee te werken aan verschillende externe publicaties, o.m. van de Fundación Carlos de Amberes (Madrid) en van Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten. Zij verleenden tevens hun medewerking aan catalogi van tentoonstellingen waarvan werken uit collectie van het KMSKA deel uitmaakten. Herwig Todts schreef de catalogus bij de expo *Ensor Ontmaskerd* en samen met Leen de Jong de catalogus van *Van Ensor tot Magritte. De schilderkunst in België van 1880 tot 1940*. Valérie Herremans leverde een bijdrage aan de publicatie bij de tentoonstelling rond de kleur zwart in het Antwerpse MOMU en Nico Van Hout aan de toekomstige openingstentoonstelling van het MAS (gepland in mei 2011). Zowel Paul Huvenne, Nico Van Hout, Christine Van Mulders als Valérie Herremans zijn medeauteurs van het *Corpus Rubenianum Ludwig Burchard*, waarvan de uitgave verzorgd

wordt door het Centrum voor de Vlaamse Kunst van de 16de en 17de eeuw in samenwerking met het Rubenianum Antwerpen. Zij zullen hun medewerking verlenen aan respectievelijk: deel V, 2 *The Life of Christ before the Passion. The Public Life of Christ*; deel XX, 2 *Study Heads and Anatomical Studies. Study Heads*; deel XXXVII, 1 *Works in Collaboration. Jan I and II Brueghel* en deel XXII, 4 *Architecture and Sculpture. Architectural Sculpture*. Paul Vandenbroeck startte in 2010 met de productie van een documentaire over abstracte weefkunst in Marokko, meer bepaald in het Hoge Atlasgebergte. Onder de titel : *Qui m'a tissé le souffle?* werd van 27 oktober tot 3 november gestart met een eerste reeks opnamen in de regio Ouaouizaght.

Nico Van Hout was in april-mei 2010 gastdocent aan de Freie Universität Bern (CH) met een cursus over schildertechniek en Rubens' atelierpraktijk. Valérie Herremans was in het academiejaar 2009-2010 gastdocent aan de Vrije Universiteit Brussel waar zij *Algemene Inleiding tot de Kunstwetenschap* doceerde. Paul Huvenne is titularis van het vak *Algemeen overzicht van de Kunstgeschiedenis en Archeologie* aan de dezelfde instelling. Paul Vandenbroeck is deeltijds hoofddocent aan de KU Leuven waar hij *Antropologie van kunst en populaire cultuur* en *Selected Topics of Ethnohistory: Genealogy of North African Cultures* doceert. Nanny Schrijvers is directeur van Kunsthistorisch Instituut van Antwerpen. Verschillende medewerkers zijn lid van nationale en internationale vakverenigingen als de *Vlaamse Museumvereniging (VMV)*, het *International Council of Museums (ICOM)*, de *Historians of Netherlandish Art (HNA)* en *CODART*. Paul Huvenne, Nico Van Hout, Christine Van Mulders en Valérie Herremans zijn lid van het *Centrum voor de Studie van de Vlaamse Kunst uit de zestiende en zeventiende eeuw*. Nico Van Hout behoort tot de programmacommissie van *CODART*. Christine Van Mulders is lid van *Arcobaleno* vzw en Herwig Todts is lid van het *Ensor Advisory Committee*. Er wordt ook geparticipeerd in verschillende instellingsoverschrijdende werkgroepen: de *Interuniversitaire en intermuseale Werkgroep 19de eeuw* (H. Todts); *Diptech* (Vlaamse Kunstcollectie - Universiteit Gent - Universiteit Antwerpen), een werkgroep die de oprichting van een materiaal-technisch onderzoeksplatform voor Vlaanderen met als proefproject materiaaltechnisch onderzoek van schilderijen van Hans Memling en James Ensor voorbereidt (H. Todts); en de werkgroepen *Collectie* en *Vlaamse Primitieven* van de Vlaamse Kunstcollectie (Nanny Schrijvers).

PUBLICATIES

BOEKEN

Rubens doorgelicht

Naar aanleiding van de dossierpresentatie *Rubens doorgelicht* verscheen bij Ludion een aantrekkelijke publicatie van de hand van Nico Van Hout en Arnout Balis, *Rubens doorgelicht. Meekijken over de schouder van een virtuoos*.

Het boek is bedoeld voor een breed geïnteresseerd publiek, vooral zij die belangstelling tonen voor de schildertechniek van de oude meesters. De prachtig geïllustreerde, wetenschappelijke en publieksvriendelijke publicatie onthult alle aspecten van Rubens' virtuoze schildertechniek, zijn creatieve processen en boeiende artistieke persoonlijkheid. De tekst van het boek wordt opgehangen aan nauwkeurig uitgekozen en hoogkwalitatieve beelden afkomstig uit het fotografisch onderzoek van het Rubensproject. De werken worden niet alleen in hun totaliteit afgebeeld, maar er wordt ingezoomd door middel van detailopnames, macro's, beelden van verfmonsters, infrarood- en röntgenfoto's.

Jaarboek Annual 2008

Het Jaarboek werd integraal gewijd aan een bijdrage van dr. Nico Van Hout, medewerker van het KMSKA. Onder de titel *On Dead colour* belicht hij het thema van de zogenaamde doodverf, of grondlaag in de zeventiende-eeuwse schilderkunst, en meer in bijzonder in het werk Peter Paul Rubens. De tekst bundelt de belangrijkste bevindingen van het proefschrift dat hij in 2005 verdedigde aan de KULeuven.

Closing Time

Tijdens de tentoonstelling *Closing Time* zette beeldend kunstenaar **Jan Vanriet** een groots parcours uit in de collectie oude en moderne meesters van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen. Hij bracht zijn schilderijen samen met die van het museum, mikkend op inhoudelijke of stilistische verwantschappen. Zo ontstaan opvallende symbioses, tegenstellingen en nieuwe interpretaties. Vanriet combineerde belangrijke collectiestukken en sluimerende parels uit de reserve met eigen werk. Van 1980 tot nu, van figuratief tot abstract. De rode draad: een indrukwekkend hedendaags verhaal over de mens en zijn tekorten, door de eeuwen en de zalen heen. Maarten Doorman en Eric Rinckhout schreven een boeiende tekst bij *Closing Time*. Kunstwerken uit de tentoonstelling en beelden van fotograaf Herman Selleslags illustreren het geheel.

ANDERE PUBLICATIES

Rubensbulletin

Het Rubensbulletin is een initiatief van het KMSKA en het Centrum voor de Vlaamse Kunst van de 16de en de 17de eeuw vzw. Deze webpublicatie biedt ruimte voor wetenschappelijke bijdragen in diverse talen over het oeuvre van Rubens en dat van zijn medewerkers. Het Rubensbulletin richt zich tot wetenschappers en eenieder die in het onderwerp is geïnteresseerd. De naam van de nieuwe webpublicatie refereert aan het Rubens Bulletin, een

tijdschrift dat tussen 1882 en 1910 in Antwerpen verscheen en dat bronnen over Rubens en zijn tijdgenoten wereldkundig maakte. Het nieuwe Rubensbulletin sluit aan bij de lange traditie van Rubensonderzoek in Antwerpen, thuisstad van de meester. Door middel van dit forum willen het KMSKA en het Centrum voor de Vlaamse Kunst de uitbouw en de consolidatie van een internationaal Rubensnetwerk stimuleren.

Museumkrant

Vier keer per jaar geeft het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen de Museumkrant uit, een magazine dat gedrukt wordt op 22.000 exemplaren en verstuurd wordt naar 6.000 geïnteresseerden. Bovendien worden 10.000 exemplaren verspreid in een netwerk van displays in Vlaanderen en Brussel. Naast informatie over tentoonstellingen en activiteiten van het KMSKA biedt het magazine ook een overzicht van de museumactiviteiten in het buitenland. Iedere maand wordt een werk in de kijker geplaatst. Er is ook ruimte voor meer diepgaande artikels: zo bevat het juninummer 2010 een dubbelinterview met kunstenaar Jan Vanriet en museumdirecteur Paul Huvenne.

Bezoekersgids Closing Time

Bij de tentoonstelling Closing Time verscheen een handig bezoekersgidsje van 24 bladzijden, met uitleg bij iedere tentoonstellingszaal en verschillende kleurenfoto's. Het boekje werd gratis verspreid in het Nederlands en het Engels. Voor kinderen was er een gratis doe-boekje met de titel Dag mijnheer Vanriet.

Artikels

L. DE JONG & H. TODTS, *From Ensor to Magritte : Belgian painting between 1880 and 1940*, Tokio, 2010.

V. HERREMANS, *Italië als inspiratiebron voor het zeventiende-eeuwse Zuid-Nederlandse retabel?*, in *Contactfora / Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten*. – Brussel (ter perse)

V. HERREMANS, tien catalogusnotities in *Zwart – Black. Meesterlijk zwart in mode & kostuum- Masters of Black in Fashion & Costume*, Tielt, 2010, pp. 12-12, 68-69, 78-79, 84-85, 94-95, 100-101, 108-109, 142-143, 148-49, 158-59.

V. HERREMANS, *De Aanbidding door de Koningen (Pieter Paul Rubens, ca. 1624) uit de Antwerpse Sint-Michielsabdij in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen: recente onderzoeksresultaten*, in *Analecta Praemonstratensia* (ter perse)

H. TODTS, *Ensor ontmaskerd*, Brussel, 2010

H. TODTS, *Ensor Revealed*, Brussel, 2010.

P. VANDENBROECK, *Una novia entre heroínas, bufones y salvajes. La Solemne Entrada de Juana I de Castilla en Bruselas, 1496*, in *El legado de Borgoña. Fiesta y ceremonia cortesana en la Europa de los Austrias (1454-1648)*, (VIII Seminario Internacional de Historia), ed. Krista DE JONGE, Bernardo GARCÍA GARCÍA & Alicia ESTEBAN ESTRÍNGANA, Madrid, Fundación Carlos de Amberes/Marcial Pons Historia, 2010, pp. 145-178.

P. VANDENBROECK, *Matrix marmorea. De subsymbolische iconografie van de scheppende energieën in Europa en Noord-Afrika*, in *Materie en beeld*, ed. Lut PIL & Trees DE MITS, Gent, Sint-Lucas, 2010, pp. 51-78.

P. VANDENBROECK, *Inextricably clear. Seeming chaos in Moroccan rugs*, in *PostPunkPink*, exhibition catalogue, Graz, Gebhart Blazek, 2010, pp. 14-20.

N. VAN HOUT, *Van tetradrachme en kogelvis. Verwondering en observatie in de zestiende eeuw*, in *Meesterwerken in het MAS. Vijf eeuwen beeld in Antwerpen* (ter perse)

PUBLIEK, PERS, WEBSITE

Publiek

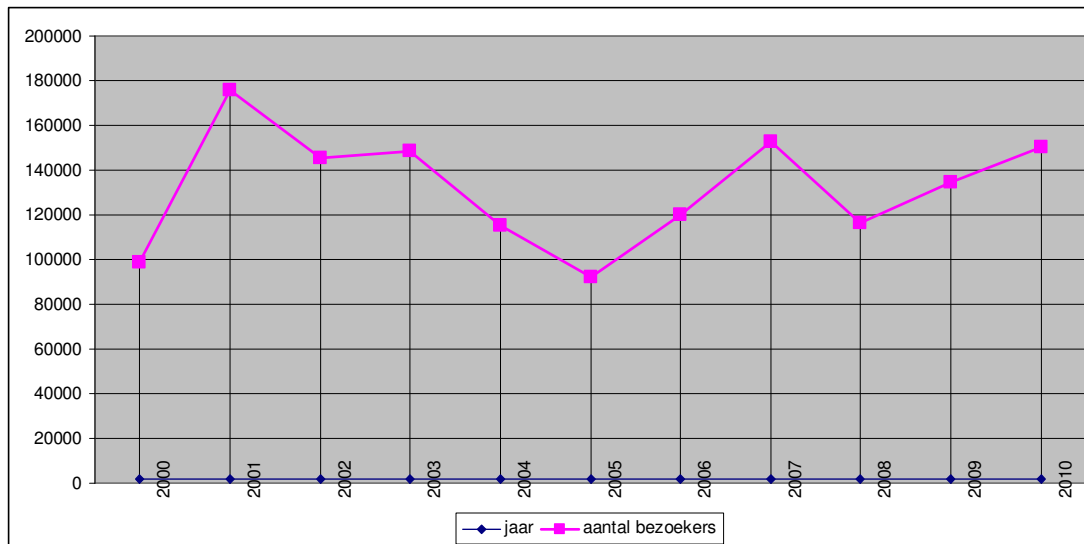
Twee keer moest het KMSKA in 2010 gedurende enkele weken sluiten om een grote tentoonstelling voor te bereiden. Eerst was er *Closing Time*, waarin werk van schilder Jan Vanriet de confrontatie aanging met de vaste collectie van het museum. Meer dan 100 werken uit de museumcollectie veranderden hierdoor van plaats. Deze ingrijpende en delicate beweging maakte het onmogelijk om het publiek gelijktijdig te ontvangen voor de museumcollectie. De voorbereiding duurde van 4 tot 21 april 2010. Daarna was er de tentoonstelling *Anselm Kiefer*, waarvoor de museumzalen van het KMSKA ingrijpende veranderingen moesten ondergaan. Het gebouw moest hiervoor sluiten van 4 tot 21 oktober 2010.

Alhoewel het museum in 2010 dus meer dan een maand ontoegankelijk was voor het publiek, ontving het toch meer bezoekers dan in 2009. Het KMSKA realiseerde een stijging van 14 % in de bezoekerscijfers: 153.214 bezoekers in 2010 tegenover 134.388 bezoekers in 2009. Ook in 2009 was al een stijging van 11 % tegenover 2008 gerealiseerd. Toppers waren de tentoonstellingen *Closing Time* (85.129 bezoekers) en *Anselm Kiefer* (83.209 bezoekers, waarvan 36.989 in 2010).

Met dit resultaat zit het KMSKA opnieuw bij de betere jaren van het laatste decennium. Enkel in 2001 (*Van Cranach tot Cézanne*) en 2007 (*Vlaamse Primitieven*) werden meer bezoekers geteld.

jaar	aantal bezoekers
2000	98500
2001	176000
2002	145528
2003	148551
2004	114853
2005	91878
2006	119746
2007	152670
2008	116572
2009	134388
2010	153214

Tabel 1: aantal bezoekers 2000-2010

Tabel 2: evolutie bezoekers 2000-2010

In de bezoekcijfers van 2010 zijn de bezoekers van *Ensor Ontmaskerd* in ING Cultuurcentrum Brussel (42.000 bezoekers) niet opgenomen. Nochtans was dit niet minder dan een KMSKA-tentoonstelling op locatie in Brussel. Ook de tentoonstellingen *Rubens, Van Dyck, Jordaens* in Hamburg (40.000 bezoekers), *Van Ensor tot Magritte* in Japan (72.129 bezoekers) en *Flemish Masters* in Helsinki (10.039 bezoekers) waren locatieprojecten van het KMSKA: de tentoonstellingen bevatten enkel werk uit de eigen museumcollectie. In totaal bezochten 164.168 bezoekers deze locatietentoonstellingen.

Daarnaast zorgde een strategisch Vlaams uitleenbeleid ervoor dat sleutelwerken van het museum ook op andere locaties te zien waren. Het meest in het oog springen daarbij de 8 majestueuze altaarstukken van o.a. Peter Paul Rubens, Quinten Metsijs, Bernard van Orley, Frans Floris I die deel uitmaken van de tentoonstelling *Reünie* in de Kathedraal Antwerpen, en *De Zeven Sacramenten van Rogier van der Weyden* in Museum M Leuven.

Van de 153.214 bezoekers die het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen bezochten kwam 64,73 % uit het binnenland en 35,27 % uit het buitenland. Deze cijfers komen volledig overeen met 2009 (64,2 % binnenland, 35,8 % buitenland). Wel waren er meer bezoekers uit Nederland dit jaar (19,49 %, t.o.v. 16,5 % in 2009), en dus iets minder uit de andere buurlanden. Deze tabel geeft een overzicht van de top 10 nationaliteiten van onze bezoekers:

AFKOMST	aantal bezoekers	%
BELGIË	62775	64,73
NEDERLAND	18898	19,49
FRANKRIJK	3049	3,14
VERENIGD KONINKRIJK	1737	2,60
DUITSLAND	2293	2,36
VERENIGDE STATEN	1398	1,44
JAPAN	1269	1,31
ITALIË	1267	1,31
SPANJE	856	0,88
RUSLAND	713	0,74
rest		2
steekproef n= 96.979		

Tabel 3: Top 10 nationaliteiten die het KMSKA in 2010 bezochten

38,71 % van de bezoekers was jonger dan 26, 61,29 % was ouder.

Omdat de leeftijdscategorieën voor Anselm Kiefer, een tentoonstelling in samenwerking met externen, verschilden van de leeftijdscategorieën voor de andere tentoonstellingen, geven de cijfers van 2010 geen eenduidig beeld van de leeftijd van onze bezoekers. Dat wordt duidelijk in onderstaande tabel:

	aantal bezoekers individueel	aantal bezoekers groep	totaal aantal bezoekers	%
LEEFTIJD BEZOEKERS				
KLANT 0-6 JAAR (<i>alle expo's</i>)	2181	152	2333	2,64
KLANT 7-12 JAAR (<i>alle expo's</i>)	8113	2722	10835	12,28
KLANT 13-18 JAAR (<i>alle expo's</i>)	11390	1996	13386	15,17
KLANT 19-25 JAAR (<i>alle expo's</i>)	7603		7603	8,62
KLANT 26-59 JAAR (<i>alle expo's zonder Kiefer</i>)	24998	2694	27692	31,38
KLANT 26-64 JAAR (<i>enkel Kiefer</i>)	10987	279	11266	12,77
KLANT 60 EN + (<i>alle expo's zonder Kiefer</i>)	10567	159	10726	12,16
KLANT 65 EN + (<i>enkel Kiefer</i>)	4381	20	4401	4,99
steekproef, n = 88.242	80220	8022	88242	100,00

Tabel 4: leeftijd van de bezoekers

Pers

Ook in 2010 mocht het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen op ruime persaandacht rekenen. Over o.a. de tentoonstellingen *Preview. Work on Paper*, *Rubens Doorgelicht*, *Closing Time*, *Anselm Kiefer* en *Ensor Ontmaskerd* werd uitgebreid bericht. Voorts was er aandacht voor de *Closing Weeks*, de vernieuwde website van het museum, en onze tentoonstellingen in het buitenland. In het totaal waren er 1.119 items over het KMSKA in de geschreven pers (t.o.v. 810 in 2009) en 78 items in de audiovisuele pers (75 in 2009).

	Geschreven media	Audio-visuele media	Totaal
Tentoonstellingen	678		
- <i>Cosing Time</i>	222	9	231
- <i>Closing Weeks</i>	54	1	55
- <i>Anselm Kiefer (in 2010)</i>	136	14	150
- <i>Ensor ontmaskerd (in 2010)</i>	112	18	130
- <i>Preview. Work on Paper</i>	12	4	16
Evenementen	95	3	98
Renovatie & collectie op verplaatsing	62	4	66
Educatie	48	3	51
Virtuele museum	13	4	17

Tabel 5: het KMSKA in de pers in 2010 – belangrijkste onderwerpen

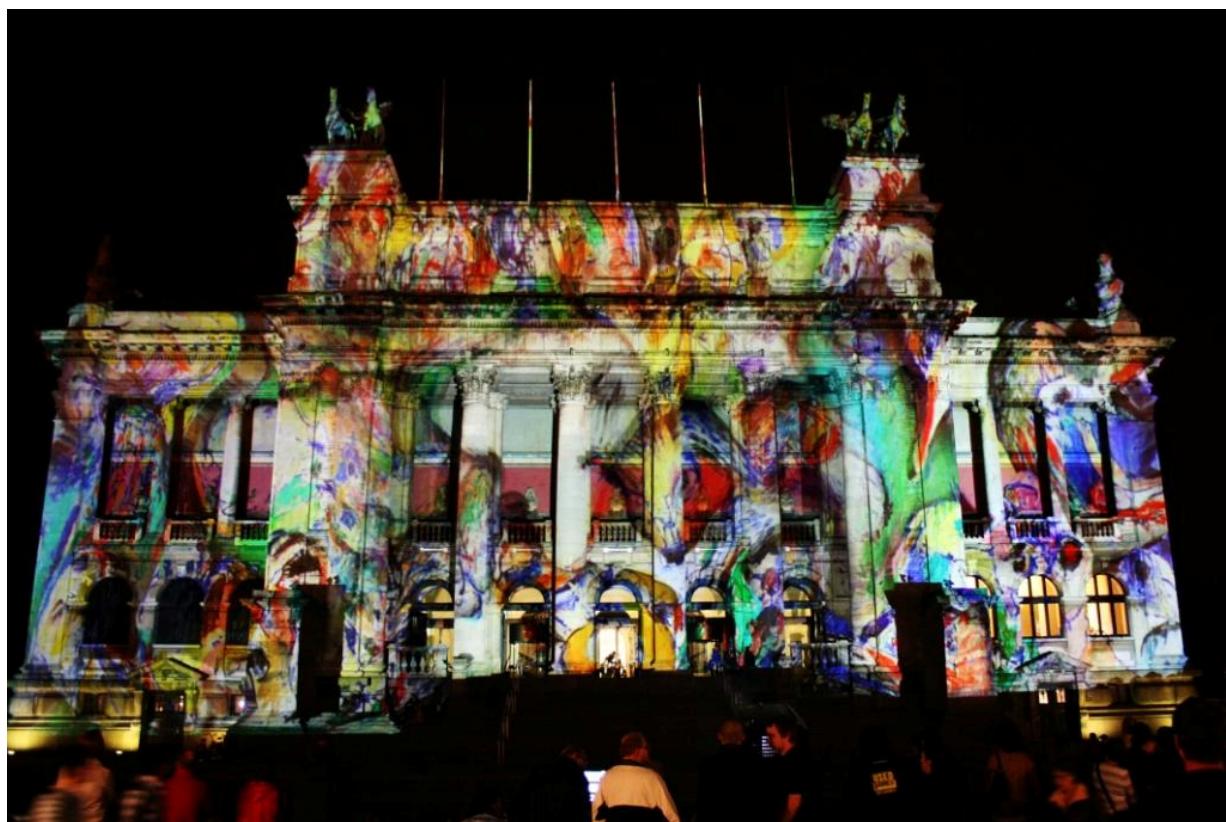
Website

In juli 2010 lanceerde het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen zijn vernieuwde website. Die moet het museum meer dan ooit toegankelijk maken. Als eerste museum in België presenteerde het museum bovendien een feature waarmee je via de computer virtueel kan rondwandelen in de Rubenszaal. Diezelfde feature is ook omgezet in een applicatie voor iPhone, iPad en iPod Touch. De uitgangspunten voor de nieuwe website waren overzichtelijkheid en participatie. Om een idee te geven van de eigenheid van de collectie toont een slideshow op de homepage enkele topwerken van het KMSKA. Een kalender naast de slideshow toont wat er op om het even welke dag zoal te doen is in het museum. Het luikje ‘Het nieuwe KMSKA’ geeft meer info over de renovatiewerken en het masterplan. Naar de sluiting van het museum toe wordt dit luik verder uitgebreid. Enkele andere leuke nieuwigheden zijn de 50 (op termijn 150) highlights uit de collectie die op toegankelijke wijze omschreven worden. Via de collectiecatalogus, die 4.500 kunstwerken omvat, kan iedereen opzoeken doen in de collectie van het museum.

Op de dag van de lancering bezochten zo’n 2.000 geïnteresseerden de website van het KMSKA. Maar ook toen het nieuwe er eenmaal af was trok de website heel wat bezoekers. Daar waar voor 8 juli gemiddeld 400 mensen per dag de website bezochten, krijgt het museum na de weblancering ongeveer 600 tot 800 virtuele bezoekers per dag over de vloer. Ook de Rubenszaal in 3D bleek erg populair. Vanaf 8 juli 2010 tot 31 december 2010 bezochten 8250 bezoekers de virtuele zaal op de website. De applicatie voor iPhone, iPad en iPod Touch is sinds de lancering in juli tot het einde van 2010 ongeveer 1.240 keer gedownload.

Nog in 2010 heeft het museum zijn aanwezigheid op sociale netwerksites verder uitgebouwd. De fanpagina van het museum op Facebook bereikte 2.899 fans, de Twitterfeed kwam langzaam maar zeker op gang met 346 followers. Intussen heeft het museum in het kader van *Jongbloed!*, de jongerenwerking van het KMSKA een tweede fanpagina op Facebook ontwikkeld die zich expliciet op jongeren richt.

EVENEMENTEN

Closing Weeks, lichtshow met schilderij *De laatste dag* (Alechinsky) © KMSKA – Wenke Mast

In 2010 werden er meer dan 50 evenementen en nocturnes georganiseerd, al dan niet in samenwerking met andere musea of organisaties (bv. Museumnacht, Erfgoeddag, Into the light, Musica et Poetica) voor zo'n 32.000 bezoekers.

De meeste evenementen vonden plaats tijdens de laatste twee weken van de tentoonstelling *Closing Time*. Van 19 september tot en met 3 oktober organiseerde het KMSKA 34 activiteiten voor een heel divers publiek. Gedurende die periode was het museum gratis toegankelijk en tijdens het weekend open van 10 u tot 22 u. Elke zondag van de *Closing Weeks*, zoals de laatste twee weken genoemd werden, organiseerde het museum een stockverkoop met boeken uit de Museumshop en de bibliotheek. Zo'n 25.000 mensen bezochten het museum tijdens de *Closing Weeks* van het KMSKA.

Op het programma stonden o.a. volgende activiteiten:

- Een literaire zondag met *Zuiderzinnen* rond het museum, *Lezen op Zondag* in de Rubenszaal en een eerste dag stockverkoop. In het totaal bezochten 2.150 mensen het museum tijdens de aftrap van de *Closing Weeks*
- Een *lerarennocturne* met een Grand Tour langsheen de highlights van het museum en de première van de monoloog *De Houtworm* die acteur Stefan Perceval speciaal voor het museum schreef. Ongeveer 500 leraren bezochten deze nocturne.

- Een *publieksnocturne* die van start ging met een flashmob gemaakt door de jongeren van *Let's go urban* gevolgd door een DJ-set op het museumbalkon. Op deze dag en avond bezochten 1.901 mensen het museum.
- Een *schetsdag* gevolgd door een *comedy avond* in de Rubenszaal. Op deze dag bezochten 1.799 mensen het museum.
- Een *gezinsdag*. Terwijl de gezinnen picknickten in de inkomhal en de trappenzaal van het KMSKA zorgde de bOOmfanfare voor muziek. Voor één keer verhuisde Lambermontmartre van de Lambermontplaats naar de Leopold Dewaelplaats. Stefan Perceval bracht zijn monoloog nogmaals en de museumshop hield weer stockverkoop. Op deze dag bezochten 3.799 mensen het museum
- Een *bedrijvendag* waarbij collega's tijdens de middag en vlak na het werk samen een rondleiding kregen in de tentoonstelling. In de namiddag konden kinderen naar leuke verhalen komen luisteren tijdens *Het museum leest voor*. Op deze dag bezochten 1.301 mensen het museum.
- *Musée Fermé*, een jongerenavond met een jongerenforum, performances in de museumzalen, een concert en een stevige fiesta om af te sluiten. Op deze dag bezochten 1.711 mensen het museum.
- Een *burendag* waarbij burensamen een rondleiding in de tentoonstelling *Closing Time* konden volgen. Opnieuw bracht Stefan Perceval zijn monoloog. In de namiddag was er een buurtmoment met gratis muntthee en een optreden van Demi-Sec. Op deze dag bezochten 1.486 mensen het museum.
- De laatste dag van de *Closing Weeks* stond in het teken van Alechinsky's schilderij *De laatste dag*. Deelnemers van het Museumatelier 18+ kopieerden het werk op ware grootte, de muzikanten van *Jazz is not a crime* brachten een muzikale interpretatie op het werk. De Museumshop hield nog een laatste keer uitverkoop en Stefan Perceval speelde zijn museummonoloog ook nog een keer. Kinderen konden zich laten grimeren in de dieren op het schilderij. 's Avonds was er een lichtshow en kreeg de laatste bezoeker van de tentoonstelling een attentie. Op deze dag bezochten 3.230 mensen het museum.

Los van de *Closing Weeks* organiseerde het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen in 2010 opnieuw *Muzen op Zondag*, waarbij het publiek kon ontbijten in het museum, daarna een concert / voorstelling / gesprek kon bijwonen en tenslotte een tentoonstelling bezoeken. In 2010 waren te gast: Poppentheater Acaboe (voor kinderen), Jean-Pierre Rondas (interview Jan Vanrie) en de bOOmfanfare (*Closing Weeks*). Zo'n 500 bezoekers namen deel aan één van deze activiteiten.

Tijdens de *Erfgoeddag* op zondag 25 april stond het thema 'Fake' centraal. Maar liefst 736 bezoekers ontdekten alles over wat nu juist echt of fake is in de kunst.

In de lente van 2010 bracht het museum kunst en muziek dichterbij elkaar door twee concerten van B'Rock te organiseren in de Rubenszaal. 150 mensen woonden één van deze concerten bij.

De *Museumnacht* van 2010 stond in het teken van 'Reizen'. Het KMSKA toonde hoe de kunstwerken uit zijn collectie op reis gingen. Daarnaast konden de bezoekers een kijkje nemen in de 'bunker' van het museum die momenteel dienst doet als depot. Tot slot konden de bezoekers deelnemen aan een wedstrijd waarmee ze een reischeque konden winnen. 4.996 mensen brachten die avond een bezoek aan het KMSKA.

Andere activiteiten waar het museum aan deelnam waren het tentoonstellingsproject *Into the light* en muzikale evenementen zoals een concert van Musica et Poetica en Ensemble A. Ook de kick-off van het Cultuurforum vond plaats in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, op 25 januari 2010 (in samenwerking met het departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media).

Musée Fermé tijdens de *Closing Weeks* © KMSKA

EDUCATIE

© KMSKA – Wenke Mast

De educatieve werking van het museum centraliseerde zich in 2010 in de eerste plaats rond de tentoonstelling *Closing Time*.

Rondleidingen, museumateliers en museumlessen voor het onderwijs, vakantieateliers voor kinderen en jongeren en een kijk- en doeboekje voor gezinnen met kinderen vertrokken vanuit de verrassende combinatie van de museumcollectie en de schilderijen van Vanriet en konden rekenen op grote interesse van jong en oud.

Het museum werkte voor de zesde keer samen met de Zomerschool, een project voor een 120-tal kinderen die door hun nog maar korte verblijf in de stad nog niet goed (of geen) Nederlands kunnen. Ze volgden ateliers over kleur en vorm, en genoten van dit kunst- en taalbad.

Om projecten met jongeren in *Closing Time* op te zetten werd de expertise ingeschakeld van externe kunsteducatieve organisaties:

De Veerman begeleidde een week lang leerlingen van het vijfde jaar humane wetenschappen van het Koninklijk Lyceum Antwerpen in de verkenning van de vertelkracht van oude en moderne kunstenaars. Met woord en muziek gaven zij hun eigen interpretatie aan de tentoonstelling. De projectweek *Re-mastered* werd afgesloten met een toonmoment op 30 april.

Tijdens de zomervakantie was het tijd voor Jongbloed! **Piazza dell'Arte** dompelde een tiental jongeren tussen 16 en 21 jaar twee weken lang onder in de wereld van oude en moderne beeldende kunst. Geïnspireerd door *Closing Time* experimenteerden ze met elektronische muziek, fotografie, monumentale kunst en grafische vormgeving, met als resultaat hun individuele, creatieve en eigengereide interpretatie bij de kunstwerken. Op 13 augustus vond de vernissage plaats, die het startschot gaf voor een heuse Jongbloed!-expo. De Jongbloeders leidden museumdirecteur Paul Huvenne, kunstenaar Jan Vanriet en hun vrienden en familie zelf in hun tentoonstelling rond.

Doelstelling op langere termijn is een permanente jongerenwerking in het museum, waarbij een kerngroep jongeren museale activiteiten organiseert voor leeftijdsgenoten en op die manier fungeren als museumambassadeurs.

Tijdens *Closing Weeks*, de finale weken van de tentoonstelling, werden de verschillende doelgroepen van de educatieve werking in de bloemetjes gezet. Leerkrachten werden uitgenodigd op een exclusieve nocturne waarbij de museumgidsen hen trakteerden op een *Grand Tour* langs hun lievelingswerken. Enkele enthousiaste deelnemers van het atelier 18+ gingen de uitdaging aan om een kopie op ware grootte te maken van Alechinsky's schilderij *De Laatste Dag*. Jongeren sloten het museum met *Musée fermé*: een jongerendebat over de toekomst van kunstmusea met aansluitend een swingend feest in samenwerking met De Veerman, AmuseeVous en de Vlaamse Jeugdraad.

Na *Closing Weeks* werd de museumcollectie ingepakt. Het museum nam daarom MOOI in huis, een reizende tentoonstelling van kunsteducatief productiehuis RASA. De tentoonstelling, gericht op kinderen van 9 tot 12 jaar, gaat aan de hand van kunstwerken van o.a. Jan Fabre, David Claerbout en Wim Delvoye op zoek naar het geheim van de kwetsbare schoonheid van mens en wereld. Piepjonge bezoekers leerden aandachtig kijken, nadenken, verwoorden, nuanceren en genieten van kunst. RASA begeleidde de museumgidsen in het uitwerken van ateliers voor scholen en individuele kinderen. Voor gezinnen met kinderen van 5 tot 12 jaar organiseerde ZENO, centrum voor praktische filosofie, een filosofisch salon.

Vanaf 23 oktober was ook de tentoonstelling *Anselm Kiefer* te gast in het museum. Het KMSKA werkte het educatief aanbod uit: rondleidingen (ook voor blinden en slechtzienden), ateliers voor kinderen, museumlessen voor jongeren en een museumatelier 18+.

In het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen vinden bovendien lessen plaats van Amarant vzw, een vereniging die vorming aanbiedt over de geschiedenis en de actuele ontwikkelingen van beeldende kunst, muziek en filosofie. Ook is het museum gastheer voor de lessen van het Kunsthistorisch Instituut van Antwerpen, die een driejarige avondopleiding in de kunstgeschiedenis verzorgt die zich richt op het ruime domein van beeldende kunsten en muziek.

In 2010 namen 25.765 personen deel aan 1.210 educatieve activiteiten, dit is 17 % van het totaal aantal bezoekers.

BIBLIOTHEEK

De bibliotheek werkte in 2010 achter de schermen hard voort aan de elektronische ontsluiting van haar collecties. Vermeldenswaard is hierbij de afwerking van de invoer van de ICC-collectie, het deel van de bibliotheek van het Internationaal Cultureel Centrum Antwerpen dat in 1998 aan de museumbibliotheek overgedragen werd. Daarmee staat ook deze deelcollectie online.

De bibliotheek werd ook met een aantal waardevolle historische publicaties verrijkt, zowel door aankoop als door schenking. We waren heel blij met de overdracht van meer dan 100 boeken uit de Lessius Hogeschool.

De collectievorming van de bibliotheek loopt parallel aan de doelstellingen van het museum en is geconcentreerd op de beeldende kunsten uit de Zuidelijke Nederlanden van de 13de tot en met de 20ste eeuw in een Europese context. Op het vlak van collectiedocumentatie (documentaire informatie over de eigen museumcollectie) wordt er naar volledigheid gestreefd. Bij de selectie van de actief verworven materialen krijgt de bibliothecaris de steun van de onderzoekers van het museum.

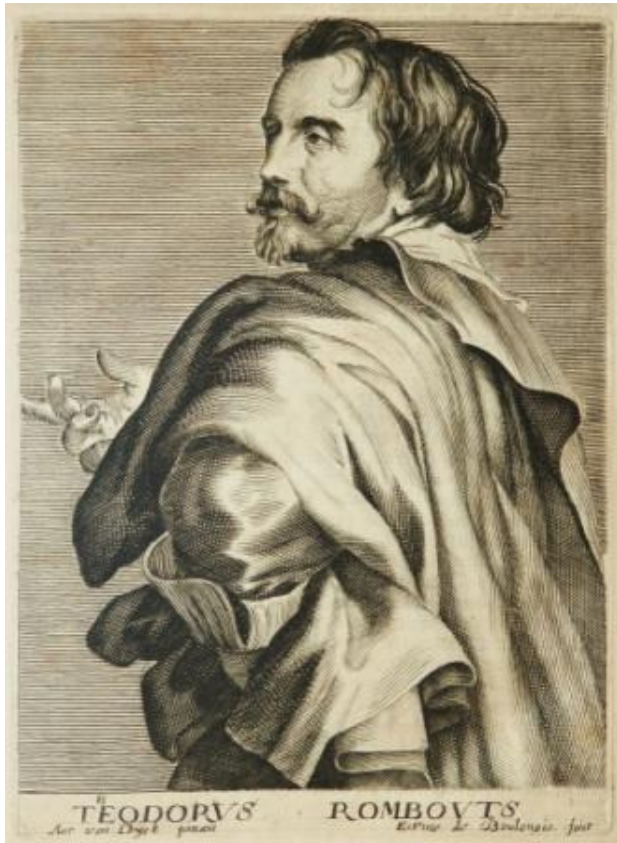
De bibliotheek verzamelt nog steeds voornamelijk gedrukte publicaties. De collectie groeide in 2010 aan met 1.755 boekbanden, voornamelijk door aankoop, maar ook via ruil met partnerinstellingen, schenking en overdracht. Dit cijfer omvat zowel de nieuwe titels van monografieën, catalogi en beperkt meerdelige werken, als van nieuwe tijdschrifttitels.

De groei van het boekenbestand blijft met enige fluctuaties ongeveer stabiel, met misschien een lichte achteruitgang t.o.v. voorgaande jaren, te wijten aan stijgende boekenprijzen, iets meer antiquarische aankopen, en een vermindering van de aanwinsten via ruil.

In 2010 werden 91 abonnementen op tijdschriften aangekocht, waarvan 13 print + online (full-text e-journals). Daarnaast ontvangt de bibliotheek ca. 100 seriële publicaties (tijdschriften, jaarboeken, e.d.) gratis of in ruil via partnerorganisaties. Zodoende is het aantal lopende tijdschriften ongeveer 200. E-books zijn in het vakgebied kunstgeschiedenis nog weinig voorhanden. In 2010 konden gebruikers wel 5 online databanken raadplegen, waarvan één beeldbank.

Voor de aangroei van haar collecties kon de bibliotheek dit jaar opnieuw rekenen op de vrijgevigheid van enkele schenkers. De voornaamste hiervan was de Lessius Hogeschool, die een selectie van een honderdtal publicaties uit de voormalige “kunstbibliotheek” uit het legaat Van Autryve overdroeg, waaronder heel wat werken uit de negentiende eeuw. Die vormen een waardevolle aanvulling op onze collecties. De andere schenkingen kwamen van individuen, waaronder heel wat medewerkers van het museum.

In dit Ensorjaar werden ook heel wat publicaties over James Ensor verworven en verwerkt, in de eerste plaats boekmaterialen afkomstig uit het KMSKA-archief, nl. de catalogi en brochures uit de schenking van Dirk Hespels (1997) en de bibliotheek van John Gheeraert (2009). De bibliotheek heeft echter ook actief haar Ensorcollectie aangevuld, zodat deze in totaal met een vijftigtal publicaties verrijkt werd.

Theodoor Rombouts, Boekillustratie uit Académie des sciences et des arts (Bruxelles, 1682)
 Uit legaat Van Autryve (1929) aan Lessius Hogeschool, in 2010 geschonken aan het KMSKA

Enkele bibliotheekaanwinsten:

- Isaac Bullaart, Académie des sciences et des arts, contenant les vies, & les eloges historiques des hommes illustres ..., Bruxelles, Foppens, 1682, 2 vol.
- Relation de l'inauguration solennelle de sa sacrée majesté Marie Therese ... comme comtesse de Flandres, célébrée à Gand, ville capitale de la province, le XXVII. avril 1744, Gand, de Goesin, 1744.
- Robert Hecquet, Catalogue des estampes gravées d'après Rubens: auquel on a joint l'oeuvre de Jordaens, & celle de Visscher, Paris, Briasson, 1751.
- James Ensor, Marche des Rotariens ostendais, Evere, De Vleeschauwer, s.d. (partituur).
- Een aantal modernistische tijdschriften die de reeds aanwezige collecties aanvullen of vervolledigen: Ruimte (Antwerpen, 1920-1921); Sélection: bulletin de la vie artistique (Bruxelles, 1920-1927) en Sélection: chronique de la vie artistique: cahier (Bruxelles, 1928-1933); Anthologie du Groupe moderne d'art de Liège (Liège, 1920-1940); themanummers van La Nervie: revue illustrée d'arts et de lettres (Braine-le-Comte, 1923-1932); Le Centaure: chronique artistique (Bruxelles, 1926-1930); Spirale: internationale Zeitschrift für junge Kunst (Bern, 1953-1964).

De bibliotheek bezat eind 2010 een collectie van 73.754 geïnventariseerde bibliotheekmaterialen. Deze bevatten alle boekmaterialen, catalogi en tijdschrifttitels, maar niet het aantal nummers of jaargangen van tijdschriften en veilingcatalogi.

De bewaaromstandigheden in de huidige bibliotheekruimten zijn nog steeds niet optimaal. Drie depotruimtes op de kelderverdieping (compactus, archief en magazijn 14) hebben een

stabiel klimaat, maar het belangrijkste bibliotheekmagazijn annex leeszaal kent grote schommelingen in temperatuur en relatieve luchtvochtigheid, zonder dat er een adequaat beheerssysteem aanwezig is.

De verwerking van de bibliotheekmaterialen gebeurt sinds september 2004 in Brocade, het bibliotheeksysteem van Anet. Hierdoor staat de bibliotheekcollectie online en is ze ingebed in een netwerk van wetenschappelijke bibliotheken in Antwerpen en Limburg (Anet).

Vanuit het principe “Wat niet online staat, bestaat niet” ijvert de bibliotheek sinds 2007 voor het retrospectief invoeren van alle nog niet elektronisch beschreven werken uit de bibliotheek. Het project voor de ontsluiting van de oudere kerncollectie werd opgestart begin 2008. We verwachten dat dit onderdeel van de collectie in 2012 volledig online zal staan.

De bibliotheek besteedt extra aandacht aan het diepgaand inhoudelijk ontsluiten van de collectie. Zo worden kunstenaarsnamen, kunstwerken uit het museum en tentoonstellingsgegevens apart geïndexeerd. Dit is van belang indien we in de toekomst de bibliotheekcatalogus, de archiefinventarissen en de collectiecatalogus tot één gegevensbank willen samenvoegen.

Sinds de zomer van 2008 worden streepjescodes toegekend aan elk nieuw verwerkt boekdeel en sinds september 2010 gebeurt dit ook retroactief met de hulp van vrijwilligers van de Vrienden van het KMSKA. Eens dit project afgerond is, zal er een eenduidiger zicht zijn op het totale bibliotheekbezit.

Alles samen werden in 2010 bijna 7.500 volledige boekmaterialen (boekbanden) in de catalogus ingevoerd: 3.507 aanwinsten (nieuw verworven en uit de ICC-collectie), en 3.931 werken uit de collectie oude monografieën. Eind maart werd ook het ICC-project afgerond, waarbij een projectmedewerker gedurende anderhalf jaar alle publicaties uit de in het KMSKA aanwezige ICC-collectie invoerde, een totaal van 5.690 items.

Het totaal aantal online beschreven publicaties lag eind 2010 op 70.704, d.w.z. dat ongeveer 90% van de collectie via het web raadpleegbaar is. Er stonden op dat moment naar schatting nog 4.104 banden uit de oudere kerncollectie op elektronische ontsluiting te wachten. Van de collectie oude veilingcatalogi (legaat Nottebohm) zijn ca. 550 Antwerpse catalogi ingevoerd in de online catalogus, de rest is via een aparte fichecatalogus opzoekbaar. Volledige invoer en digitalisering hiervan zijn gepland voor de periode 2012-2014.

Gebruikers kunnen de bibliotheekcollecties op vele manieren raadplegen. Ze kunnen van thuis uit de online catalogus bevragen of in de leeszaal informatie opvragen, ter plaatse materialen of databanken inzien, of vanuit de eigen instelling documenten in leen opvragen.

De online bibliotheekcatalogus is de eerste toegangspoort tot de bibliotheek. In 2010 werd de catalogus iets minder dan 4.000 keer geraadpleegd. Daarmee wordt de stijgende trend van de laatste jaren gekeerd. De catalogus wordt voornamelijk geraadpleegd tijdens de werkuren, wat wijst op een gebruik voor professionele doeleinden.

De bibliotheek beantwoordde dat jaar ook 59 informatievragen van inhoudelijke aard, per telefoon of per e-mail, waarvan een kwart aan gebruikers met een andere taal dan het Nederlands.

Het bezoekersaantal is na het piekjaar 2009 teruggevallen tot het niveau van de jaren voordien. Er kwamen in 2010 in totaal 167 externe bezoekers de bibliotheek raadplegen, goed voor 270 bezoeken. De daling bij de bezoekersaantallen heeft waarschijnlijk te maken met verminderde openingsuren in de periode van maart t.e.m. juli 2010. Bovendien heerste in het

najaar bij een aantal (potentiële) bibliotheekbezoekers ook de mening dat met het museum ook bibliotheek en archief gesloten waren.

Het bibliotheekpubliek volgt de academische kalender en bestaat voornamelijk uit studenten (60%) en onderzoekers (27%) in de kunstgeschiedenis; de anderen zijn personen die in een ander beroep of als liefhebber met kunst bezig zijn. Twee derden van de bezoekers zijn afkomstig uit de provincie Antwerpen.

Voor het eerst deden we gedurende vier maanden een manuele steekproef om zicht te krijgen op het aantal geraadpleegde materialen door de externe bezoekers. Zij raadplegen maandelijks gemiddeld 150 boeken en tijdschriften, voornamelijk monografieën en tentoonstellingscatalogi.

Het groeiend aantal aanvragen voor interbibliothecair leenverkeer (IBL) compenseert voor een stuk de vermindering van het aantal effectieve bibliotheekbezoeken. Sinds 2001 neemt de bibliotheek deel aan Impala, het documentleverantiesysteem van Anet in Brocade, waarbij partnerinstellingen tijdelijk bibliotheekmaterialen uitwisselen voor hun lezers. In 2010 ontvingen wij 154 aanvragen tot uitleen van voornamelijk boeken en catalogi, t.o.v. 107 aanvragen uit onze instelling aan andere bibliotheken. Bijna de helft van de aanvragen komt van de Universiteit Antwerpen, een vijfde van de K.U.Leuven en een tiende van de Universiteit Gent.

De cijfers over de interne ontlending van publicaties geven ons een idee van het bibliotheekgebruik door de museummedewerkers. Medio 2008 werd de leen geautomatiseerd, en 2009 was een overgangsjaar waarin nog manueel uitgeleende boeken in het systeem werden ingevoerd. 2010 is dus het eerste jaar waarin we gegevens met een juiste realiteitswaarde kunnen voorstellen.

Medewerkers ontleenden 1.258 publicaties van de bibliotheek en brachten er 1.308 terug. Ongeveer een kwart van de boeken, voornamelijk monografieën en oevrecatalogi, worden verlengd, dus een tweede maal voor 6 maand uitgeleend. Tentoonstellingscatalogi worden het meest uitgeleend, maar relatief weinig verlengd en dus minder lang gebruikt.

ARCHIEF EN DOCUMENTATIECENTRUM

Archiefvorming

Naast het beheer van het statische archief is het uitbouwen van een hedendaags documentbeheer een van de kerntaken van de archiefdienst. Belangrijk is om in deze digitale wereld reeds vanaf de creatie van documenten stil te staan bij de toekomstige archivering of vernietiging. Ook verzelfstandiging en de nakende sluiting van het museum speelden een belangrijke rol. Daarom werd er ook in 2010 verder gewerkt aan het documentbeheer. Er werden interne interviews afgenomen met de bedoeling een overzicht te krijgen van alle soorten documenten die werden opgemaakt of ontvangen binnen hun museumopdracht. De resultaten werden opgenomen in een documentbeheersplan en selectielijsten. Daarnaast werd er verder gewerkt aan de verfijning van de reeds eerder opgestelde mappenstructuren van de medewerkers.

Het museum verwierf ook interessante stukken. Het archief van wijlen ereconservator Adolf Monballieu werd als langdurige bruikleen verworven. Dit archief heeft een omvang van 14 strekkende meter en bevat voornamelijk documenten met betrekking tot onderzoek naar Brueghel, Rubens en Mechelse Altaarstukken.

Bij veilingshuis Bernaerts (veiling 31.03.2010) werden interessante brieven aangekocht van Jan Stobbaerts, Henri Leys, Walter Vaes en Floris Jaspers, kunstenaars die allen vertegenwoordigd zijn in onze museumcollectie.

Archiefbeheer

De inventarisatie van het statische archief werd in 2010 verder gezet. De reeks restauratiedossiers werd ontsloten en de verwijzingen naar de dossiers werden in TMS, het centrale collectiebeheerssysteem ingevoerd. Op dit moment telt het archief ruim 1.000 restauratiedossiers van begin 20ste eeuw tot op heden.

Restauraties	nummer	dossiers	objecten
	RES	1058	1844

De inventarisatie van de verwervingsdossiers die in 2009 werd gestart werd dit jaar afgerond. Hieronder volgt een overzicht van het aantal dossiers en van het aantal gerelateerde objecten. Een verwijzing naar de dossiers werd net zoals bij de restauratiedossiers in TMS ingevoerd.

Soort verwerving	nummer	dossiers	objecten
Aankoop	vwa	775	1219
Aankoop 3j tent.	vwa3J	16	136
Schenking	vws	293	865
Legaat	vwl	92	573

Bruikleen	vwbr	97	155
TOTAAL		1273	2948

Aanbiedingen	vw	642	806
--------------	----	-----	-----

Naast het museumarchief beheert de archiefdienst ook enkele belangrijke privéarchieven, zoals archivalia van James Ensor. Deze archiefstukken werden opgesomd in beschrijvende lijsten en een beschrijving van het archief werd tevens opgenomen in Archiefbank Vlaanderen (www.archiefbank.be).

Archief Ensor	Aantal
Foto's	148
Briefkaarten	101
Brieven	161
Manuscripten	53
Varia	56

In samenwerking met Bozar kwam een tentoonstelling tot stand gebaseerd op dit Ensor-archief. De tentoonstelling Ensor, Componist en schrijver (BOZAR, Brussel, 7/10/2010 – 23/01/2011) was complementair aan de Ensorentoonstelling in het ING-Cultuurcentrum in Brussel. In de wandelgangen rond de Henry Le Boeuf-concertzaal in het Paleis voor Schone Kunsten werd aan de hand van handschriften, publicaties, documenten en foto's uit het archief van het museum de veelzijdigheid van James Ensor aangetoond.

Archiefbehoud

Het behoud van onze archiefcollectie kreeg ook dit jaar aandacht. Een van de belangrijkste bronnen, zo niet de belangrijkste, de registers van de beheerraad, werden letterlijk in een nieuw jasje gestopt. Op maat gemaakte zuurvrije omslagdozen verzekeren de toekomst van deze belangrijke archiefstukken.

Naast deze omslagdozen werd een hoeveelheid zuurvrij opbergmateriaal aangekocht voor conservatie van belangrijke archiefcollecties zoals die van James Ensor en voor meer dan honderd jaar oude foto's van het volledige oeuvre van Rubens, afkomstig uit de tentoonstelling *Rubens in foto en grafiek*.

BEELDBEHEER

In mei 2009 startte het KMSKA door middel van beeldbeheer met controle op de productie en centrale toegang tot beeldmateriaal. In het eerste jaar is vooral aandacht besteed aan kwaliteitseisen voor digitaal beeldmateriaal en is een overzicht gemaakt van alle soorten afbeeldingen. In 2010 is de actualisering van afbeeldingen in de collectiecatalogus een speerpunt.

Tijdens de geplande sluiting voor verbouwingen wil het KMSKA de collectie van het museum zo goed mogelijk ontsluiten. Via de website werd in 2010 de digitale collectiecatalogus beschikbaar, waardoor de collectie van thuis uit raadpleegbaar werd. Na een voorzichtige start met de actualisering van afbeeldingen in 2009 is in 2010 een grote sprong voorwaarts gemaakt met de productie van 1.384 hoogwaardige digitale fotobestanden.

Het project Kunst en Mobiliteit (zie ook p. 58) werd begin 2010 gelanceerd om de collectiemobiliteit tussen grote en kleinere musea te stimuleren. Het KMSKA geeft erkende musea in Vlaanderen de kans om kunstwerken kosteloos in langdurige bruikleen te nemen. In samenwerking met beeldbeheer zijn van de 337 geselecteerde werken de afbeeldingen gecontroleerd en zijn 140 nieuwe afbeeldingen gemaakt en toegevoegd aan de online collectiecatalogus.

Kwaliteitscontrole en levering van beeldmateriaal behoren tot de kerntaken van beeldbeheer. Voor de productie van publicaties door externe partners speelt beeldbeheer in 2010 hierbij een belangrijke rol. De belangrijkste projecten zijn de gedrukte catalogi van *Ensor Ontmaskerd* in het ING cultuurcentrum in Brussel (209 afbeeldingen) en *Rubens, van Dyck, Jordaens – Barock aus Antwerpen* in het Bucerius Kunst Forum in Hamburg (67 afbeeldingen). Een zeer belangrijke digitale publicatie is de website *James Ensor, een online museum*. Deze website werd op 24 februari 2011 gelanceerd door de Vlaamse Kunstcollectie. Dit virtuele museum toont alle werken van Ensor uit de collecties van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, het Groeningemuseum in Brugge en het Museum voor Schone Kunsten in Gent. Ook de uitgebreide collectie van Mu.ZEE in Oostende werd in het project betrokken. Beeldbeheer heeft in 2010 alle afbeeldingen van de 644 werken uit de collectie van het KMSKA gecontroleerd en zo nodig aangevuld met kleuropnames.

Het archief en documentatiecentrum van het KMSKA beheert een grote collectie brieven en manuscripten van James Ensor. In samenwerking met beeldbeheer zijn in 2010 alle 519 afbeeldingen van Ensor archiefmateriaal voorzien van correcte inventarisnummers. 375 ontbrekende stukken, voornamelijk brieven en postkaarten, werden gefotografeerd.

In 2010 wordt de samenwerking tussen het KMSKA en Lukas – Art in Flanders verder uitgebouwd. Dankzij intensief overleg zijn veel projecten succesvol afgerond. Een van de omvangrijkste projecten hierbij was de fotografie voor ‘Documentaire sur James Ensor, GEMSEL productions/Abacaris films’. Voor deze documentaire zijn 61 Ensorteekeningen op uitzonderlijk hoge resolutie gefotografeerd waardoor men tot op zeer kleine details op de werken kan inzoomen.

Lukas - Art in Flanders heeft in 2010 wereldwijd 550 afbeeldingen van werken uit de collectie van het KMSKA geleverd. Aanvragers waren onder andere The Metropolitan Museum of Art in New York, Art Gallery of New South Wales in Sydney en het 21st Century Museum of Contemporary Art, Kanazawa, Japan.

Een van de meest gevraagde afbeeldingen uit de collectie van het KMSKA: *Madonna omringd door serafijnen en cherubijnen* door Jean Fouquet, inv.nr. 132. © KMSKA Lukas – Art in Flanders

SAMENWERKINGEN

Het KMSKA heeft een groot aantal samenwerkingsverbanden lopen, zowel stedelijk als nationaal en internationaal. De samenwerkingen die het museum heeft voor wat betreft wetenschappelijke onderzoek kwamen al uitgebreid aan bod op pagina 34.

Voor de digitalisering van de collectiecatalogus werkt het KMSKA samen met de Vlaamse Kunstcollectie, het Rijksbureau voor Kunsthistorische documentatie Den Haag en het MAS Erfgoedforum. Het onderzoek naar de deelcollectie Rubens gebeurt in samenwerking met het Centrum voor de Vlaamse Kunst van de 16de en de 17de eeuw vzw, het Koninklijk Instituut voor Kunstpatrimonium, het Rubenianum (Stad Antwerpen), Arcobaleno vzw en de Universiteit Antwerpen, Universiteit Leiden, Universiteit Utrecht en de Vrije Universiteit Brussel. De deelcollectie Ensor wordt onderzocht i.s.m. Vlaamse Kunstcollectie en de Universiteit Utrecht.

Voorts is er onderzoek naar de artistieke uitwisseling tussen de Zuidelijke Nederlanden en Mexico in samenwerking met het Centrum voor Mexicaanse Studiën van de Universiteit Antwerpen. Voor de collectiegeschiedenis wordt samengewerkt met de KU Leuven en de Universiteit Antwerpen. Het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen werkt mee aan de opleiding van studenten in samenwerking met de Universiteit Utrecht, de Vrije Universiteit Brussel, de Universiteit Gent en de KU Leuven.

Het KMSKA organiseerde in 2010 tentoonstellingen in samenwerking met het Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen (M HKA), de stad Antwerpen, Musea stad Antwerpen, Bozar Brussel, ING Cultuurcentrum Brussel, Levanto, RASA, Error One, de Kathedrale Kerkfabriek Antwerpen, Bucerius Kunstforum Hamburg, Sinebrychoff Art Museum Helsinki, Museum of Modern Art Ibaraki, Hiroshima Museum of Art, Shimane Art Museum, Tokyo Opera City Art Gallery en Musée d'Orsay Parijs.

Voor evenementen en educatieve activiteiten in het museum werd samengewerkt met De Veerman, Piazza dell'Arte, De Zomerschool vzw, RASA, AmuseeVous, de Vlaamse Jeugdraad, ZENO Centrum voor Praktische Filosofie, Lezen op Zondag, Prospekta vzw (Museumnacht), FARO (Erfgoeddag) en het departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media (kick-off Cultuurforum).

Kunst en Mobiliteit: een bijzondere samenwerking

Kunst en Mobiliteit is een pilootproject van het Agentschap Kunsten en Erfgoed, in samenwerking met de Vlaamse Kunstcollectie en het KMSKA.

Kunstwerken uit de depotcollectie van het KMSKA werden –zonder kosten- in langdurig bruikleen aan erkende musea in Vlaanderen aangeboden. Naast het promoten van de mobiliteit van collecties beoogde het project ook het verbreden van de toegankelijkheid van deze collectie.

Kunst en Mobiliteit bevatte bovendien een luik kennisdelen onder meer inzake het verbeteren van verpakking en transport.

Begin 2010 brachten een projectfolder en het online plaatsen van de collectiecatalogus het project onder de aandacht van potentiële klanten. In september werd een kleine selectie van de

aangeboden objecten getoond tijdens een infodag waarop het project met collega's uit de sector werd geëvalueerd.

Volgende musea maakten in 2010 gebruik van bruiklenen via *Kunst en Mobiliteit*:

Design Museum Gent

inv.nr. 2686 Georg Kolbe, De kunstenaar en architect Henry Van de Velde, 1913, brons en marmer

Stedelijke Musea Dendermonde - Zwijvekemuseum

inv.nr. 2656 Isidore Liévin De Rudder, De schilder Franz Courten, 1893 olieverf op doek

Nationaal Jenevermuseum - Hasselt.

inv.nr. 2956 Charles Mertens, De rode herberg, 1894, olieverf op doek

inv.nr. 2272 Constantin Emile Meunier, De blauwe herberg, olieverf op doek

Museum Vlaamse Minderbroeders - Sint-Truiden

inv.nr. 3319 Victor Rousseau Vrouw in gedachten, gips

inv.nr. 1640 Karel Collens Bedevaart, olieverf op doek

De Rode Herberg van Charles Mertens werd via het Kunst en Mobiliteitprogramma uitgeleend aan het Nationaal Jenevermuseum in Hasselt. Foto © KMSKA – Lukas Art in Flanders

HET BEDRIJF

Het beheer van het museum

Sinds 1 januari 2009 is het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen een intern verzelfstandigd agentschap (IVA) zonder rechtspersoonlijkheid en behoort het als zodanig tot het beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Sport en Media. De nieuwe structuur maakt een grotere autonomie mogelijk. Het museum valt onder de verantwoordelijkheid van minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur Joke Schauvliege.

Er werd een managementcomité opgericht, een arbeidsreglement goedgekeurd en een personeelsplan opgesteld. De beheersovereenkomst werd in 2010 afgewerkt. Er is een entiteitsoverlegcomité (overleg met o.a. de vakbonden en preventiediensten) dat 4 maal per jaar plaats vindt.

Binnen het beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Sport en Media is er ook een management ondersteunende dienst (MOD), die de personeelsadministratie, ICT, de boekhouding en de juridische zaken van het beleidsdomein ondersteunt. Er werd een samenwerkingsprotocol uitgewerkt tussen de IVA KMSKA en de MOD.

Het museum wordt geleid door een administrateur-generaal en bestaat uit 4 afdelingen, die telkens geleid worden door een directeur. De afdelingen zijn Bedrijfsvoering, Marketing Communicatie Educatie, Collectieonderzoek en Collectiemanagement. Het museum heeft 104 werknemers, goed voor 85,2 VTE's.

Personeelsbeleid

Het personeelsbeleid houdt rekening met de accenten die door de Vlaamse Gemeenschap in haar beleid worden gelegd. Minderheidsgroepen zoals personen van allochtone afkomst, ervaren werknemers en personen met een arbeidshandicap krijgen bijzondere aandacht in het kader van het streven naar diversiteit en integratie. Daarnaast wordt een dynamisch genderevenwicht nagestreefd en gaat veel aandacht uit naar de tewerkstelling van kortgeschoolden. Het KMSKA gebruikt de tools van de Vlaamse overheid voor een optimaal personeelsbeleid, oa. Vlimpers en Ploeg.

Financieel beheer

De werkingsmiddelen van het KMSKA worden verdeeld over vier afdelingen. Als men de behoefte van de afdelingen tegen elkaar afweegt dan valt het op dat alleen al de afdeling Bedrijfsvoering een groot deel van de middelen opslorpt. Dit zijn de uitgaven om tegemoet te komen aan de meest elementaire behoeften van de dagelijkse werking: energiekosten, onderhoudscontracten, beveiliging, bewaking, klimatisering, administratie, verzekeringen, frankering, telefonie, training van het personeel, uitbestedingen aan derden (zoals herstellingen, onderhoud van de infrastructuur, uniformen, ...). Het gaat hier om wat hoogstnodig is om het gebouw open te houden voor het publiek, met bewaking maar zonder enige verdere dienstverlening.

Masterplan voor het gebouw

Het huidige museumgebouw dateert van 1890 en voldoet niet meer aan de kwaliteitsnormen voor de infrastructuur van een museum. Er stelt zich een acuut probleem rond de aanwezigheid van asbest, een lekkend dak en een ontoereikende verwarming en klimatisatie.

De laatste ingrijpende verbouwingen dateren van 1994 en 1998, maar gebeurden niet in het kader van een totaalvisie. Daarom werd in 2003 door de Vlaamse Bouwmeester een wedstrijd uitgeschreven voor een masterplan. De opdracht was “een museumgebouw van het einde van de 19de eeuw, gelegen in een 19de eeuwse stadsuitbreiding, (te) restaureren, aanpassen en verbouwen tot een hedendaags museumgebouw dat beantwoordt aan de eigentijdse noden van het museumbeheer. Dit veronderstelt een optimale infrastructuur om de eigen collectie op een professionele manier te bewaren, uit te bouwen, te onderzoeken en aan het publiek te tonen. Deze infrastructuur beantwoordt aan internationale normen voor uitwisseling van kunstwerken en het organiseren van grote tentoonstellingen”.

In 2004 werd het masterplan, met inbegrip van de studieopdracht voor de aanpassingswerken in functie van de dringende noden, toegekend aan Claus en Kaan Architecten. In de Regeringsverklaring van 2009 verbindt de Vlaamse Regering zich ertoe om 44 miljoen euro te investeren in de realisatie van dit masterplan. Het museum zal daarvoor in 2011 de deuren sluiten voor de bezoeker. Oorspronkelijk werd gedacht dat de verbouwing 3 jaar zou duren, maar in 2010 werd duidelijk dat deze timing niet aangehouden kon worden. Het KMSKA zal afgewerkt zijn in 2017. Tijdens de sluitingsperiode zal de collectie aanwezig zijn op diverse locaties in Antwerpen, Vlaanderen, België en het buitenland. Het KMSKA streeft ernaar om zijn personeel ook tewerkgesteld te houden in Vlaanderen (en bij voorkeur in Antwerpen).

Veiligheid en beveiliging

De interne bewakingsdienst stond in 2010 in voor de bewaking tijdens 40 evenementen. Voor de tentoonstelling *Closing Time* werd voor extra bewaking een beroep gedaan op een externe bewakingsonderneming.

Verbeteringen aan de veiligheidsinfrastructuur van het KMSKA worden door de beheerder van het museumgebouw, het Agentschap voor Facilitair Management, via de fondsen van het Fonds Culturele Infrastructuur (FoCI) uitgevoerd. In 2010 werden geen verbeteringen aan de veiligheidsinfrastructuur uitgevoerd.

Om het preventiebeleid te integreren in het globaal ondernemingsbeleid werd een welzijnsforum opgestart. Een werkgroep met vertegenwoordigers uit alle afdelingen bereidde het globale preventieplan voor zodat een dynamisch risicobeheersingssysteem in de praktijk kan worden gebracht. Op 1 juni 2010 werd een welzijnsronddag gehouden. Het betreft hier het jaarlijks werkplaatsbezoek, conform de Codex, titel II, Hoofdstuk I, art.7. De actiepunten uit deze rondgang werden opgenomen in het globaal preventieplan.

Een bijkomende informatiebron voor het jaarlijks actieplan is de incidentenmelding. In 2010 werden 34 incidenten via het incidentmeldformulier gerapporteerd.

2010	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	tot
Gevaarlijke situatie													0
Technische problemen	1	1	1	1		2	1		2		1	1	11
Vermissing		1		1									2
Diefstal										1			1
Medische noodsituaties								2			1		3
Beschadiging	1		1	1		3	3		2			1	12
Ordeverstoring									1				1
Inbraak													0
Brand(alarm)				1		1				1	1		4
Bommelding													0
Hold up													0
Natuurfenomenen													0
													34

Het vernieuwen van de technische installaties tijdens de renovatie van het museum vanaf 2012 moet het aantal technische problemen verminderen.

De trend van vandalisme op en rond het museumgebouw uit het najaar van 2009 zette zich voort tijdens de eerste helft van 2010. Consequent aangifte doen is de basis voor inventarisatie en stelt de politie instaat de dader of dadergroep op te sporen.

De brandalarmen werden veroorzaakt door derden. Sensibilisering en het opvolgen van de richtlijnen door derden moeten het aantal valse alarmen verminderen.

Op 9 februari 2010 werden de bezoekers wegens een algemene stroomonderbreking tijdens de openingsuren uit het museum ontruimd. Conform het ARAB, art. 52.10.6. werd op donderdag 23 december 2001, buiten de openingsuren, een ontruimings-oefening georganiseerd.

Interne communicatie

Met het oog op de sluiting van het museumgebouw en de verhuis van de medewerkers naar andere locaties, lag het accent van de interne communicatie in 2010 hoofdzakelijk op het informeren van het museum personeel. In het voorjaar verduidelijkte administrateur-generaal dr. Paul Huvenne de toekomstplannen van het KMSKA in een persoonlijke brief aan het thuisadres van de medewerkers. Later op het jaar werd er een personeelsvergadering georganiseerd om de evolutie binnen het verbouwingsdossier toe te lichten. Ook in 2011 zal de focus van de interne communicatie voor een groot deel op informatieoverdracht liggen; het blijft immers belangrijk dat medewerkers grondig geïnformeerd worden over het reilen en zeilen binnen de organisatie.

In 2010 werden er ook verscheidene personeelsactiviteiten georganiseerd. Museumdirecteur Paul Huvenne staat erop dat alle medewerkers na afloop van een grote tentoonstelling bedankt worden voor hun inspanningen. Als blijk van waardering konden de museummedewerkers na de intensieve *Closing Weeks* genieten van een uitgebreide slotreceptie.

Naar goede gewoonte vond er iedere maand een 'Happy Hour' plaats. Het aantal deelnemers aan deze activiteit steeg het afgelopen jaar gestaag. Het blijft het uitgelezen moment om collega's op een andere, ongedwongen manier te leren kennen.

Andere personeelsactiviteiten konden eveneens op veel bijval rekenen. Tijdens de zomer bracht een grote groep museummedewerkers een bezoek aan de Antwerpse OLV-Kathedraal en aan de tentoonstelling *Reïnie*, een samenwerking tussen het KMSKA en de Kathedraal. Opvallend is het toenemend aantal inschrijvingen voor dergelijke activiteiten. Dit doet vermoeden dat medewerkers personeelsactiviteiten als een meerwaarde beschouwen.

Een van de belangrijkste nieuwe initiatieven van het afgelopen jaar is ongetwijfeld het personeelsoverzicht of 'Wie is wie'-boekje. In deze publicatie poseren de museummedewerkers bij hun favoriete KMSKA-kunstwerk. Voor nieuwe medewerkers is het een handige 'tool' om de gezichten van collega's te leren (her)kennen en om in geval van twijfel collega's op te zoeken. Bij de foto's wordt ook wat extra informatie gegeven over de personeelsleden (naam, telefoonnummer, functie). Wanneer het intranet gelanceerd wordt, zal het 'Wie is wie'-boekje ook digitaal terug te vinden zijn.

Het intranet wordt een van de belangrijkste initiatieven in 2011. In deze multimediale wereld winnen internet, intranet en 'social media' volop aan belang. Een intranet implementeren is een eerste aanzet op weg naar interactieve interne communicatie.

Tot slot willen we ook werk maken van de ontvangstmap voor nieuwe medewerkers. Deze map bevat heel wat informatie, zowel over de Vlaamse Overheid als over de IVA KMSKA. Er moet op toegezien worden dat onze informatiemap overzichtelijk blijft en dat de info zo veel mogelijk gebundeld wordt. Veranderlijke informatie zal men in de toekomst ook kunnen terugvinden op het intranet.

Informatiemanagement

Musea en wetenschappelijke instellingen nemen een vooraanstaande plaats in in de hedendaagse kenniseconomie, waar intellectueel kapitaal de belangrijkste productiefactor is. Zij zijn bij uitstek kennisintensieve organisaties waar het creëren, aanleren, gebruiken en delen van kennis - gebaseerd op het verwerven, opslaan en ontsluiten van informatie - tot de corebusiness behoren. Bovendien zijn zij in hun kennisactiviteit uitdrukkelijk gericht op het publiek. Meer en meer worden musea en wetenschappelijke instellingen kenniscentra waar al dan niet gespecialiseerde klanten informatie en kennis kunnen uitwisselen. Bijgevolg is kennismanagement voor deze organisaties van cruciaal belang met het oog op het behalen van de strategische doelstellingen, in een sterk concurrentiële wetenschappelijke en vrijetijdsongeving. Als strategisch programma, gesteund door het management, draagt kennismanagement rechtstreeks bij tot de creatie van meerwaarde, kostenbesparing, het sneller op de markt komen met nieuwe producten en sneller adequaat reageren op onvoorziene omstandigheden. Essentiële voorwaarden tot het welslagen van kennismanagement zijn een degelijk en uitgebalanceerd informatiemanagement enerzijds en een sterke en brede ICT-ondersteuning anderzijds. Deze zorgen er immers voor dat de razendsnel aangroeiende interne en externe informatieberg beteugelbaar blijft en de steeds complexer wordende informatiestromen door beheers- en controlesystemen gekanaliseerd blijven.

Net als vorig jaar richtten de activiteiten zich vooral op ICT-ondersteuning en informatiemanagement. Twee omgevingsfactoren legden afgelopen jaar een extra klemtoon : de voorbereiding van het masterplan voor het museumgebouw en de door de Vlaamse Regering gevraagde meetbare efficiëntiewinsten. Deze factoren zorgden ervoor dat de uit te

voeren investeringen steeds in het licht van het masterplan voor het museumgebouw beslist moesten worden, en dat enkele investeringen inzake ICT, informatie- en kennismanagement op een laag pitje gezet moesten worden.

In het project, opgestart in 2006 en tevens gefinancierd door het departement Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI), voor het aansluiten van hogescholen en wetenschappelijke instellingen op een hoogperformant netwerk van de Vlaamse Overheid werd na een voorbereidingsperiode een nieuwe stap voor de instelling gezet. Er werd een glasvezelverbinding gelegd, die in 2011 in gebruik genomen kan worden. Het KMSKA zal dan beschikken over een snelle internetverbinding met een capaciteit van 1 Gbit.

In het kader van de verzelfstandiging werden ook de zogenaamde, voorheen centraal beheerde, apparaatskredieten voor ICT vorig jaar definitief afgescheiden. De besteding van die kredieten geschiedt via VO-net met behulp van een gespecialiseerde applicatie 'Ariba Spend Management' genaamd. Via deze kredieten is de vernieuwing van de eindgebruikersinfrastructuur (i.c. laptops, PC's en printers) dit jaar verder afgewerkt.

Met het oog op het masterplan voor het museumgebouw, waarbij het museum voor langere tijd dient ontruimd te worden en de ICT-infrastructuur op een andere locatie wordt ondergebracht werd een consultancy-opdracht aanbesteed om het verhuistraject en de delocalisatie van de dienstverlening te begeleiden. De gunning en uitvoering zijn gepland voor 2011.

In het kader van het ICT-luik van het voormelde masterplan voor het museumgebouw werd het overleg met de Management Ondersteunende Diensten (MOD) en meer bepaald het Team Informatiebeheer en -technologie geïntensifieerd. In dit overleg, waaraan ook de entiteit e-government en ICT-Beheer (e-IB) participeert, is de wenselijkheid en haalbaarheid van een mogelijke overstap van de instelling naar de generieke ICT-dienstverlener behandeld. Ter ondersteuning van dit overleg heeft de dienst een uitgebreide inventarisatie van de bestaande ICT-infrastructuur afgewerkt.

Omdat gedurende de renovatiewerken aan het museumgebouw de personeelsleden en de collectie op verschillende locaties zullen ondergebracht worden werd, zij het op kleine schaal, verdergewerkt met de technologie van virtualisatie van servers. Virtualisatie vereenvoudigt de benodigde hardwareinfrastructuur (omdat meerdere PC's en/of servers op dezelfde hardware draaien) en verhoogt de bereikbaar- en toegankelijkheid van op afstand. Naar analogie met vorig jaar bleven een aantal bedrijfskritische toepassingen op de centrale virtuele server ondergebracht.

In overleg met de cel Human Resources Management werd eind 2009 de software voor tijdsregistratie (tikklok) vernieuwd. De parametrisatie, de ingebruikname en de uitrol van de nieuwe software GPS Suite en GPS Time werden in 2010 voltooid.

Omwille van het realiseren van meetbare efficiëntiewinsten werd de verdere uitbouw van het Enterprise Resource Planning (ERP) en Business Process Management (BPM) systeem Exact Synergy / CUBIC-Pro teruggeschroefd. De bedoeling van de ingebruikname van dit ERP-pakket ligt in het centraal beheren van informatie met betrekking tot alle bedrijfsprocessen waardoor de kwaliteit van de managementinformatie aanzienlijk verbetert. De HRM-module werd lichtjes aangepast en verder onderhouden. Daarnaast werd het archiefordeningsplan van

de instelling, opgesteld vanuit het project hedendaags documentbeheer, ingepast in het functioneel design van de documentmanagementmodule van het systeem.

Het onderhoud van de lokale netwerkinfrastructuur en het onderhoud van de documentaire informatiesystemen (The Museum System voor de collectieregistratie, Brocade voor de bibliotheek, diverse MS-Access-toepassingen, de kassasoftware Octopos) blijven een permanente arbeidsintensieve opdracht. Het KMSKA nam volgende nieuwe softwareapplicaties in gebruik : Crystal Reports XI en Visio 2007. De backup-opslagcapaciteit werd noodgedwongen uitgebreid met een HP Storage Works LTO Ultrium 4. Er werd tevens ondersteuning verleend bij het beheer van het videobewakingsstelsel met opslag van de gegevens op harde schijf en bij de systemen voor toegangscontrole en tijdsregistratie. De internetverbinding via Belnet werd uitgebreid van 10 naar 100 Mbit.

In samenwerking met een externe partner (Collections Information Technology) werd de collectiecatalogus online verder uitgewerkt. De in de website van het KMSKA geïntegreerde online bestandscatalogus werd aangepast inzake de zoekfunctionaliteit, de integratie met het project Kunst en Mobiliteit, het gebruik van iFrames en de verbetering van de beeldvisualisatie. De verdere uitbouw van het beeldbeheersysteem, dat de online bestandscatalogus voorziet van kwalitatief kleurenbeeldmateriaal, en de uitwerking van fase 2 van dit project waarin uitgebreide zoekfaciliteiten worden ontwikkeld zijn omwille van het realiseren van meetbare efficiëntiewinsten naar een latere datum verschoven.

Van het collectiebeheerssysteem 'The Museum System', waarmee alle collectie-informatie en collectiebewegingen geregistreerd worden, werd een ingrijpende upgrade naar de versie TMS 2010 uitgevoerd.

DE VRIENDEN VAN HET KMSKA

De raad van bestuur van *de Vrienden van het KMSKA* vzw heeft sinds 1 april een nieuwe voorzitter, Jan van den Nieuwenhuijzen (CEO SD Worx), en een vernieuwde raad van bestuur met als leden: Marc Binnemans (Antilope nv), Piet Bevernage (Ackermans & van Haaren nv), Kristin Dekkers, Paul Huvenne (KMSKA), Luc Muylaert (Nationale bank van België nv), André Schlomer (Colliers-EPMC), Michèle Tritsmans – Sprengers, Wim Van Driessen (AMS) en Cyriel Van Tilborgh.

Eind 2010 bestond het ledenbestand uit 806 particuliere leden en 20 bedrijfsleden. De leden ontvingen driemaal een 'Nieuws voor de Vrienden' met telkens de vermelding van de geplande activiteiten. Ook werd vier maal de Museumkrant met uitgebreidere informatie over de activiteiten in het Museum zelf rondgestuurd.

De dagelijkse werking werd verricht door het secretariaat van de Vrienden, met name door een secretaresse (50%) en een structurele vrijwilligster. Het Museum kon steeds beroep doen op een groep trouwe vrijwilligers die ingezet werden voor verschillende taken. Ook gingen op regelmatige basis vrijwilligers aan de slag in het archief en de bibliotheek van het KMSKA.

Er werden verschillende activiteiten georganiseerd voor de vriendenvereniging, o.a. een uiteenzetting door Jan Vanriet over zijn tentoonstelling *Closing Time* en een rondleiding door het museumgebouw om er nog een keer extra aandacht aan te besteden alvorens de start van de renovatiewerken.

De vereniging organiseerde bezoeken aan

- de O.-L.-Vrouwekathedraal in Antwerpen in de tentoonstelling *REUNIE. Van Quinten Metsijs tot Peter Paul Rubens. Meesterwerken uit het Koninklijk Museum terug in de Kathedraal*
- aan het Provinciehuis in Antwerpen in de tentoonstelling *HET OMHELZEN VAN DE MAAN. Spiegel van de Tang-dynastie*
- aan Oostende voor de tentoonstelling *Bij Ensor op bezoek*
- aan Amsterdam voor een bezoek aan de tentoonstelling *Matisse tot Malevich. Pioniers van de Moderne Kunst* in de Hermitage en en aan het Rembrandthuis.
- aan het vernieuwde en recent heropende LaM in Villeneuve d'Ascq
- aan het OLV Ter Potteriemuseum en het Groeningemuseum (tentoonstelling *Van Eyck tot Dürer*) in Brugge.
- aan het Letterenhuis in Antwerpen voor de tentoonstelling *Dicht bij Elsschot*

De leden ontvingen ook een gratis VIP-ticket voor de tentoonstelling *Ensor Ontmaskerd* in het ING Cultuurcentrum in Brussel.

Het jaarlijkse vriendendiner speelde in op de sluiting van het museum en werd een *Closing Dinner*, op donderdag 30 september 2010. Het werd een uitzonderlijke avond in een prachtig kader in aanwezigheid van kunstenaar Jan Vanriet met een diner in de prachtige Rubens- en Van Dyckzalen.

In totaal organiseerde de vereniging 16 dagen met activiteiten, waaraan minstens 814 personen deelnamen.

Bijlage 1: Personeelsbestand en tewerkstellingsstatuten

EENHEDEN		Directoraat	Collectieonderzoek	Collectiemanagement	Marketing, Comm, Educatie	Bedrijfsvoering	Eindtotaal
Statuut	Niveau						
Contractueel	Cm	1					1
	A		3	1	2	2	8
	B	1		3	10	2	16
	C	1				2	3
	D			1		31	32
Totaal contractueel		3	3	5	12	37	60
DAB	A		1	4	1	1	7
	B		1	5	3	1	10
	C	1		1			2
	D					4	4
Totaal DAB		1	2	10	4	6	23
Statutair	A	1	5	2	1	1	10
	B						0
	C			2	1	2	5
	D	1		1	1	3	6
Totaal statutair		2	5	5	3	6	21
Eindtotaal		6	10	20	19	49	104

VTE		Directoraat	Collectieonderzoek	Collectiemanagement	Marketing, Comm, Educatie	Bedrijfsvoering	Eindtotaal
Statuut	Niveau						
Contractueel	Cm	1,0					1,0
	A		3,0	1,0	2,0	2,0	8,0
	B	1,0		1,8	2,6		5,4
	C	1,0				1,8	2,8
	D			0,8		26,1	26,9
Totaal contractueel		3,0	3,0	3,6	4,6	29,9	44,1
DAB	A		1,0	4,0	1,0	1,0	7,0
	B		1,0	4,5	3,0	1,0	9,5
	C	1,0		0,5			1,5
	D					4,0	4,0
Totaal DAB		1,0	2,0	9,0	4,0	6,0	22,0
Statutair	A	1,0	4,0	2,0		1,0	8,0
	B					1,3	1,3
	C			1,5	0,9	2,0	4,4
	D	1,0		0,8	0,8	2,8	5,4
Totaal statutair		2,0	4,0	4,3	1,7	7,1	19,1
Eindtotaal		6,0	9,0	16,9	10,3	43,0	85,2

Bijlage 2: Lijst van gepubliceerde artikels

L. DE JONG & H. TODTS, *From Ensor to Magritte : Belgian painting between 1880 and 1940*, Tokio, 2010.

V. HERREMANS, *Italië als inspiratiebron voor het zeventiende-eeuwse Zuid-Nederlandse retabel?*, in *Contactfora / Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten*. – Brussel (ter perse)

V. HERREMANS, tien catalogusnotities in *Zwart – Black. Meesterlijk zwart in mode & kostuum- Masters of Black in Fashion & Costume*, Tielt, 2010, pp. 12-12, 68-69, 78-79, 84-85, 94-95, 100-101, 108-109, 142-143, 148-49, 158-59.

V. HERREMANS, *De Aanbidding door de Koningen (Pieter Paul Rubens, ca. 1624) uit de Antwerpse Sint-Michielsabdij in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen: recente onderzoeksresultaten*, in *Analecta Praemonstratensia* (ter perse)

H. TODTS, *Ensor ontmaskerd*, Brussel, 2010

H. TODTS, *Ensor Revealed*, Brussel, 2010.

P. VANDENBROECK, *Una novia entre heroínas, bufones y salvajes. La Solemne Entrada de Juana I de Castilla en Bruselas, 1496*, in *El legado de Borgoña. Fiesta y ceremonia cortesana en la Europa de los Austrias (1454-1648)*, (VIII Seminario Internacional de Historia), ed. Krista DE JONGE, Bernardo GARCÍA GARCÍA & Alicia ESTEBAN ESTRÍNGANA, Madrid, Fundación Carlos de Amberes/Marcial Pons Historia, 2010, pp. 145-178.

P. VANDENBROECK, *Matrix marmorea. De subsymbolische iconografie van de scheppende energieën in Europa en Noord-Afrika*, in *Materie en beeld*, ed. Lut PIL & Trees DE MITS, Gent, Sint-Lucas, 2010, pp. 51-78.

P. VANDENBROECK, *Inextricably clear. Seeming chaos in Moroccan rugs*, in *PostPunkPink*, exhibition catalogue, Graz, Gebhart Blazek, 2010, pp. 14-20.

N. VAN HOUT, *Van tetradrachme en kogelvis. Verwondering en observatie in de zestiende eeuw*, in *Meesterwerken in het MAS. Vijf eeuwen beeld in Antwerpen* (ter perse)

Bijlage 3: Cijfers bibliotheek

Tabel 1: Aanwinsten:

Aanwinsten	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Aantal	1988	1739	1884	1958	1650	1820	1755

Tabel 2: Aanwinsten volgens herkomst (wijze van verwerving):

Herkomst	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010 in %
Aankoop	655	625	843	902	1007	1025	58,40%
Ruil	593	333	370	276	308	306	17,44%
Schenking	177	140	254	263	279	162	9,23%
Overdracht*	58	413	101	0	79	161	9,17%
Presentexemplaar	88	79	57	91	61	50	2,85%
Eigen publicatie KMSKA	34	73	206	63	34	24	1,36%
Niet-geïnteriseerd bezit	134	189	117	55	52	27	1,54%
Totaal	1739	1884	1958	1650	1820	1755	100%

* Overdrachten uit: Archief KMSKA, ICSAC (Internationaal Centrum voor Structuur Analyse en Constructivisme, 1995), ICC (Internationaal Cultureel Centrum, 1998), Centrale Bibliotheek van de Vlaamse Gemeenschap in het Boudewijngebouw (onderdeel met UDC 700, in 2000), WVC (Bibliotheek van het Ministerie voor Welzijn Volksgezondheid en Cultuur, 2005), MNOC (Centrale Bibliotheek van het Ministerie voor Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur, 2006), OCMW Antwerpen (2006), TPC (Theologisch en Pastoraal Centrum Antwerpen, 2009), Lessius Hogeschool (2010).

Tabel 3: aanwinsten naar bibliografische vorm:

Bibliografische vorm	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010 in %
Bestandscatalogi	182	209	209	129	221	150	8,55%
Monografieën	757	962	1054	929	976	1024	58,35%
Tentoonstellingscatalogi	687	671	558	508	575	548	31,11%
Tijdschriften/Serials*	81	23	99	70	41	30	1,71%
Handelscatalogi*	30	12	30	3	4	3	0,28%
Veilingcatalogi*	0	0	8	8	0	0	0,00%
Andere**	2	7	0	3	3	0	0,00%
Totaal	1739	1884	1958	1650	1820	1755	100%

* Bij seriële publicaties als tijdschriften, veiling- en handelscatalogi worden enkel de nieuwe reeksen of losse nummers als aanwinst opgenomen. Lopende abonnementen worden niet meegerekend.

** bv. educatief vouwblad, persmap, overdruk

Tabel 4: Vergelijkende tabel aanwinsten 2010 volgens bibliografische vorm en herkomst:

Wijze verwerving ----- Bibliograf. vorm	Aankoop	Ruil	Schenking	Over- drachten	Present- exemplaar	Eigen publicatie	N.I.B.	Totaal
Bestandscatalogi	68	46	18	7	0	11	0	150
Monografieën	732	62	77	119	23	0	11	1024
Tent.-catalogi	207	198	53	35	27	13	15	548
Tijdschriften	16	0	13	0	0	0	1	30
Handelscatalogi	2	0	1	0	0	0	0	3
Veilingcatalogi	0	0	0	0	0	0	0	0
Andere	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	1025	306	162	161	50	24	27	1755

* N.I.B. = niet-geïnteriseerd bezit

Tabel 5: totaal aantal objecten of nieuw ingevoerde boekmaterialen:

Jaartal	2007	2008	2009	2010

Aantal toegevoegde objecten	2812	7127	9795	7438
-----------------------------	------	------	------	------

Tabel 5bis: totaal aantal aanwinsten (nieuwe aanwinsten + aanwinsten ICC-collectie):

Jaartal	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Aantal toegevoegde objecten	1406	1548	1696	1725	3271	6301	3507

Tabel 5tris: aantal toegevoegde records, d.w.z. nieuwe bibliografische beschrijvingen, zowel van volledige materialen, bv. monografieën of tentoonstellingscatalogi, als van geëxcerpeerde onderdelen van materialen, bv. tijdschriftartikelen of essays:

Jaartal	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Aantal toegevoegde records	1558	2189	2065	2036	4655*	6210	5106

* Schatting op basis van extrapolatie wegens gedeeltelijk niet-beschikbare gegevens.

Tabel 5 quater: totaal aantal boekobjecten en bibliografische records op het eind van elk jaar:

Jaartal	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Aantal objecten	39.467	41.869	45.254	47.713	54.119	63.588	70.704
Aantal records	38.380	40.423	42.278	44.059	49.638	56.676	62.797

Tabel 6: aantal raadplegingen (het openen van het zoekscherm voor een opzoeking) en zoekvragen:

Aantal raadplegingen/jaar	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Vanuit KMSKA	9	491	970	2153	1839	2345	1617
Vanuit Anet-bibliotheken	13	50	76	109	126	154	215
Van elders	6	527	1029	1382	1442	2049	2081
Totaal	28	1068	2075	3644	3407	4548	3913

Aantal zoekvragen/jaar	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Vanuit KMSKA	9	542	1067	2847	3542	5664	1921
Vanuit Anet-bibliotheken	13	55	90	160	164	193	246
Van elders	6	609	1237	1739	1888	2667	2490
Totaal	28	1206	2394	4746	5594	8524	4657

Tabel 7: aantal bezoekers en unieke bezoekers:

Jaartal	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Totaal aantal bezoekers	238	301	293	257	265	411	270
Aantal unieke bezoekers	196	217	201	138	192	247	167

Tabel 8: verhouding bezoekers/unieke bezoekers:

Jaartal	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Aantal bezoeken per lezer	1,21	1,39	1,46	1,86	1,38	1,66	1,62

Tabel 9: aantal bezoekers per maand:

	Jan	Feb	Maa	Apr	Mei	Juni	Juli	Aug	Sept	Okt	Nov	Dec	Totaal
2007	11	34	32	33	20	19	13	15	19	19	26	16	257
2008	12	18	40	43	22	8	9	3	25	33	29	23	265
2009	25	38	54	35	35	17	18	28	42	42	49	28	411
2010	19	22	34	24	31	11	11	26	17	24	22	29	270

Tabel 10: lezersprofielen volgens 5 categorieën:

Lezersgroep	2008	% 2008	2009	% 2009	2010	% 2010
Onderzoeker	63	23,77%	83	20,19%	73	27,04%
Professioneel niet-onderzoeker*	28	10,57%	53	12,90%	22	8,15%

Student	134	50,57%	245	59,61%	159	58,89%
Particulier	35	13,21%	14	3,41%	14	5,19%
Ongedefinieerd	5	1,87%	16	3,89%	2	0,73%
Totaal	265	100%	411	100%	270	100%

* Bv. kunsthandelaar, kunstenaar, (stads)gids, leerkracht...

Tabel 11: herkomst bezoekers volgens postnummer* :

Herkomst	2008	2008 in %	2009	2009 in %	2010	2010 in %
BHV en West-Brabant	12	6,25%	10	4,05%	10	5,99%
Prov. Antwerpen	136	70,83%	155	62,75%	108	64,67%
Arr. Leuven-Limburg	12	6,25%	22	8,91%	7	4,19%
Prov. Henegouwen	0	0,00%	0	0,00%	1	0,60%
Prov. West-Vlaanderen	2	1,04%	7	2,83%	8	4,79%
Prov. Oost-Vlaanderen	19	9,90%	26	10,23%	19	11,38%
Buitenland	6	3,13%	24	9,72%	14	8,38%
Onbekend	5	2,60%	3	1,21%	0	0,00%
Totaal	192	100%	247	100%	167	100%

* Het gaat hier om het thuisadres, niet het eventuele kotadres van studenten.

Tabel 12: informatievragen:

Jaartal	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Aantal informatieverstrekingen*	130	71	56	70	84	113	59

* De lijst werd vanaf 2007 beperkt tot vragen van externe gebruikers, en vanaf 2009 tot inhoudelijke vragen.

Tabel 13: aantal leentransacties:

Jaar	2008*	2009	2010
Aantal uitleningen	544	1854	1258
Aantal verlengingen	15	433	311
Aantal innames	303	1623	1308
Aantal reservaties	4	50	24

* 2008: vanaf 1 juli

Tabel 14: types uitgeleende/verlengde publicaties in 2010:

Type publicatie	Uitgeleend	Verlengd
Bestandscatalogi	57	8
Monografieën (incl. oevrecat.)	415	213
Tentoonstellingscatalogi	629	66
Preciosa	14	3
Eigen publicaties	18	4
ICC-collectie	43	5
ICSAC-collectie	18	2
Andere*	64	10
Totaal	1258	311

* Deze categorie bevat resp. 64 en 10 werken die onvoldoende beschreven zijn om het type publicatie te kunnen achterhalen (nog niet opgeruimde beschrijvingen uit de conversie van 2004)

Tabel 15: aantal door externe bezoekers geraadpleegde bibliotheekmaterialen in 2010 (steekproef):

	Sept	Okt	Nov	Dec	Totaal
Tentoonstellingscatalogi	40	91	40	30	201
Monografieën	57	67	35	46	205
Bestandscatalogi	19	4	17	14	54
Tijdschriften (per vol.)	12	28	21	16	77
Preciosa	4	22	4	5	35
Deelcollecties*	1	7	1	19	28

Totaal	133	219	118	130	600
--------	-----	-----	-----	-----	-----

* ICC, ICSAC, oude veilingcatalogi, kunstenaarsboeken, handelscatalogi

Tabel 16: aanvragen voor interbibliothecair leenverkeer (IBL):

Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Eigen aanvragen	97	81	82	132	101	133
Te leveren aanvragen	60	78	83	80	114	154

Tabel 16is: detailgegevens IBL 2010: eigen aanvragen:

Aangevraagd	Geslaagd	Mislukt	Totaal
Artikelen	34	6	40
Monografieën	73	20	93
Totaal	107	26	133

Tabel 16tris: detailgegevens IBL 2010: door ons geleverde aanvragen:

Geleverd	Geslaagd	Mislukt	Totaal
Artikelen	14	7	21
Monografieën	120	13	133
Totaal	134	20	154

Tabel 16quater: evolutie verhouding artikelen/monografieën bij IBL:

Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Artikelen	30	32	32	14	15	21
Monografieën	30	46	51	66	99	133
Totaal	60	78	83	80	114	154

Tabel 17: klimaatschommelingen in leeszaal annex bibliotheekmagazijn:

	Gemiddelde	Maximum	Minimum
Temperatuur	20,55 °C	27,00 °C	16,00 °C
RV	45,28%	65,00%	34,90%

Bijlage 4: educatieve activiteiten

VOOR VOLWASSENEN

In 2010 volgden 9.963 volwassenen 477 activiteiten.

Lezingen op zondag

100 jaar verzamelen. De groei van de collecties van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen in de 20ste eeuw.

Nany Schrijvers – Wetenschappelijk medewerker Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen

Léon Gauchez (1825-1907), een Belgisch kunsthandelaar met 1001 gezichten.

Ingrid Goddeeris – Assistent Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België

Het onvoltooide schilderij en de geboorte van het non finito.

Dr. Nico Van Hout – Wetenschappelijk medewerker Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen

Een herlezing op zondag: het nieuwe in het oude en het oude van het nieuwe in het werk van Henri Leys (1815-1869).

Jan Dirk Baetens – Aspirant Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen

Vrij van schoonheid: over het ‘realisme’ van moderne beeldende kunst.

Dr. Marc De Kesel – Senior onderzoeker Radboud Universiteit Nijmegen

Naar aanleiding van de tentoonstelling ‘Mooi. Over de kwetsbare schoonheid.’

Kunst en politiek in het ‘geval’ Antoine Wiertz (1806-1865).

Prof. dr. Bart Verschaffel – Gewoon hoogleraar Architectuur en Stedenbouw Universiteit Gent

Totaal van 6 lezingen voor 441 toehoorders

Cursussen en lezingen i.s.m. Amarant

39 cursussen voor 1.018 personen

Museumateliers 18+ Workshops voor volwassenen

4 ateliers voor 36 deelnemers

Opendeur Memlingrestauratie

3 opendeurdagen met 60 deelnemers

Rondleidingen

Voor blinden en slechtzienden

10 themarondleidingen voor 60 deelnemers en 40 begeleiders

Bij de vaste verzamelingen

45 rondleidingen voor 900 deelnemers

Tijdens de Museumnacht op 7 augustus gaven 3 museumgidsen aan minstens 225 bezoekers uitleg over het reisklaar maken van kunstwerken

Bij tentoonstellingen en presentaties

Rubens doorgelicht: La furio del pennello

9 rondleidingen voor 180 deelnemers

14 rondleiding voor individuen voor 186 deelnemers

Closing Time

221 rondleidingen voor 4.420 deelnemers

9 rondleiding voor individuen voor 109 deelnemers

Anselm Kiefer

98 rondleidingen voor 1.960 deelnemers

16 rondleiding voor individuen voor 328 deelnemers

VOOR GEZINNEN

Gezinnen zijn een belangrijke doelgroep. 15 gezinsactiviteiten werden bijgewoond door 2.019 kinderen en volwassenen.

Het museum leest voor

4 voorleesmomenten, 80 kleuters en kinderen van 8 tot 12 jaar

Krokuskriebels

i.s.m. de Gezinsbond

1 zoektocht Familiekiekjes met 694 deelnemers

2 fotosessies Laat je kijken op 17^e-eeuwse wijze met 150 deelnemers

Erfgoeddag Fake?

Het museum bood op 25 april activiteiten aan over de echtheid van kunst:

1 museumatelier *De kunst van het afkijken* voor kinderen van 5 tot 12 jaar met 40 deelnemers

2 rondleidingen *Kopie ≠ repliek ≠ fake. Over taalgebruik in de kunst* met 50 deelnemers

2 rondleidingen *Het is alleen mooi als het van Rembrandt is. Hoe kunstwerken het slachtoffer kunnen worden van de reputatie van de kunstenaars.* met 50 deelnemers

3 rondleidingen *Wetenschap en kunst. Of hoe natuurwetenschappelijke expertise kan helpen bij het voor echt verklaren van schilderijen* met 75 deelnemers

3 lezingen met 60 deelnemers

Zomerzoektocht Vlieg i.s.m. CultuurNet Vlaanderen

1 activiteit voor 900 deelnemers

VOOR INDIVIDUELE KINDEREN EN JONGEREN

Individuele kinderen en jongeren volgden 73 activiteiten met 420 deelnemers.

Vakantieateliers

Krokusatelier Een koffer vol inspiratie in de atelierreeks Reizen

voor kinderen van 5 tot 7 jaar - 6 ateliers voor 74 kinderen

voor kinderen van 8 tot 12 jaar - 3 ateliers voor 48 kinderen

Paasatelier Souvenirs in de atelierreeks Reizen
voor kinderen van 5 tot 7 jaar - 6 ateliers voor 38 kinderen
voor kinderen van 8 tot 12 jaar - 3 ateliers voor 49 kinderen

Zomeratelier Closing Time
voor kinderen van 5 tot 7 jaar - 4 ateliers voor 44 kinderen
voor kinderen van 8 tot 12 jaar - 2 ateliers voor 29 kinderen

Herfstatelier Mooi
voor kinderen van 5 tot 7 jaar - 6 ateliers voor 70 kinderen
voor kinderen van 8 tot 12 jaar - 6 ateliers voor 59 kinderen

Zomeratelier Closing Time
voor jongeren van 12 tot 15 jaar - 2 ateliers voor 9 jongeren

Debat *Musée Fermé* tijdens Closing Weeks
1 debat voor 50 jongeren

Kindervernisage
1 kindervernisage Mooi voor 200 kinderen

Verjaardagsfeestjes
33 verjaardagsfeestjes met 495 kinderen

VOOR HET ONDERWIJS

Het onderwijs blijft een belangrijke partner met 645 ateliers, zoektochten, lessen, rondleidingen, workshops en theatervoorstellingen met 13.363 deelnemers.

Activiteiten voor basisscholen
200 museumateliers vaste collecties voor 4.000 kinderen
167 museumateliers Closing Time voor 3.340 kinderen
13 museumateliers Mooi voor 260 kinderen
53 museumateliers Anselm Kiefer voor 1.060 kinderen
1 zoektocht voor 15 kinderen

Activiteiten voor het middelbaar en het hoger onderwijs
88 museumlessen vaste collecties voor 1.760 leerlingen
86 museumlessen en 5 rondleidingen Closing Time met 1.820 leerlingen
12 museumlessen en 22 rondleidingen Anselm Kiefer met 680 leerlingen
3 workshops lerarenopleiding met 60 studenten

Projecten

Re-mastered

projectweek in Closing Time met 15 leerlingen van het 5de jaar Humane Wetenschappen van het Koninklijk Lyceum Antwerpen i.s.m. De Veerman

Jongbloed!

zomerstage met 9 jongeren in Closing Time i.s.m. Piazza dell'Arte

Zomerschool

6 museumateliers met als thema Kleur en vorm voor 90 allochtone kinderen van 6 tot 12 jaar.

Activiteiten voor leerkrachten

13 rondleidingen Grand Tour tijdens Closing Weeks voor leerkrachten

2 theatervoorstellingen De Houtworm voor 80 leerkrachten

1 rondleiding De Kathedraal voor 18 leerkrachten

Bijlage 5: Jaarrekening

UITVOERINGSREKENING
DIENST MET AFZONDERLUK BEHEER
Conform artikels 75-79 CWR

BENAMING : KMSKA

Sectie I - Begrotingsontvangsten
A. Ontvangsten

Rubrieken opgesplitst volgens de ontvangstenbegroting	Bedragen ingeschreven in de begroting (raming) (1)	Overgedragen vastgestelde rechten (2)	Verworven vastgestelde rechten tijdens het begrotingsjaar (3)	Totaal vastgestelde rechten 2-3 (4)	Aangerekende ontvangsten (5)	Verschil tussen vastgestelde rechten en ontvangsten 4-5 (6)	Geannuleerde vastgestelde rechten (7)	Over te dragen vastgestelde rechten 6-7 (8)	Verschil tussen ramingen en aangerekende ontvangsten 5-1 (9)
	848.000,00	0,00		846.875,56	846.875,56	846.875,56	0,00	0,00	-1.124,44
	848.000,00	0,00		846.875,56	846.875,56	846.875,56	0,00	0,00	-1.124,44
Inkomsten	400.000,00	0,00	330.330,68	330.330,68	319.333,15	10.997,53	10.595,53	402,00	-80.666,85
Publicaties	60.000,00	0,00	83.564,70	83.564,70	83.525,70	39,00	0,00	39,00	23.525,70
Diversen	60.000,00	2.705,26	40.652,78	43.358,04	15.617,78	27.740,26	12.780,00	14.960,26	-44.382,22
Dotatie	2.717.000,00	0,00	2.717.000,00	2.717.000,00	2.717.000,00	0,00			0,00
Subtotaal 2	3.237.000,00	2.705,26	3.171.548,16	3.174.253,42	3.135.476,63	38.776,79	23.375,53	15.401,26	-101.523,37
aanwending reservefonds		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00			0,00
Subtotaal 3	3.237.000,00	2.705,26	3.171.548,16	3.174.253,42	3.135.476,63	38.776,79	23.375,53	15.401,26	-101.523,37
TOTAAL	4.085.000,00	2.705,26	4.018.423,72	4.021.128,98	3.982.352,19	38.776,79	23.375,53	15.401,26	-102.647,81

B. Uitgaven

Rubrieken opgesplitst volgens de uitgavenbegroting	Bij decreet geopende VL kredieten (1)	Bij decreet geopende Ord kredieten (2)	Aanwending reservefonds (3)	Overgedragen verbintenissen (4)	Aangerekende verbintenissen tijdens het begrotingsjaar (5)	Totale verbintenissen 4+5 (6)	Aangerekende uitgaven (7)	Geannuleerde verbintenissen vorige begrotingsjaren (8)	Naar volgend jaar over te dragen verbintenissen 6-7-8 (9)	Beschikbaar voor vastleggingen 1+3-5 (10)	Beschikbaar voor eindmarceringen 2+3-7 (11)
Personeel	1.195.000,00	1.195.000,00		0,00	0,00	1.035.275,39	1.035.275,39	1.035.275,39	0,00	0,00	159.724,61
Werkingskosten	2.237.000,00	2.237.000,00		0,00	503.790,95	2.230.135,90	2.733.926,85	1.887.290,01	48.631,83	798.005,01	349.709,99
Kapitaaluitgaven	145.000,00	145.000,00		0,00	5.800,69	6.882,15	12.682,84	8.457,85	0,00	4.224,99	136.542,15
Over te dragen	0,00	508.000,00									
TOTAAL	3.577.000,00	4.085.000,00		0,00	509.591,64	3.272.293,44	3.781.885,08	2.931.023,25	48.631,83	802.230,00	304.706,56
Saldo		0,00		4.085.000,00				1.051.328,94		-786.828,74	

A5-B7

A8-B9

(I)	1.051.328,94	-786.828,74
Saldo uitvoeringsrekening voor verdeling (III)		264.500,20
Transfer naar reservefonds (negatief getal) (IV)		-26.450,02
Saldo uitvoeringsrekening na verdeling (V)		238.050,18

Bijlage 6 : het KMSKA in de pers

DATUM	MEDIUM	AUTEUR	TITEL	RUBRIEK	ONDERWERP
1-01-10	Zone 03		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-01-10	Vernissage	T.H. Heinen	<i>Ensor ontmaskerd</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-01-10	Plus Magazine (NL)		<i>Favela</i>	Tentoonstellingen	Jef Geys
1-01-10	L'Eventail	Marie Pok	<i>Villa Wintermans par Jef Geys</i>	Tentoonstellingen	Jef Geys
1-01-10	La Revue Générale	Nicole Verschoore	<i>Lettre de Flandre</i>	Tentoonstellingen	Jos Leonard
1-01-10	De Witte Raaf		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
1-01-10	ArtExpo		<i>Preview. Werk op papier van Koen van den Broek</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
1-01-10	La Revue Générale	Nicole Verschoore	<i>Lettre de Flandre</i>	Tentoonstellingen	Lajos Vajda
1-01-10	De Witte Raaf		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
1-01-10	ArtExpo		<i>Rubens doorgelicht. La furia del pennello</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
1-01-10	Grinta!	Luc Verdoodt	<i>Sightseeing in de Metropool</i>	Varia	Vermelding KMSKA
2-01-10	Nieuwsbrief @ntwerpen	Dominique			
2-01-10	De Standaard	Dedoncker	<i>Rubens doorgelicht & Closing time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
2-01-10	Klasse	Jan Van Hove	<i>Expo 2010</i>	Tentoonstellingen	Jan Vanriet
3-01-10	Dertien		<i>Rubens komt thuis</i>	Tentoonstellingen	Reünie
3-01-10	De Zondag	Petra Goovaerts	<i>Concierges bij de Vlaamse overheid</i>	Varia	Conciërge Guido
4-01-10	Kunstletter(s)		<i>Lajos Vajda in de kijker</i>	Tentoonstellingen	Lajos Vajda
5-01-10	Gazet van Antwerpen	Ward Desloovere	<i>Closing Time - Jan Vanriet</i>	Publicaties	Closing Time
5-01-10	De Witte Raaf		<i>Agenda: Jef Geys</i>	Tentoonstellingen	Jef Geys
6-01-10	Gazet van Antwerpen	Ilse Dewever	<i>Tentoonstellingsagenda</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
6-01-10	Gazet van Antwerpen		<i>Tentoonstellingen om naar uit te kijken in 2010</i>	Tentoonstellingen	Jan Vanriet
6-01-10	Knack		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Jef Geys
6-01-10	Gazet van Antwerpen	Luk Lambrecht	<i>Geys in KMSKA</i>	Tentoonstellingen	Jef Geys
7-01-10	Gazet van Antwerpen	Ilse Dewever	<i>Tentoonstellingen om naar uit te kijken in 2010</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
8-01-10	De Morgen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Lajos Vajda
8-01-10	Het Nieuwsblad	Eric Rinckhout	<i>Welke tentoonstellingen brengt 2010?</i>	Tentoonstellingen	Jan Vanriet; Goya Redon Ensor
8-01-10	Gazet van Antwerpen	MTO	<i>Galeria: Jef Geys. Villa Wintermans</i>	Tentoonstellingen	Jef Geys
8-01-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Jos Leonard
9-01-10	FARO		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie, Lajos Vajda, Jef Geys
9-01-10	De Standaard		<i>Vlieg erin!</i>	Educatie	Erfgoeddag
10-01-10	Ludion Illustrated		<i>Onze aanraders</i>	Tentoonstellingen	Jef Geys, Reünie
10-01-10	Gazet van Antwerpen		<i>Closing time</i>	Publicaties	Closing Time
13-01-10	Zone 03		<i>Agenda: Reünie</i>	Tentoonstellingen	Reünie
13-01-10	Week Up		<i>Jef Geys. Villa Wintermans</i>	Tentoonstellingen	Jef Geys
13-01-10	Zone 03		<i>Jef Geys. Villa Wintermans</i>	Tentoonstellingen	Jef Geys
13-01-10	Week Up		<i>Jos Leonard</i>	Tentoonstellingen	Jos Leonard
13-01-10	Zone 03		<i>Jos Leonard</i>	Tentoonstellingen	Jos Leonard
13-01-10	Week Up		<i>Preview. Koen van den Broek</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
13-01-10	Week Up		<i>Preview. Koen van den Broek</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
13-01-10	Zone 03		<i>In het voetspoor van Bartok. Lajos Vajda en het Hongaarse surrealisme</i>	Tentoonstellingen	Lajos Vajda
13-01-10	Week Up		<i>In het voetspoor van Bartok. Lajos Vajda en het Hongaarse surrealisme</i>	Tentoonstellingen	Lajos Vajda

13-01-10	Zone 03		Reünie*****	Tentoonstellingen	Reünie
13-01-10	Zone 03		Rondleidingen voor blinden en slechtzienden	Educatie	Rondleidingen voor blinden en slechtzienden
15-01-10	Gazet van Antwerpen		Het verhaal van Kalender	Varia	Appel en ei
15-01-10	Gazet van Antwerpen		Expo	Tentoonstellingen	Jef Geys
15-01-10	Gazet van Antwerpen		Expo	Tentoonstellingen	Jos Leonard
15-01-10	Gazet van Antwerpen		Expo	Tentoonstellingen	Lajos Vajda
15-01-10	De Morgen		Onze aanraders	Tentoonstellingen	Lajos Vajda
15-01-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	Lajos Vajda: slotweekend	Tentoonstellingen	Lajos Vajda
15-01-10	Gazet van Antwerpen		Expo	Tentoonstellingen	Reünie, Lajos Vajda, Jef Geys
16-01-10	De Standaard		Expo	Tentoonstellingen	Jef Geys
16-01-10	De Standaard		Expo	Tentoonstellingen	Reünie
20-01-10	De Morgen	Han Ceelen	Ophef over koninklijke Breughels	Varia	Beroep op deskundigheid Nico Van Hout inzake openbare verkoop Brueghels
20-01-10	De Standaard	Jan Van Hove	Vlaamse kunst in eigen land houden, zegt N-VA Features: Koen van den Broek in S.M.A.K. Gent en KMSKA Antwerpen	Cultuurbeleid	Topstukkendecreet
21-01-10	<H>Art		Zoo en cruises reddend toeristische rampjaar	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
22-01-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	Koen van den Broek ontdekt papier	Renovatie	Bezoekerscijfers stad Antwerpen - Vermelding renovatie
22-01-10	De Morgen	Han Ceelen	Agenda	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
22-01-10	Gazet van Antwerpen		Koen van den Broek	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
22-01-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	Krokuskriebels	Educatie	Krokuskriebels
22-01-10	De Bond		Rembrandthuis krijgt Rembrandt	Renovatie	Rembrandt naar Rembrandthuis?
22-01-10	NRC		Agenda	Tentoonstellingen	Reünie
22-01-10	Gazet van Antwerpen		Tekeningen in antwerpen en een overzichtsexpo in Gent: schilder Koen van den Broek in tweevoud	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
23-01-10	De Morgen	Han Ceelen	Schauvlieg lanceert Cultuurforum 2020	Cultuurbeleid	Cultuurforum
25-01-10	Belga (NL)		Schauvlieg lanceert Cultuurforum 2020	Cultuurbeleid	Cultuurforum
26-01-10	De Morgen	Han Ceelen	Rubenshuis krijgt zelfportret Jacob Jordaens	Vaste collectie	Verwijzing naar Jordaens in collectie KMSKA
26-01-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	ViA voor cultuur uit de startblokken	Cultuurbeleid	
26-01-10	De Tijd	Thomas Peeters	Koen van den Broek in musea in antwerpen en Gent	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
27-01-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	Verstilde architectuur	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
27-01-10	Trends		ExpoAgenda	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
27-01-10	Weekup		Schilderen op papier heeft me mijn vrijheid teruggegeven	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
27-01-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	Oeuvres sur papier de Koen van den Broek	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
27-01-10	MAD (Le Soir)	Dominique Legrand	Vlaamse overheid lanceert pilootproject "Kunst en Mobiliteit"	Renovatie	Kunst en Mobiliteit
27-01-10	Belga (NL)		De droom van Hans Verbugt	Museumbeleid	Samenwerking met KMSKA tijdens sluiting Elisabethzaal
27-01-10	Gazet van Antwerpen	Ilse Dewever	Brueghel uit koninklijk bezit haalt 1,5 miljoen euro op veiling	Varia	Beroep op deskundigheid Nico Van Hout inzake openbare verkoop Brueghels
28-01-10	De Standaard	Jan Van Hove	Verstilde architectuur	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
28-01-10	Trends		Contemporary Art	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
28-01-10	The Bulletin		KMSKA geeft werken gratis in bruikleen aan kleinere musea	Renovatie	Kunst en Mobiliteit
28-01-10	De Morgen	Han Ceelen	Vakantiepret	Educatie	Vakantieateliers kinderen
28-01-10	Gazet van Antwerpen		Museum Boijmans verhuist kunst met truck naar Kunsthal	Renovatie	Verhuizing depots Boymans Rotterdam
28-01-10	De Telegraaf		Overheid lanceert pilootproject 'Kunst en Mobiliteit'	Collectie op verplaatsing	
29-01-10	Het Nieuwsblad	Christine De Herdt	Shit heb ik dit gemaakt	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
29-01-10	Het Belang van Limburg	Christof Rutten			

29-01-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
29-01-10	Het Belang van Limburg	Christof Rutten	<i>"Shit, heb ik dit gemaakt?"</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
29-01-10	Het Nieuwsblad	Christine De Herdt	<i>Overheid lanceert pilootproject 'Kunst en Mobiliteit'</i>	Renovatie	Kunst en Mobiliteit
29-01-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
30-01-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Ik wil de wereld wat mooier maken</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
30-01-10	De Standaard		<i>Onze Keuze: expo</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
30-01-10	De Standaard		<i>Krokuskriebels</i>	Educatie	Krokuskriebels
30-01-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Museum verspreidt schilderijen</i>	Renovatie	Kunst en Mobiliteit
30-01-10	Gazet van Antwerpen	Kris Lecomte	<i>5 uit</i>	Tentoonstellingen	Reünie
31-01-10	De zondag		<i>Loop eens een museum binnen</i>	Tentoonstellingen	Reünie
1-02-10	Pasar	Vivianne Bulthé	<i>Op bezoek bij Ensor</i>	Tentoonstellingen	Goya, Redon, Ensor
1-02-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Les oeuvres sur papier</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
1-02-10	Het spoor	Henk Hayen	<i>Koen van den Broek. Werk op papier</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
		Bert Popelier en	<i>Waarom moet een kunstenaar op een oude fiets</i>		
1-02-10	De Tijd	Thomas Peeters	<i>rijden?</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
1-02-10	Talkies	MDK	<i>Partituren van lijn en kleur</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
1-02-10	Ons Erfdeel	Anne-Marie Poels	<i>Versteende leegte. Het werk van Koen van den Broek</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
			<i>Koen van den Broek: Un monde orangeux, le long de routes abandonnées</i>		
1-02-10	Collect AAA (FR)		<i>Koen van den Broek: Een broeierige wereld langs verlaten wegen</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
1-02-10	Collect AAA (NL)		<i>Poëzie op Valentijn</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
1-02-10	Vrouw en wereld		<i>Rubens komt thuis: korting</i>	Evenementen	Muzen op zondag
1-02-10	Klasse voor leraars			Promotie	Reünie
		Dominique			
1-02-10	Nieuwsbrief @ntwerpen	Dedoncker	<i>Rubens doorgelicht & Closing time</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
1-02-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Rubens doorgelicht. La furia del pennello</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
1-02-10	Het Nieuwsblad		<i>Uit met Sergio Herman: Shoppen in 't stad</i>	Varia	Vermelding KMSKA
2-02-10	De Standaard	Geert Sels	<i>Kortrijk gastheer voor Cultuurprijzen</i>	Cultuurbeleid	Cultuurprijzen
2-02-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Cultuurprijzen kleuren Antwerps</i>	Cultuurbeleid	Cultuurprijzen
2-02-10	Gazet van Antwerpen	Stef Vanwoensel	<i>Ik was altijd een piekeraar</i>	Varia	KMSKA als decor
3-02-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Portret Nicolaas Rockox geveild voor 1,1 miljoen euro</i>	Collectie op verplaatsing	
3-02-10	Zone 03		<i>Preview. Koen van den Broek</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
3-02-10	Zone 03		<i>Krokuskriebels: Familiekiekjes</i>	Educatie	Krokuskriebels
3-02-10	Zone 03		<i>Vakantieateliers: Op reis!</i>	Educatie	Vakantieateliers voor kinderen
4-02-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
4-02-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
4-02-10	De Morgen	Dirk Leyman	<i>Minder geld, minder vernieuwing</i>	Cultuurbeleid	
5-02-10	Knack	Jan Braet	<i>De marionetten van meneer Ensor</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
5-02-10	Het Nieuwsblad	Kathleen Vervoort	<i>Geen krokus zonder museumpret</i>	Educatie	Krokuskriebels
5-02-10	De Standaard	Dirk Martens	<i>Met lijfspreuk van Jan van Eyck</i>	Varia	Vermelding KMSKA
5-02-10	Het Nieuwsblad	Dirk Martens	<i>Met lijfspreuk van Jan van Eyck</i>	Varia	Vermelding KMSKA
6-02-10	De Standaard		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
9-02-10	Gazet van Antwerpen		<i>Niet te missen</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
10-02-10	De Standaard		<i>De vijf: waar moet u deze week naartoe?</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
10-02-10	Knack	Jan Braet	<i>Interview met schilder Koen van den Broek</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
12-02-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Koen van den Broek</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
12-02-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
12-02-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Bibberen in koude Rubenszaal</i>	Renovatie	Koude Rubenszaal
12-02-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie

12-02-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Expo Rubens doorgelicht</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
12-02-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Bibberen in koude Rubenszaal</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
12-02-10	Het Laatste Nieuws	Philippe Truys	<i>Expo en boek over virtueuze Rubens</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
12-02-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Rubens in het laboratorium</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
13-02-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>De man die de wereld naar Oostende haalde</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
13-02-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
13-02-10	Elsevier	Riki simons	<i>Rubens' oog voor detail</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
13-02-10	Gazet van Antwerpen	Peter Briers	<i>Krokus bol van cultuur</i>	Educatie	Vakantieateliers kinderen en Krokuskriebels
15-02-10	De Nieuwe Antwerpenaar	Tin Van Cutsem	<i>Fier op hun musea</i>	Varia	Veerle licht haar functie toe
16-02-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Preview. Koen van den Broek</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
16-02-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Rubens doorgelicht</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
17-02-10	Flanders Today	Christophe Verbiest	<i>The only way forward is back</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
17-02-10	MAD (Le Soir)	Daniel Gillemont	<i>Rubens, la furia del pennello *</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
19-02-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
19-02-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
19-02-10	NRC Cultureel supplement		<i>Selectie buitenland</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
19-02-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Rubens' vurige penselen ****</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
19-02-10	NRC Handelsblad		<i>Buitenland</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
20-02-10	Kotiliesi		<i>Rubens Bruegel Jordaens</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
23-02-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Antwerpen herdenkt de verjaardag van zijn helden</i>	Collectie op verplaatsing	
23-02-10	Le Vif/l'Express	Jan Braet	<i>Les marionnettes de monsieur Ensor</i>	Vaste collectie	Ensor
24-02-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Ludion verwerft rechten Ensor</i>	Varia	Beeldrechten Ensor
24-02-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Merchandisingrechten Ensor voor Ludion</i>	Varia	Beeldrechten Ensor
24-02-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Merchandisingrechten Ensor voor Ludion</i>	Tentoonstellingen	Goya, Redon, Ensor
24-02-10	De Student (bijlage bij De Morgen)		<i>Survival of the Fietser</i>	Promotie	KMSKA als decor
24-02-10	Knack	Matthias Depoorter	<i>Het penseel van de virtuoos ****</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
			<i>MC Steven goegebuur laat Edegem proeven van comedy</i>	Evenementen	Art meets comedy
25-02-10	Gazet van Antwerpen	Ilse Dewever	<i>De ondoorgrondelijke wegen van een meesterwerk</i>	Vaste collectie	Ensor
25-02-10	Knack	Eric Bracke	<i>Preview. Koen van den Broek</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
26-02-10	Le Vif/l'Express	MV	<i>Koen van den Broek</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
26-02-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
26-02-10	Het Laatste Nieuws	Joost De Geest	<i>Rubens van Nabij</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
26-02-10	Het Laatste Nieuws	Joost De Geest	<i>Rubens van nabij</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
27-02-10	De Standaard		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
1-03-10	Dertien		<i>10 x 2 kaartjes Jan Vanriet</i>	Promotie	Closing Time
1-03-10	Amuze		<i>Expo: Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-03-10	Collect AAA (FR)		<i>Highlights expo's</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-03-10	Collect AAA (NL)		<i>Expo's à retenir</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-03-10	Touring Explorer (FR)		<i>A faire: Le noir en lumière</i>	Collectie op verplaatsing	
1-03-10	Faro		<i>Netwerking voor collectiebehoud</i>	Varia	Deskundigheid KMSKA
1-03-10	Amuze		<i>Erfgoeddag: Fake?</i>	Evenementen	Erfgoeddag
1-03-10	De Nieuwe Antwerpenaar	Bie Van Laer	<i>Ann De Bie heeft iets met A</i>	Tentoonstellingen	Koen van den Broek
1-03-10	De Nieuwe Tijd	Erik Van den Broeck	<i>KMSKA: Ook een masterplan voor het personeel</i>	Renovatie	Personeel KMSKA op sportdag
1-03-10	Staalkaart	Matthias Depoorter	<i>Namen noemen</i>	Vaste collectie	Rembrandt
2-03-10	De Morgen	Sarah Theerlynck	<i>Helpt schilderij Quinten Metsijs ontdekt in Engelse kerk</i>	Vaste collectie	Quinten Metsijs
3-03-10	Knack Weekend	Elke Lahousse	<i>Zwart Vuurwerk</i>	Collectie op verplaatsing	
3-03-10	Knack Weekend		<i>Bouwen met woorden</i>	Renovatie	Masterplan
3-03-10	Gazet van Antwerpen		<i>Rubens' penseelvuur</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht

3-03-10	Gazet van Antwerpen	Geraldine Dewart	<i>Borgerhout speelt schilderij kwijt uit collectie Museum voor Schone Kunsten</i>	Collectie op verplaatsing	
4-03-10	<H>Art	Marc Holthof	<i>Mariou van Lierop</i>	Tentoonstellingen	Gorge(l)
5-03-10	Gazet van Antwerpen	Arlette Stubbe	<i>Jan Vanriet</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
5-03-10	De Morgen		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
8-03-10	Culturas	Adrian Figueroa	<i>Muestran la vision critica e irreverente de James Ensor</i>	Tentoonstellingen	Ensor in Mexico
10-03-10	De Tijd	Bert Popelier	<i>Meekijken over de schouders van Rubens</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
10-03-10	Gazet van Antwerpen		<i>100 van Antwerpen: Bart De Baere</i>	Varia	Vermelding KMSKA
12-03-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
12-03-10	Het Nieuwsblad	STL	<i>Museum is tevens restauratieatelier</i>	Vaste collectie	Rogier van der Weyden
12-03-10	De Morgen		<i>Onze aanraders</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
13-03-10	De Standaard	Jean-Charles Verwaest	<i>Veganisten met een gouden Rolls Royce</i>	Varia	Indiërs sponsors van KMSKA (?)
14-03-10	De Zondag		<i>Rubens' virtuoze technieken</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
17-03-10	Weekup		<i>Dossier tentoonstelling Rubens doorgelicht</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
19-03-10	Gazet van Antwerpen		<i>Vrijdag</i>	Vaste collectie	M. Mendelsohn
19-03-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
19-03-10	NRC Handelsblad		<i>Buitenland</i>	Vaste collectie	Van de Woestyne in Gent
22-03-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
23-03-10	Gazet van Antwerpen		<i>Vandaag: Rubens doorgelicht</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
25-03-10	De Standaard	Veerle Windels	<i>Modemuseum traceert zwart in de loop der eeuwen</i>	Vaste collectie	Van Dyck
26-03-10	De Morgen	Han Ceelen	<i>Wat onecht is, is niet per se slecht</i>	Evenementen	Erfgoeddag
26-03-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
26-03-10	De Morgen		<i>Onze aanraders</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
26-03-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
27-03-10	Gazet van Antwerpen	Eefje Rampart	<i>Het beste van Antwerpen: Wolf is van A</i>	Varia	KMSKA als decor
27-03-10	De Morgen Magazine	Anouk Robyn	<i>Mensen glimlachen sneller als je kleur draagt</i>	Vaste collectie	Van Dyck
30-03-10	De Tijd	Koen Van Boxem	<i>Familie Lady Di zet Rubens in uitverkoop</i>	Varia	Deskundigheid KMSKA
31-03-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Gustave Van de Woestyne was geen boerenschilder uit Latem</i>	Vaste collectie	Van de Woestyne in Gent
1-04-10	Arts & Auto		<i>Jan Vanriet</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-04-10	Klasse voor leraren		<i>Kalender lerarendagen</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-04-10	Klasse voor leraren		<i>VIPdag Closing Time</i>	Evenementen	Closing Time
1-04-10	Arts & Auto		<i>3-daags arrangement Antwerpen</i>	Promotie	Closing Time
1-04-10	ArtExpo	Ludo Dossogne	<i>Menselijk tekort tegenover Rubensiaanse invloed in Antwerps museum</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-04-10	Kunstletter(s)	André Denys	<i>Jan Vanriet</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-04-10	Ambassadeurs		<i>Jan Vanriet in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-04-10	M_Kazine		<i>Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-04-10	Art Expo		<i>Jan Vanriet</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-04-10	Car & Bus magazine		<i>Oostende inaugure l'année Ensor</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-04-10	Car & Bus magazine		<i>Oostende luidt het Ensorjaar in</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-04-10	La Revue Générale	Nicole Verschoore	<i>Lettre de Flandre: Anvers</i>	Tentoonstellingen	Rubens
1-04-10	AAA Collect		<i>Boeken: Rubens doorgelicht</i>	Publicaties	Rubens doorgelicht
1-04-10	Talkies	MDK	<i>De penseelpassie van Rubens</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
1-04-10	Gazet van Antwerpen		<i>Vandaag</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
2-04-10	Het Laatste Nieuws	GE	<i>Jan Vanriet mag het museum sluiten</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
6-04-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>I LOVE vervult dromen op onverwachte plekken</i>	Varia	Vermelding KMSKA

7-04-10	Zone 03		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
7-04-10	Flanders Today	Ian Mundell	<i>The old man by the sea</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
7-04-10	Passe-Partout	MW	<i>Jouw buurt, jouw leven</i>	Evenementen	Erfgoeddag
7-04-10	Zone 03		<i>Muzen op zondag met poppentheater Acaboe</i>	Evenementen	Muzen op zondag
14-04-10	Knack	Peter Vandeweerd	<i>Loungen met Graupner</i>	Evenementen	Graupner Lounge
16-04-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Collectie op verplaatsing	
16-04-10	Gazet van Antwerpen	E.R.	<i>Lounge Rubens</i>	Evenementen	Graupner Lounge
16-04-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Graupner Lounge</i>	Evenementen	Graupner Lounge
16-04-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
17-04-10	La Voix du Luxembourg	Patricia Huon	<i>Un diamant méconnu</i>	Varia	Vermelding KMSKA
17-04-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Schilder Jan Vanriet sluit het Museum van Antwerpen</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
			<i>Aankondiging bezoek prinses Astrid aan expo</i>		
19-04-10	Belga (FR)		<i>Wereldbeeld</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
20-04-10	Humo		<i>Humo selecteert: het beste van de week</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
			<i>Dernière exposition au Musée des Beaux-Arts d'Anvers</i>		
20-04-10	Belga (FR)		<i>avant sa rénovation</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
20-04-10	Gazet van Antwerpen		<i>Aankondiging 100 van Antwerpen: Paul Huvenne</i>	Museumbeleid	Katern over Paul Huvenne
21-04-10	Knack	Linda Asselberghs	<i>Inzicht: Jan Vanriet</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
21-04-10	De Nieuwe Gazet	Willem Bruyndonx	<i>Patriciërshuis toont kunstschaten</i>	Evenementen	Erfgoeddag
21-04-10	Gazet van Antwerpen		<i>100 van Antwerpen: Paul Huvenne</i>	Museumbeleid	Katern over Paul Huvenne
			<i>Galeri houder Staf Schoeters toont werk van Leo</i>		
21-04-10	Gazet van Antwerpen	JBR	<i>Bervoets</i>	Vaste collectie	Leo Bervoets
22-04-10	De Morgen	Han Ceelen	<i>Jan Vanriet verbluft met Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
22-04-10	<H>Art	Marc Holthof	<i>Gesprek met een museumcollectie</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
22-04-10	Het Laatste Nieuws	FM	<i>Jan Vanriet sluit het Museum voor Schone Kunsten</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
22-04-10	De Nieuwe Gazet	FM	<i>Jan Vanriet sluit het Museum voor Schone Kunsten</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
22-04-10	Trends		<i>Die andere Jan</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
22-04-10	Le Soir	A. GR.	<i>Ensor à son comité</i>	Varia	Deskundigheid KMSKA
23-04-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
23-04-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Vulkaanwolk over Art Brussels</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
23-04-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
24-04-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Wie kent vergeten Pieter De Mets?</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
24-04-10	De Morgen		<i>Uit</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
24-04-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Mechelen krijgt (even) Rik Woutersmuseum</i>	Collectie op verplaatsing	
26-04-10	Gazet van Antwerpen	Ilse Dewever	<i>Alle projecten op een rij in M HKA</i>	Varia	Appel en ei
		Sven Van			
26-04-10	Gazet van Antwerpen	Haezendonck	<i>Rik Wouters tijdelijk te zien in Schepenhuis</i>	Collectie op verplaatsing	
27-04-10	De Tijd	Bert Popelier	<i>Jan Vanriet daagt grote meesters uit</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
27-04-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Passionant chambardement aux Beaux-Arts</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
27-04-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Tuymans' doodskop houdt wacht bij MAS</i>	Evenementen	Lezing door P. Huvenne
28-04-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Vu & approuvé</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
28-04-10	Flanders Today	Rebecca Benoot	<i>Gustave Van de Woestyne</i>	Vaste collectie	Van de Woestyne in Gent
29-04-10	Brussels Unlimited (The Bulletin)		<i>Last show</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
29-04-10	Gazet van Antwerpen		<i>Vandaag</i>	Evenementen	Graupner Lounge
			<i>Dat prinses Astrid me persoonlijk kwam feliciteren, was mooi</i>		
29-04-10	Gazet van Antwerpen	Biona Jansen	<i>Prinses Astrid op bezoek bij Levanto</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
29-04-10	Het Nieuwsblad	Christine De Herdt	<i>Prinses Astrid op bezoek bij Levanto</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
29-04-10	Het Laatste Nieuws	Christine De Herdt	<i>Prinses Astrid op bezoek bij Levanto</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
29-04-10	De Standaard	Dirk Martens	<i>Gustave Van De Woestyne intrigeert in Gents museum</i>	Varia	werken van G. Van de Woestijne

30-04-10	De Tijd		<i>Top expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
30-04-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
30-04-10	De Morgen	Marc Didden	<i>Oord van beschaving</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
30-04-10	De Morgen	Yves Desmet	<i>Hopeloos, maar niet ernstig</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
30-04-10	Het Nieuwsblad		<i>Jan Vanriet doet de deur dicht</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
30-04-10	De Morgen	Eric Rinckhout Sven Van Haezendonck	<i>Mechelen koopt twee werken van Rik Wouters</i>	Collectie op verplaatsing	
30-04-10	Gazet van Antwerpen	Ilse Dewever	<i>Veiligheid Schepenhuis is ronduit bespottelijk</i>	Collectie op verplaatsing	
30-04-10	Gazet van Antwerpen	JIR	<i>Vrijdag: B'Rock bij Rubens</i>	Evenementen	Graupner Lounge
30-04-10	De Standaard		<i>Fototentoonstelling Wereldbeeld</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
30-04-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
1-05-10	Be There!		<i>Belgian City Focus: Antwerp</i>	Evenementen	Closing Time
1-05-10	<H>Art expogids			Tentoonstellingen	Closing Time
1-05-10	CollectAAA (FR)	SN	<i>Jan Vanriet et les anciens</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-05-10	CollectAAA (NL)	SN	<i>Jan Vanriet en de oude meesters</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-05-10	Plus Magazine (NL)		<i>Vanriet vs de anderen</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-05-10	Staalkaart		<i>Jan Vanriet - Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-05-10	NRC Handelsblad		<i>Selectie buitenland</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-05-10	De Nieuwe Antwerpenaar	Sepp Van Dun	<i>Jan Vanriet houdt Closing Time in KMSKA</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-05-10	Feeling		<i>Sluitstuk</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-05-10	Pasar		<i>Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-05-10	De Witte Raaf		<i>Tentoonstellingsagenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-05-10	De Witte Raaf		<i>Advertentie</i>	Promotie	Closing Time
1-05-10	Be There!		<i>Antwerp: don't miss</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-05-10	Weekup		<i>B'Rock</i>	Evenementen	Graupner Lounge
1-05-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Evenementen	Graupner Lounge
1-05-10	Ons Erfdeel	Herwig Todts	<i>New York, Parijs, Oostende, Brussel, Gent: Ensormania in 2010</i>	Tentoonstellingen	James Ensor in New York
1-05-10	Vitaya	Kathleen Bontenakel	<i>Lees, luister, leer</i>	Educatie	Museum leest voor
1-05-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Evenementen	Muzen: Ei van oom Trotter
1-05-10	Arte News	Hugo Brutin	<i>Gustave Van De Woestyne: Un univers parallèle</i>	Vaste collectie	Van de Woestyne in Gent
1-05-10	Karaat		<i>Bourgondisch genieten in Antwerpen</i>	Varia	Vermelding KMSKA
1-05-10			<i>Vlaanderen verleidt: Antwerpen door Kristien</i>		
1-05-10	Pasar	Suzanne Antonis	<i>Hemmerechts</i>	Varia	Vermelding KMSKA
1-05-10	De Witte Raaf		<i>Tentoonstellingsagenda</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld - Levanto
1-05-10	Talkies	MDK	<i>De poëzie van een job</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
2-05-10	De zondag		<i>Laatste expo in KMSKA</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
2-05-10	De zondag		<i>Expo: Reünie</i>	Tentoonstellingen	Reünie
4-05-10			<i>Kleinzoon Jan verrast door herontdekking van schilder</i>		
4-05-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Pieter De Mets</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
5-05-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
5-05-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Vu et approuvé</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
5-05-10	Knack		<i>De cultuursites van Knack</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
5-05-10	Het Laatste Nieuws	WVK/JMM	<i>Dijlestad weer even thuis van Rik</i>	Collectie op verplaatsing	
7-05-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
7-05-10	Metro		<i>Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
7-05-10	Gazet van Antwerpen		<i>Vrijdag</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
7-05-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
8-05-10	De Morgen		<i>Uit</i>	Tentoonstellingen	Closing Time

8-05-10	Le Soir		<i>Les musts</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
10-05-10	De Morgen	Dirk Leyman	<i>Anciaux kapitelt Schauliege</i>	Cultuurbeleid	Commentaar op opiniestuk
10-05-10	Gazet van Antwerpen		<i>Vandaag</i>	Tentoonstellingen	Reünie
12-05-10	Knack	Matthias Depoorter	<i>Expo Closing Time ***1/3</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
12-05-10	Flanders Today	Anna Jenkinson	<i>Coming together to a close</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
12-05-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
12-05-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Vu et approuvé</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
12-05-10	Knack	Ludo Bekkers	<i>Waardig voor de lens</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
14-05-10	De Standaard	Dirk Martens	<i>Meester onder de meesters</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
14-05-10	<H>Art	Marc Ruyters	<i>Hoe verover je een museum?</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
14-05-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
14-05-10	Het Nieuwsblad	Dirk Martens	<i>Meester onder de meesters</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
14-05-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Collectie op verplaatsing	
14-05-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Reünie
14-05-10	Les cahiers de la semaine		<i>Anvers - Itinéraires touristiques</i>	Varia	Vermelding KMSKA
14-05-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
15-05-10	De Tijd		<i>Top expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
15-05-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Het Museum leest voor</i>	Educatie	Het museum leest voor
18-05-10	TV Gids Primo	Paul Walraven	<i>An Vanderstighelen vindt relaties niet simpel</i>	Educatie	Het museum leest voor
18-05-10	Humo		<i>Aan zijn lijf een polonaise: Dans 'ns Kevin Janssens</i>	Varia	KMSKA als decor
18-05-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>MAS moet toren vol verhalen worden</i>	Tentoonstellingen	Meesterwerken in het MAS
18-05-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Even kijken in het MAS</i>	Tentoonstellingen	Meesterwerken in het MAS
19-05-10	Zone 03		<i>Dag Mijnheer Vanriet</i>	Educatie	Closing Time
19-05-10	Zone 03	Ive Van Orshoven	<i>Closing Time *****</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
19-05-10	Zone 03: Cover!		<i>Vanriet-KMSKA: ontzagwekkende confrontatie</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
19-05-10	Zone 03		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
19-05-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
19-05-10	Flanders Today		<i>zonder titel</i>	Renovatie	Kunst en Mobiliteit
19-05-10	Zone 03		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
19-05-10	Het Nieuwsblad		<i>Wandelen in de Koekenstad</i>	Varia	Vermelding KMSKA
19-05-10	Gazet van Antwerpen		<i>Een zachte tirannie zou misschien beter zijn</i>	Varia	Vermelding KMSKA
19-05-10	Zone 03		<i>Agernda</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld - Levanto
19-05-10	De Streekkrant		<i>10 x raak</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
19-05-10	De weekkrant		<i>11 x raak</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
21-05-10	Het Laatste Nieuws	Joost Degeest	<i>Veilingen Kunst Antiek</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
22-05-10	De Tijd		<i>Top expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
26-05-10	Kerk & Leven	Erik De Smet	<i>Een meester meet zich</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
26-05-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
26-05-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Educatie	Het Museum leest voor
27-05-10	Gazet van Antwerpen	WBA	<i>Actrice leest voor in Museum voor Schone Kunsten</i>	Educatie	Het museum leest voor
28-05-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
28-05-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Collectie op verplaatsing	
28-05-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
28-05-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
29-05-10	De Morgen		<i>Advertentie</i>	Promotie	Closing Time
29-05-10	De Standaard		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
29-05-10	De Tijd		<i>Top expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
29-05-10	De Morgen	Jeroen Versteete	<i>Oost en west in een spannend rendez-vous</i>	Tentoonstellingen	Jan Fabre in KMSKA
31-05-10	Gazet van Antwerpen	Sven Van	<i>Actrice leest voor in Museum voor Schone Kunsten</i>	Educatie	Museum leest voor

		Haezendonck			
		Sven Van			
31-05-10	Gazet van Antwerpen	Haezendonck	<i>Ere-conservator KMSKA overleden</i>	Varia	Overlijden oud-conservator
1-06-10	Hamburger Abendblatt	Matthias Gretzschel	<i>Triumph der prächtigen Bilder</i>	Tentoonstellingen	Barock in Antwerpen expo in Hamburg
1-06-10	Amuze		<i>Dag Mijnheer Vanriet</i>	Educatie	Closing Time
1-06-10	Collect AAA		<i>Boeken: Closing Time</i>	Publicaties	Closing Time
1-06-10	Amuze		<i>Closing Time- Jan Vanriet</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-06-10	Elle wonen		<i>Closing time - Jan Vanriet</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-06-10	Het Spoor		<i>Closing Time: Tentoonstelling voor renovatie</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-06-10	Gaël Maison	K. De Ridder	<i>Flâner autour de l'art</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-06-10	Feeling Wonen		<i>Een dagje musea</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-06-10	AAA Collect		<i>Boeken: Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-06-10	AAA Collect		<i>Mechelen eert Rik Wouters</i>	Collectie op verplaatsing	
1-06-10	AAA Collect (FR)		<i>Malines honore Rik Wouters</i>	Collectie op verplaatsing	
			<i>Collectievorming en aankoopbeleid in Vlaamse kunst- en erfgoedinstellingen</i>	Museumbelid	Lezing P. Huvenne
1-06-10	FARO		<i>Ereconservator KMSK is dood</i>	Varia	Overlijden oud-conservator
1-06-10	De Nieuwe Gazet	WVK		Publicaties	Rubens doorgelicht
1-06-10	OKV	Rik Sauwen	<i>Uit de boeken</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
2-06-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
2-06-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Varia	Deskundigheid KMSKA
2-06-10	De Morgen	Han Ceelen	<i>Theo van Doesburg veroverd Londen</i>	Publicaties	Portret van P. Gillis op de cover
2-06-10	Tertio		<i>Antwerpen tussen reformatie en humanisme</i>	Varia	Stadsvernieuwing
2-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>De stad van morgen</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
3-06-10	<H>Art		<i>Jan Vanriet again</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
3-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
3-06-10	Brussel deze week	Jean-Marie Binst	<i>Een echte blijde intrede van Ensor</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
4-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
4-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Vrijdag</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
4-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
4-06-10	De Morgen	Han Ceelen	<i>Cultuur moet van iedereen zijn</i>	Cultuurbeleid	
5-06-10	De Morgen		<i>Uit</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
5-06-10	De Morgen		<i>Advertentie</i>	Promotie	Closing Time
5-06-10	De Standaard		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
5-06-10	De Tijd		<i>Top expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
5-06-10	Het Nieuwsblad	Emilie Lachaert	<i>Modeontwerpers maken bijzondere etalages</i>	Varia	Vermelding KMSKA
9-06-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Antwerpse barokmeesters reizen naar Hamburg</i>	Tentoonstellingen	Barock in Antwerpen expo in Hamburg
9-06-10	Zone 03		<i>Dag Mijnheer Vanriet</i>	Educatie	Closing Time
9-06-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
9-06-10	Zone 03		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
9-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
9-06-10	Zone 03		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
9-06-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Infanta Isabella komt thuis</i>	Vaste collectie	Rubens
9-06-10	Het Nieuwsblad	Christine De Herdt	<i>Rubenshuis heeft vier nieuwe topwerken</i>	Vaste collectie	Rubens
10-06-10	Gazet van Antwerpen	Patrick Van Dijck	<i>Beginnende kunstenaars hebben nu minder schroom</i>	Evenementen	KoMASK
11-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
12-06-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Het best van de Antwerpse barok</i>	Tentoonstellingen	Barock in Antwerpen expo in Hamburg
12-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda: Muzen op zondag: Jan Vanriet</i>	Evenementen	Closing Time
12-06-10	De Tijd		<i>Top expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
12-06-10	De Standaard		<i>Onze keuze</i>	Tentoonstellingen	Closing Time

12-06-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Allemaal naar het museum</i>	Tentoonstellingen	Ensor in het MOMA
12-06-10	De Morgen	Jan Temmerman	<i>Nieuwe lading Vlaamse film klaar voor het witte doek</i>	Varia	Smoorverliefd
12-06-10	Het Nieuwsblad	WRO	<i>Stalen sfinx krijgt nieuwe rustplaats</i>	Varia	Vermelding KMSKA
12-06-10	De Nieuwe Gazet	WBA	<i>Nieuwe locatie voor De Sfinx</i>	Varia	Vermelding KMSKA
14-06-10	Het Nieuwsblad	ENA	<i>Vandalen duwen beeld van zijn sokkel</i>	Vaste collectie	Vandalisme beeld Frans Deckers
			<i>Closing Time. Jan Vanriet. Een samenklank van beelden</i>		
15-06-10	Museumkrant	Marc Holthof	<i>Une exposition sur James Ensor à l'Espace culturel</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
15-06-10	Belga (FR)		<i>ING de Bruxelles</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
			<i>Ensor ontmaskerd door ING, KMSKA en Paleis voor Schone Kunsten</i>		
15-06-10	Belga (NL)		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
16-06-10	Flanders Today		<i>De wijde wereld</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
16-06-10	De Tijd		<i>Een blik achter de maskers van James Ensor</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
16-06-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>James Ensor moet België redden</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
16-06-10	Metro (NL)		<i>100 van Antwerpen: Adriaan Raemdonk</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
16-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Varia	Paul Huvenne over Adriaan Raemdonk
16-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Reünie
16-06-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Meer dan half miljoen -26-jarigen bezochten in 2009</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
			<i>museum voor 1 euro</i>		
17-06-10	Belga (NL)		<i>Vergeet de fles pastis niet</i>	Cultuurbeleid	1 Euroregel
17-06-10	Gazet van Antwerpen	Geraldine Dewart	<i>Expo</i>	Varia	Petanquen aan het KMSKA
18-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
18-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Collectie op verplaatsing	
18-06-10	Gazet van Antwerpen	Kari Van Hoorick	<i>De hele wereld kwam bij Ensor op bezoek</i>	Vaste collectie	Ensor
18-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Reünie
18-06-10	Gazet van Antwerpen	KVHO	<i>Ensors meesterwerk beetje terug in Antwerpen</i>	Varia	Vermelding KMSKA
19-06-10	Vrij Nederland	Cees Nooteboom	<i>Het losgetrokken keurslijf</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
19-06-10	De Morgen		<i>Uit</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
			<i>Closing Time</i>		
19-06-10	Le Vif/l'Express	Gwenaëlle Gribaumont	<i>Vandaag in Antwerpen</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
19-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Varia	Petanquen aan het KMSKA
20-06-10	De zondag		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
21-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
21-06-10	Gazet van Antwerpen	Iwan Pas	<i>Petanque spelen voor het museum</i>	Varia	Petanquen aan het KMSKA
21-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
22-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
23-06-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
23-06-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Tekeningen Jan Vanriet in Museum Plantin-Moretus</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
			<i>Expo Wereldbeeld opnieuw in Museum voor Schone</i>		
			<i>Kunsten</i>		
23-06-10	Het Nieuwsblad	Christine De Herdt	<i>Beeldenboek voor het Middelheim</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
24-06-10	<H>Art	Paul Depondt	<i>Expo</i>	Collectie op verplaatsing	
25-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Closing time met Jan Vanriet</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
25-06-10	De Bond		<i>Wie schildert het mooist?</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
25-06-10	De Nieuwe Gazet	FM	<i>Uit: Antwerpen in Hamburg</i>	Varia	KMSKA als decor
26-06-10	De Morgen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Barock in Antwerpen expo in Hamburg
28-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
29-06-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
30-06-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-07-10	Zone 03		<i>Jongeren- en kinderateliers</i>	Educatie	Closing Time

1-07-10	De Witte Raaf		<i>Tentoonstellingsagenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-07-10	De Witte Raaf		<i>Advertentie</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-07-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Toptentoonstelling</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-07-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-07-10	Atelier		<i>Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-07-10	Le Soir		<i>Anvers entre tradition et modernité</i>	Collectie op verplaatsing	
			<i>Zestig jaar Middelheim: nieuw collectieboek en nieuwe monumenten</i>		
1-07-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman		Collectie op verplaatsing	
1-07-10	Car & Bus Magazine (NL)		<i>Anvers voit les choses en grand pour ses Imusées</i>	Renovatie	Masterplan
1-07-10	Car & Bus Magazine (FR)		<i>Antwerpen koestert ambitieuze museumplannen</i>	Renovatie	Masterplan
1-07-10	Exclusief		<i>Museumnacht</i>	Evenementen	Museumnacht
1-07-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
1-07-10	KM		<i>Rubens doorgelicht</i>	Publicaties	Rubens doorgelicht
1-07-10	Zone 03		<i>De schatten van Vlieg</i>	Educatie	Vlieg
1-07-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Ga op schattenjacht</i>	Educatie	Vlieg in het museum
		Thijs			
1-07-10	Trends	Demeulemeester	<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Wereldbeeld- Levanto
2-07-10	Gazet van Antwerpen		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
2-07-10	Het Nieuwsblad	Dirk Martens	<i>Gezellig bij de baron</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
2-07-10	De Standaard	Dirk Martens	<i>Gezellig bij de baron</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
3-07-10	Gazet van Antwerpen		<i>13 sterrenchefs koken bij u thuis</i>	Varia	Vermelding KMSKA
4-07-10	De zondag		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
5-07-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
5-07-10	Museumtijdschrift		<i>Jan Vanriet</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
5-07-10	Museumtijdschrift		<i>Tentoonstellingsagenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
6-07-10	Gazet van Antwerpen		<i>Supertip: Antwerpen: Closing Time</i>	Educatie	Closing Time
7-07-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
7-07-10	Passe-Partout	MW	<i>Reünie' meesterwerken in de kathedraal</i>	Tentoonstellingen	Reünie
8-07-10	Bruxelles News	Anny Dimelow	<i>Expo Bientôt Ensor à ING</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
			<i>Visite virtuelle de la salle Rubens du Musée des Beaux-Arts d'Anvers</i>		
8-07-10	Belga (FR)			Virtueel museum	Rubens in 3D
9-07-10	Metro		<i>Opdrachten- en doeboekje</i>	Educatie	Closing Time
9-07-10	De Bond		<i>Mama, komen we niet in het museum wonen</i>	Educatie	Krokuskriebels
9-07-10	L'Avenir		<i>Visiter Rubens virtuellement</i>	Virtueel museum	Rubens in 3D
9-07-10	De Tijd		<i>Tip: Rubens in 3D</i>	Virtuele museum	Website en Rubens in 3D
9-07-10	Het Nieuwsblad	WRO	<i>KMSKA lanceert virtuele wandeling in Rubenszaal</i>	Virtuele museum	Website en Rubens in 3D
			<i>Het museum in Antwerpen sluit, leve het virtuele museum</i>		
9-07-10	De Morgen	Eric Rinckhout		Virtuele museum	Website en Rubens in 3D
9-07-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Vernieuwde site toont Rubenszaal in 3D</i>	Virtuele museum	Website en Rubens in 3D
9-07-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Rubenszaal virtueel te bezoeken</i>	Virtuele museum	Website en Rubens in 3D
			<i>Virtueel rondwandelen in Rubenszaal van Antwerpse Museum voor Schone Kunsten</i>		
9-07-10	Belga (NL)		<i>Visite virtuelle de la Salle Rubens du Musée des Beaux-Arts d'Anvers</i>	Virtuele museum	Website en Rubens in 3D
			<i>Beaux-Arts d'Anvers</i>	Virtuele museum	Website en Rubens in 3D
10-07-10	De Standaard		<i>Zomereexpo's</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
11-07-10	De zondag		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
12-07-10	Le Soir		<i>Visitez le KMSKA en virtuel</i>	Virtueel museum	Rubens in 3D
13-07-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
14-07-10	Belga		<i>Schauvliege neemt Brouwer en Van den Berghe op in</i>	Cultuurbeleid	Adriaan Brouwer

14-07-10	Gazet van Antwerpen		<i>Topstukkenlijst</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
14-07-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
14-07-10	Knack	Cees Nooteboom	<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
14-07-10	Flanders Today		<i>Hoeveel Vanriet's zijn er eigenlijk?</i>	Virtueel museum	Rubens in 3D
15-07-10	Het Nieuwsblad	BLG	<i>Culture news</i>	Cultuurbeleid	Adriaan Brouwer
			<i>Slapende man in herberg' op Vlaamse Topstukkenlijst</i>		
			<i>Werk van Brouwer en Van den Berghe op</i>		
15-07-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Topstukkenlijst</i>	Cultuurbeleid	Adriaan Brouwer
15-07-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Topstukkenlijst uitgebreid</i>	Cultuurbeleid	Adriaan Brouwer
15-07-10	<H>Art		<i>Jan Vanriet in Plantin-Moretus</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
16-07-10	Het Laatste Nieuws	Philippe Truys	<i>Schilderij Brouwer op Topstukkenlijst</i>	Cultuurbeleid	Adriaan Brouwer
16-07-10	De Standaard		<i>Jongeren remixen René Magritte</i>	Educatie	Jongbloed
16-07-10	Het Laatste Nieuws	TVR	<i>Adriaan Brouwer in Topstukkenlijst</i>	Cultuurbeleid	
17-07-10	De Morgen		<i>Uit</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
			<i>Kunstwerk aan museum ligt al een maand van zijn</i>		
17-07-10	Het Nieuwsblad	WRO	<i>sokkel</i>	Vaste collectie	Vandalisme beeld Frans Deckers
17-07-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Sporen van expo 30</i>	Varia	Vermelding KMSKA
21-07-10	Kerk en Leven		<i>Katharen</i>	Educatie	Cursus Amarant
			<i>Musea werken samen om spraakmakende</i>		
23-07-10	Belga (NL)		<i>tentoonstellingen naar Antwerpen te halen</i>	Tentoonstellingen	A Story of the Image
			<i>Musea werken samen om spraakmakende</i>		
23-07-10	Belga (NL)		<i>tentoonstellingen naar Antwerpen te halen</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
24-07-10	Het Laatste Nieuws	Philippe Truys	<i>Middelheimpark wordt groter</i>	Tentoonstellingen	Aankondiging Anselm Kiefer
24-07-10	Gazet van Antwerpen	LM	<i>Kunsthof Zuid</i>	Tentoonstellingen	Aankondiging Anselm Kiefer
24-07-10	De Tijd	Thomas Peeters	<i>In de wereld</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
24-07-10	Gazet van Antwerpen		<i>Grote expo Anselm Kiefer in Antwerpen</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
24-07-10	De Nieuwe Gazet	Philippe Truys	<i>Middelheimpark wordt groter</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
24-07-10	Het Nieuwsblad	Jozef Leysen	<i>Middelheimmuseum krijgt smak geld</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
24-07-10	De Tijd	Thomas Peeters	<i>Uit de wereld</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
24-07-10	Gazet van Antwerpen	Lex Moolenaar	<i>Groots plan voor Middelheimpark</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
		Patrick Van De			
24-07-10	Gazet van Antwerpen	Perre	<i>Vijf om niet te missen</i>	Tentoonstellingen	Reünie
27-07-10	Het Nieuwsblad	LEJ	<i>Antwerpse musea werken samen</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
28-07-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
28-07-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Draguet en intérim au Cinquantenaire</i>	Varia	Draguet interim directeur in KMKG
28-07-10	Knack Focus		<i>Fotoshow: Vlaamse cinema in beeld</i>	Varia	Smoorverliefd
28-07-10	Knack Focus		<i>Website Rubens in 3D</i>	Virtuele museum	Website en Rubens in 3D
29-07-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Jan Fabre et le musée du XXIe siècle</i>	Varia	Vermelding expo Jan Fabre
29-07-10	Gazet van Antwerpen	Ivan Derycke	<i>Loodsen en bomen</i>	Renovatie	Vermelding renovatie KMSKA
30-07-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
31-07-10	De Standaard		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
31-07-10	Het Belang van Limburg	BeHo	<i>Twee studenten academie vallen in de prijzen</i>	Tentoonstellingen	KoMASK
1-08-10	Expobrochure Antwerpen		<i>Aankondiging Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-08-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-08-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Closing time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-08-10	Expobrochure Antwerpen		<i>Aankondiging Closing time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
			<i>Votre Event à Anvers? Contactez Antwerpen Toerisme</i>		
1-08-10	Rend & Evenement (FR)		<i>& Congres</i>	Tentoonstellingen	Meesterwerken in het MAS
1-08-10	Rend & Evenement (NL)		<i>Uw event in Antwerpen?</i>	Tentoonstellingen	Meesterwerken in het MAS

1-08-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Museumnacht</i>	Evenementen	Museumnacht
1-08-10	Brochure Museumnacht		<i>KMSKA</i>	Promotie	Museumnacht
2-08-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
4-08-10	Knack		<i>Citaat Benno Barnard over Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
4-08-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
4-08-10	Le Soir	Danièle Gillemon	<i>Jan Vanriet, patrimoine et pièces rapportées</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
4-08-10	Knack		<i>Boekenburen</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
4-08-10	Le Soir MAD	Danièle Gillemon	<i>Jan Vanriet, patrimoine et pièces raportées</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
5-08-10	De Tijd		<i>Top expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
5-08-10	International Herald Tribune	Elisabeth Hopkins	<i>Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
5-08-10	NRC	Marion van Eeuwen	<i>De keuze van Jan Vanriet</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
5-08-10	Gazet van Antwerpen		<i>Antwerpse Museumnacht wordt mix van vaste collecties en leuke extra's</i>	Evenementen	Museumnacht
7-08-10	De Standaard		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
7-08-10	Gazet van Antwerpen	Peter Briers	<i>Musea bij nacht</i>	Evenementen	Museumnacht
7-08-10	Gazet van Antwerpen	Patrick Poppe	<i>Wereldster Fabian Salas geeft tangodemonstratie tijdens Museumnacht</i>	Evenementen	Museumnacht
7-08-10	Gazet van Antwerpen	AK	<i>Gevallen engel krijgt verzorging</i>	Vaste collectie	Vandalisme beeld Frans Deckers
8-08-10	Belga (NL)		<i>Museumnacht in Antwerpen lokt 9,000 bezoekers</i>	Evenementen	Museumnacht
9-08-10	Zone 03		<i>Kids</i>	Educatie	Closing Time
9-08-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
9-08-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Educatie	Jongbloed
9-08-10	Gazet van Antwerpen	Peter Briers	<i>Een nacht om in te kaderen</i>	Evenementen	Museumnacht
9-08-10	De Morgen	Jozefien Van Beek	<i>Lagere opkomst voor Antwerpse Museumnacht kan pret niet drukken</i>	Evenementen	Museumnacht
10-08-10	Le Soir	Dominique Legrand	<i>James ensor ensorcelle la rentrée</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
10-08-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
11-08-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
11-08-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
11-08-10	Télé Moustique	Julie Anciaux	<i>Anvers, l'avant-gardiste</i>	Vaste collectie	Vermelding
13-08-10	De Bond	Geert Van Hove	<i>Mijnheer Vanriet doet kinderen kijken naar kunst</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
13-08-10	De Bond		<i>Jan Vanriet-expo 'Closing Time'</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
13-08-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
13-08-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
13-08-10	Het Nieuwsblad	Christine De Herdt	<i>Kunstwerk wordt eindelijk hersteld</i>	Vaste collectie	Vandalisme beeld Frans Deckers
13-08-10	Het Nieuwsblad	Christine De Herdt	<i>Kunstwerk wordt eindelijk hersteld</i>	Vaste collectie	Vandalisme beeld Frans Deckers
13-08-10	De Bond	Geert Van Hove	<i>Mijnheer Vanriet doet kinderen kijken naar kunst</i>	Educatie	Boekje Dag mijnheer Vanriet
14-08-10	Gazet van Antwerpen	Iwan Pas	<i>Jongeren knutselen kunstwerken in Museum voor Schone Kunsten met Jongbloed</i>	Educatie	Jongbloed
14-08-10	Gazet van Antwerpen	Sacha Van Wiele	<i>105 blij gezichten door Zomerschool</i>	Educatie	Zomerschool
15-08-10	Dimanche Express	H.W.	<i>Art religieux contemporain</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
15-08-10	De Standaard		<i>Zomerexpo's</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
17-08-10	De Standaard	Geert Van der Speeten	<i>Betaal wat je wil en je geeft een faire prijs</i>	Cultuurbeleid	SMAK Pay what you want
18-08-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
18-08-10	Knack		<i>Een verhaal voor het slapengaan</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
18-08-10	Zone 03		<i>Expo: Closing time *****</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
18-08-10	Knack		<i>Een verhaal voor het slapengaan</i>	Evenementen	Lezen op Zondag
18-08-10	Zone 03		<i>Kids: Kinderatelier Closing time</i>	Educatie	Vakantieateliers

18-08-10	Zone 03		<i>Kids: Jongerenatelier Closing time</i>	Educatie	Vakantieateliers
19-08-10	Het Laatste Nieuws	FM	<i>MAS start met topstukken</i>	Tentoonstellingen	Meesterwerken in het MAS
19-08-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Grondige poetsbeurt voor Brabo</i>	Vaste collectie	Vermelding De Kus
20-08-10	Het Nieuwsblad	Dirk Martens	<i>De maker van onze sfinx</i>	Vaste collectie	Beelden 19de eeuw
21-08-10	De Standaard		<i>Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
21-08-10	De Standaard		<i>Zomerexpo's</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
21-08-10	De Standaard		<i>Ensor ontmaskerd</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
22-08-10	De zondag		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
23-08-10	Het Nieuwsblad	Eline Bergmans	<i>Van Gogh gestolen in Caïro</i>	Varia	Diefstal van Gogh in KMSKA
24-08-10	Knack		<i>Knack stelt voor Lezen op Zondag</i>	Promotie	Closing Time
			<i>Grote zomerevenementen lokken twee miljoen</i>		
24-08-10	De Nieuwe Gazet	Philippe Truys	<i>kijklustigen</i>	Tentoonstellingen	Meesterwerken in het MAS
25-08-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
25-08-10	Focus Knack		<i>Jongbloed</i>	Educatie	Jongbloed
25-08-10	Knack	Karl van den Broeck	<i>Het ei van Columbus</i>	Cultuurbeleid	SMAK Pay what you want
26-08-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Un Jan Gossaert, découvert, fera la 'une' à New York</i>	Vaste collectie	Jan Gossaert in New York
26-08-10	De Tijd		<i>De wijde wereld</i>	Vaste collectie	Jan Gossaert in New York
26-08-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Antwerpen heeft echte Gossaert</i>	Vaste collectie	Jan Gossaert in New York
26-08-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Antwerps portret blijkt van Gossaert</i>	Vaste collectie	Jan Gossaert in New York
27-08-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
		Henk van Nieuwenhove	<i>Een link volstaat voor een vonk</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
27-08-10	Artsenkrant		<i>Jan Vanriet confronteert eigen werk met oude meesters in KMSKA</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
27-08-10	La Libre Belgique	Roger Pierre Turine	<i>Alys, Delvoye, Cranach, Penone, Monet,...</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
28-08-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
28-08-10	De Morgen		<i>Uit</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
29-08-10	De zondag		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
29-08-10	Cultuurmarkt		<i>Volg het Vliegparcours</i>	Educatie	Vliegparcours op de Cultuurmarkt
30-08-10	De Standaard	Ruth Joos	<i>Zomerzot van A</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
30-08-10	Le Soir	Alice Gilloire	<i>Un Gossaert "retrouvé"</i>	Vaste collectie	Jan Gossaert in New York
			<i>Jan Vanriets expo 'Closing Time' is dialoog tussen film en schilderkunst</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
31-08-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Jan Vanriets expo 'Closing Time' is dialoog tussen film en schilderkunst</i>	Evenementen	Closing weeks
31-08-10	Le Soir	Alice Gilloire	<i>Un Gossaert retrouvé</i>	Vaste collectie	Jan Gossaert in New York
		Geert Van der Speeten	<i>Mag cultuur nog duurder worden?</i>	Cultuurbeleid	Prijs tickets voor cultuur
31-08-10	De Standaard		<i>Sluiting en renovatie KMSKA</i>	Renovatie	Aankondiging renovatie
1-09-10	M_HKAZine		<i>Sluiting en renovatie KMSKA</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-09-10	M_HKAZine		<i>Promotie Lezingen op Zondag</i>	Promotie	Closing Time
1-09-10	Knack		<i>Expo Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-09-10	AMuze		<i>Geleid bezoek tentoonstelling Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-09-10	info@Aartselaar		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-09-10	Flanders Today		<i>Jan Vanriet op het thuisfront</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-09-10	AAA Collect	cv Thijs			
1-09-10	Gentleman (NL)	Demeulemeester	<i>De kunst van het genieten</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-09-10	Gentleman (FR)	Thijs Demeulemeester	<i>Y aller, en parler</i>	Tentoonstellingen	Closing Time

1-09-10	NederBelgisch Magazine	Ludo Beheyd	<i>Jan Vanriet in het Antwerpse museum</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-09-10	AAA Collect	CV	<i>Jan Vanriet op het thuisfront</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-09-10	Klasse voor leraren		<i>Nocturne voor leraren</i>	Evenementen	Closing Weeks
1-09-10	Het Spoor	Hendrik Hayen	<i>Ensor ontmaskerd</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-09-10	ArteNews	Catherine Angelini	<i>Ensor est une foule</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-09-10	M_HKAZine		<i>Into the Light</i>	Evenementen	Into the Light
1-09-10	Flanders Today		<i>Restoration shows Antwerp portrait is a true Master</i>	Vaste collectie	Jan Gossaert in New York
1-09-10	dS Magazine	Chantal Pattyn	<i>Chez Henri: Interview met Josse De Pauw</i>	Vaste collectie	Madonna van Fouquet
1-09-10	M_HKAZine		<i>Mooi!</i>	Tentoonstellingen	Mooi!
1-09-10	KM		<i>Rubens doorgelicht: Meekijken over de schouder van een virtuoos</i>	Publicaties	Rubens doorgelicht
1-09-10	Ampersand		<i>De Vlaamse regering werkt door</i>	Cultuurbeleid	
3-09-10	De Standaard		<i>Achterklap</i>	Varia	Drink De Bezige Bij in KMSKA
4-09-10	De Standaard		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
4-09-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>De week van Jan Vanriet</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
5-09-10	De zondag		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
6-09-10	OKV	Eva Wuyts	<i>Toegankelijkheid</i>	Virtuele museum	Website
7-09-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Anselm Kiefer in KMSKA</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
7-09-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
7-09-10	De Morgen	Eric Rinckhout Marie-Françoise	<i>Topwerk uit MoMA in New York is vier maanden te gast in Brussels Museum</i>	Collectie op verplaatsing	
7-09-10	L'Avenir	Gihousse Geert Van der	<i>René Magritte entre à l'Université Libre</i>	Collectie op verplaatsing	
7-09-10	De Standaard	Speeten	<i>Zonder titel</i>	Collectie op verplaatsing	
7-09-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Antwerps portret blijkt van Gossaert</i>	Vaste collectie	Jan Gossaert in New York
8-09-10	Zone 03		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
8-09-10	Zone 03	ET	<i>Massaal gefiets</i>	Evenementen	Closing Weeks
8-09-10	Zone 03	Kristin Wuyts	<i>Totale uitverkoop!</i>	Evenementen	Closing Weeks
8-09-10	Zone 03		<i>De Houtworm</i>	Evenementen	Closing Weeks
8-09-10	Zone 03		<i>Kids</i>	Educatie	Het museum leest voor
8-09-10	De Streekkrant	PHCR	<i>Vondst door restauratie in New York</i>	Vaste collectie	Jan Gossaert in New York
8-09-10	Zone 03		<i>Veerle Dobbelaere</i>	Varia	Lielingsplek Veerle Dobbelaere
9-09-10	<H>Art		<i>Anselm Kiefer in KMSKA</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
9-09-10	<H>Art	(Marc Ruyters)	<i>Column: Drakenburger</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
9-09-10	<H>Art		<i>Kunstenaarsweken in Cinema Zuid</i>	Evenementen	Closing Weeks
9-09-10	<H>Art		<i>Feestweken in KMSKA</i>	Evenementen	Closing Weeks
9-09-10	Brussel deze week	JMB	<i>Magritte uit Amerika</i>	Collectie op verplaatsing	
10-09-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
10-09-10	De Standaard		<i>Expo van de week</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
11-09-10	De Standaard		<i>Onze keuze</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
11-09-10	De Tijd		<i>Top expo</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
12-09-10	De zondag		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
12-09-10	Gazet van Antwerpen		<i>Niet te missen</i>	Evenementen	Closing Weeks
14-09-10	De Morgen	Sarah Teerlynck	<i>Ensor als stadsgids in Brussel en Oostende</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
15-09-10	Museumkrant		<i>Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
15-09-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
15-09-10	Het Nieuwsblad		<i>Waarheen: Een kunststad op kindermaat</i>	Evenementen	Closing Weeks
15-09-10	De Morgen		<i>Cover! Authentiek schilderij Jan Gossaert ontdekt in</i>	Vaste collectie	Jan Gossaert in New York

15-09-10	Flanders Today		Antwerpen		
15-09-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	Agenda	Educatie	Jongbloed
15-09-10	De Morgen		Nieuwe directeur Zilvermuseum	Varia	Sandra Janssens nieuwe directeur Zilvermuseum
16-09-10	De Nieuwe Antwerpenaar		Uitgelezen: Zuiderzinnen	Evenementen	Zuiderzinnen
16-09-10	Het Laatste Nieuws	DILA	Kiefer in KMSKA	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
16-09-10	De Nieuwe Antwerpenaar		Tips voor het festival van het woord	Tentoonstellingen	Closing Time
16-09-10	De Nieuwe Antwerpenaar		Uit in Antwerpen: Lambermontmartre aan het KMSKA	Evenementen	Closing Weeks
16-09-10	De Nieuwe Antwerpenaar		Uit in Antwerpen: bOOMfanfare	Evenementen	Closing Weeks
16-09-10	De Nieuwe Antwerpenaar		Uit in Antwerpen: Comedy Night	Evenementen	Closing Weeks
16-09-10	De Nieuwe Antwerpenaar		Uit in Antwerpen: Stockverkoop	Evenementen	Closing Weeks
16-09-10	De Nieuwe Antwerpenaar		Uit in Antwerpen: Boomfanfare: foto	Evenementen	Closing Weeks
16-09-10	De Nieuwe Antwerpenaar		Uit in Antwerpen: Lambermontmartre	Evenementen	Closing Weeks
16-09-10	De Nieuwe Antwerpenaar		Uit in Antwerpen: de Houtworm	Evenementen	Closing Weeks
16-09-10	De Morgen	Eric Rinckhout	Museum projecteert 3D-schilderij op gevel	Evenementen	Closing Weeks
16-09-10	De Nieuwe Antwerpenaar		Closing Weeks	Evenementen	Closing Weeks
16-09-10	De Nieuwe Antwerpenaar		Het Museum leest voor	Educatie	Het museum leest voor
16-09-10	De Nieuwe Antwerpenaar		Reünie: Van Quinten Metsijs tot Peter Paul ubens	Tentoonstellingen	Reünie
16-09-10	La Libre Belgique	Roger Pierre Turine	La vie fulgurante de Rik Wouters	Vaste collectie	Rik Wouters
17-09-10	Gazet van Antwerpen		Vrijdag	Tentoonstellingen	Closing Time
17-09-10	Metro		Al feestend de museumdeuren sluiten	Evenementen	Closing Weeks
17-09-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	Gratis naar slotfeest KMSKA	Evenementen	Closing Weeks
17-09-10	Metro (NL)		Al feestend de museumdeuren sluiten	Evenementen	Closing Weeks
17-09-10	Gazet van Antwerpen		Vrijdag	Tentoonstellingen	Reünie
17-09-10	Gazet van Antwerpen	Eefje Rampart	Literaire cocktail op 't Zuid	Evenementen	Zuiderzinnen
17-09-10	Metro (NL)		Oranje in eigen land	Evenementen	Zuiderzinnen
17-09-10	Gazet van Antwerpen		Literaire cocktail op 't Zuid	Varia	Zuiderzinnen
18-09-10	De Tijd		Top Expo	Tentoonstellingen	Closing Time
18-09-10	L'Echo	JDG	Pas de fausses peintures	Vaste collectie	Jan Gossaert
18-09-10	De Tijd	JDG	Koop geen valse schilderijen	Vaste collectie	Jan Gossaert in New York
18-09-10	Het Nieuwsblad	Christine De Herdt	Stadsgids Tanguy Ottomer (29) lanceert wedstrijd voor Vlaamse helden	Varia	P. Huvenne in jury beeld Nello en Patrache
19-09-10	De Morgen		Publicitaire aankondiging Closing Weeks op cover!	Evenementen	Closing Weeks
20-09-10	Gazet van Antwerpen	BIJA	Er zit muziek in feest van het woord	Evenementen	Zuiderzinnen
20-09-10	De Morgen	Michiel Leen	Wiegende woorden onder een wankel waterzon	Varia	Zuiderzinnen
21-09-10	Humo		Humo selecteert: De houtworm	Evenementen	Closing Weeks
22-09-10	De Standaard		De keuze van De Standaard	Evenementen	Closing Weeks
22-09-10	Flanders Today		Closing Weeks	Evenementen	Closing Weeks
22-09-10	Flanders Today		Agenda	Evenementen	Closing Weeks
22-09-10	Gazet van Antwerpen	SVW	Gluren naar douchende Brabo	Vaste collectie	Lambeaux - De Kus
22-09-10	Gazet van Antwerpen	Tom Vets	Ik kan mij geen fouten permitteren!	Varia	Vermelding KMSKA
23-09-10	Trends		Agenda	Evenementen	Closing Weeks
23-09-10	Gazet van Antwerpen		Closing Weeks	Evenementen	Closing Weeks
24-09-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	Expo: Closing Time	Tentoonstellingen	Closing Time
24-09-10	Gazet van Antwerpen		Agenda: expo	Tentoonstellingen	Closing Time
24-09-10	Gazet van Antwerpen		Bezoek nog een laatste keer het KMSKA en geniet van reuzenpicknick en stockverkoop	Evenementen	Closing Weeks
24-09-10	Gazet van Antwerpen		Agenda: Comedy night	Evenementen	Closing Weeks
25-09-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	L'atelier XXL d'Anselm Kiefer	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
25-09-10	De Standaard		Onze keuze	Tentoonstellingen	Closing Time

25-09-10	Het Nieuwsblad	Christine De Herdt	<i>Hiphoppers dansen voor KMSKA</i>	Evenementen	Closing Weeks
25-09-10	Het Laatste Nieuws		<i>Ontbijten à la Manet</i>	Evenementen	Closing Weeks
25-09-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Evenementen	Closing Weeks
25-09-10	De Standaard		<i>The Society of Friends of Belgium in America</i>	Promotie	Jan Gossaert in New York
26-09-10	De Student (bijlage bij De Morgen)		<i>Closing Weeks</i>	Evenementen	Closing Weeks
26-09-10	De Zondag		<i>Muziek: De bOOMfanfare</i>	Evenementen	Closing Weeks
26-09-10	De zondag		<i>Kunstmarkt: Lambermontmartre</i>	Evenementen	Closing Weeks
27-09-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Ik wantrouw Duitsland nog altijd</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
27-09-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Families picknicken met bOOMfanfare in het museum</i>	Evenementen	Closing Weeks
27-09-10	Plus Magazine	Gilda Benjamin	<i>De meester ontmaskerd</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
27-09-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
			<i>400.000 euro extra voor Concertgebouw Brugge en deSingel Antwerpen</i>		
27-09-10	Belga (NL)			Cultuurbeleid	Subsidies Vlaamse cultuurinstellingen
28-09-10	De Nieuwe Gazet	Kirsten Mertes	<i>Nieuwbouw deSingel opent deuren</i>	Cultuurbeleid	Subsidies Vlaamse cultuurinstellingen
28-09-10	Het Nieuwsblad	BLG	<i>Elk jaar 400.000 euro extra voor uitbouw deSingel</i>	Cultuurbeleid	Subsidies Vlaamse cultuurinstellingen
			<i>400.000 euro extra voor Concertgebouw Brugge en deSingel Antwerpen</i>		
28-09-10	De Morgen	Dirk Leyman		Cultuurbeleid	Subsidies Vlaamse cultuurinstellingen
28-09-10	Het Laatste Nieuws	VBJB	<i>400.000 euro extra voor Concertgebouw</i>	Cultuurbeleid	Subsidies Vlaamse cultuurinstellingen
29-09-10	Zone 03		<i>De expotips van Jan Vanriet</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
29-09-10	Flanders Today		<i>Agenda: Jongbloed</i>	Educatie	Closing Time
29-09-10	Zone 03		<i>Agenda: Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
29-09-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
29-09-10	Zone 03		<i>Agenda: Musée Fermé</i>	Educatie	Closing Weeks
29-09-10	Gazet van Antwerpen	GDEW	<i>Vandaag in Antwerpen... (Bedrijvendag)</i>	Evenementen	Closing Weeks
29-09-10	Zone 03		<i>De expotips van Jan Vanriet</i>	Evenementen	Closing Weeks
29-09-10	Zone 03		<i>Agenda: De Laatste dag</i>	Evenementen	Closing Weeks
29-09-10	Zone 03		<i>Agenda: Musée Fermé</i>	Evenementen	Closing Weeks
29-09-10	Zone 03		<i>Agenda: Closing Weeks</i>	Evenementen	Closing Weeks
29-09-10	Zone 03		<i>Agenda: Dag Mijnheer Vanriet</i>	Educatie	Doeboekje Closing time
29-09-10	Zone 03		<i>Agenda: Het museum leest voor</i>	Educatie	Het museum leest voor
29-09-10	Zone 03		<i>Agenda: Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Reünie
			<i>Minister Schauvliege geeft 400.000 euro extra aan Brugs Concertgebouw en maakt cultuurinstellingen kwaad</i>		
29-09-10	De Morgen	Dirk Leyman en Sarah Teerlynck		Cultuurbeleid	Verdeling subsidies over culturele instellingen
30-09-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda: Musée Fermé</i>	Evenementen	Closing Weeks
30-09-10	<H>Art		<i>Ensorjaar op de kunstberg</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-10-10	Amuze		<i>Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-10-10	AAA Collect	Sébastien Noulet	<i>Anselm Kiefer: alchemist van de geschiedenis</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-10-10	Lifestyle (NL)		<i>Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-10-10	AAA Collect	Sébastien Noulet	<i>Anselm Kiefer alchimiste de l'histoire</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-10-10	De Tijd	Bert Popelier	<i>Verwoeste landschappen van Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-10-10	Kunstletter(s)	André De Nys en Ward Desloovere	<i>Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-10-10	ArtExpo		<i>Anselm Kiefer au KMSKA</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-10-10	Knack		<i>Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-10-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda: Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-10-10	Doorbraak	Frans Crols	<i>Wierook voor een Vlaamse communist</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-10-10	Weekup		<i>Closing Time</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
1-10-10	Gazet van Antwerpen		<i>KMSKA doet de deur dicht</i>	Evenementen	Closing Weeks

1-10-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Closing Weeks: burendag</i>	Evenementen	Closing Weeks
1-10-10	Vitaya	Kathleen Bontenakel	<i>Sluiterijd</i>	Evenementen	Closing Weeks
1-10-10	ArtExpo		<i>Closing Weeks van Antwerps Museum</i>	Evenementen	Closing Weeks
1-10-10	Kunstletter(s)	André Denys	<i>Blikvangers: Gustave Van De Woestyne</i>	Collectie op verplaatsing	
1-10-10	Arte News		<i>Ensor compositeur et écrivain</i>	Tentoonstellingen	Ensor in Bozar
1-10-10	Klasse voor Leraars		<i>Gratis rondleiding</i>	Promotie	Ensor ontmaskerd
1-10-10	Metro (NL)		<i>Ensor in al zijn facetten</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-10-10	Gael	Brigitte Tabary	<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-10-10	La Gazette diplomatique	Isabelle Wegnez	<i>Expositions: Ensor démasqué</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-10-10	Psychologies		<i>Ensor démasqué</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-10-10	Plus Magazine (FR)		<i>James Ensor le peintre contestataire</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-10-10	Plus Magazine (NL)		<i>James Ensor De meester ontmaskerd</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-10-10	Collect AAA (FR)		<i>Ensor dans toute sa splendeur</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-10-10	Lobby		<i>James Ensor danse avec les morts</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
		Clémence Roux de			
1-10-10	Juliette & Victor Magazine	Luze	<i>Ensor du réalisme aux masques</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-10-10	ING Entreprise		<i>ING démasqué Ensor</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-10-10	La Revue Générale	Nicole Verschoore	<i>Anvers</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-10-10	Bozar Magazine	Herwig Todts	<i>James Ensor ontmaskerd</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-10-10	Collect AAA (NL)		<i>Ensor in volle glorie</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-10-10	Weekup		<i>Jongbloed</i>	Educatie	Jongbloed
1-10-10	Pasar		<i>Mooi! Kwetsbaar</i>	Educatie	Mooi
1-10-10	Pasar		<i>Mooi! Kwetsbaar</i>	Tentoonstellingen	Mooi
1-10-10	ArtExpo		<i>Mooi!</i>	Tentoonstellingen	Mooi!
1-10-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Reünie
1-10-10	Kunstletter(s)		<i>Rubens virtueel</i>	Virtueel museum	Rubens in 3d
1-10-10	Kirkko en Kaupunki	Satu Itkonen	<i>Valokuvantark koja tarinoita</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
1-10-10	Amuze		<i>KMSKA sluit de deuren</i>	Renovatie	Sluiting Renovatie Collectie op verplaatsing
1-10-10	Grande (NL)		<i>Het Antwerpen van Tom Naegels</i>	Varia	Vermelding KMSKA
1-10-10	Senso (NL)		<i>Antwerpen anders bekeken</i>	Varia	Vermelding KMSKA
1-10-10	Senso (FR)		<i>Anvers autrement</i>	Varia	Vermelding KMSKA
1-10-10	NederBelgische Magazine		<i>Vier pareltjes van musea</i>	Varia	Vermelding KMSKA
			<i>Vlaanderen geeft 400,000 euro extra voor</i>		
1-10-10	Brugsch Handelsblad		<i>Concertgebouw</i>	Cultuurbeleid	
2-10-10	De Morgen		<i>Publicitaire aankondiging</i>	Promotie	Closing Weeks
2-10-10	De Standaard		<i>Expo: Ensor</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
3-10-10	De zondag		<i>Agenda</i>	Evenementen	Closing Weeks
4-10-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Lichtspektakel sluit onvergetelijke laatste dag af</i>	Evenementen	Closing Weeks
4-10-10	Gazet van Antwerpen		<i>Doek valt over Museum voor Schone Kunsten</i>	Evenementen	Closing Weeks
5-10-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Slotexpo Jan Vanriet lokt 85,000 bezoekers</i>	Evenementen	Closing Weeks
5-10-10	Humo		<i>Expo van de week</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
5-10-10	Het Nieuwsblad	Christine De Herdt	<i>Koninklijk Museum Schone Kunsten vier jaar dicht</i>	Renovatie	Sluiting
5-10-10	Gazet van Antwerpen		<i>Wintgevend naakt</i>	Varia	Verkoop gelijkaardige Modigliani
6-10-10	De Streekkrant		<i>Closing Time sluit museum</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
6-10-10	De Streekkrant		<i>Koninklijk Museum sluit deuren</i>	Tentoonstellingen	Closing Time
6-10-10	Le Soir magazine	Joëlle Smets	<i>Bas les masques</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
6-10-10	Le Soir (MAD)	Daniele Gillemont	<i>James Ensor à hue et à dia!</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
6-10-10	De Standaard	Frank Kools	<i>New York ontdekt Vlaamse meester</i>	Vaste collectie	Jan Gossaert in New York
6-10-10	Flanders Today		<i>Cash for Concertgebouw</i>	Cultuurbeleid	

7-10-10	La Libre Belgique	Roger Pierre Turine Marie-Françoise	<i>Ensor sans cesse redécouvert</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
7-10-10	L'Avenir	Gihousse	<i>Ensor, ce peintre réaliste!</i> <i>Banken en musea eendrachtig achter de rebelse meester</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
7-10-10	De Tijd	Bert Popelier	<i>James Ensor, farceur national</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
7-10-10	Le Soir	Dominique Legrand	<i>"L' Entrée du Christ à Bruxelles": le rébus décodé</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
7-10-10	De Standaard	Dominique Legrand	<i>Cover! Brussel eert James Ensor</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
7-10-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Nieuw licht op een spotvogel</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
7-10-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Meekijken over de schouder van Ensor</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
8-10-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Genie aan het werk</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
8-10-10	Metro (NL)		<i>Ensor in al zijn facetten</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
8-10-10	Brussel deze Week	Michaël Bellon	<i>Double hommage bruxellois à James Ensor</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
8-10-10	Flair Pocket		<i>Kunst met grote K</i>	Vaste collectie	gratis woensdagen
9-10-10	L'Echo	D.B.	<i>Ensor le tendre</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
9-10-10	Het Laatste Nieuws		<i>James Ensor eindelijk ontmaskerd</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
9-10-10	De Morgen		<i>Uit</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
9-10-10	De Tijd		<i>Top expo</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
9-10-10	L'Echo		<i>7-0, 75-25... Tout est question d'équilibre</i>	Varia	Taallgebruik tijdens persconferentie Ensor ontmaskerd
11-10-10	La Voix du Luxembourg	Christian Jade	<i>Le masque et le rideau</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
11-10-10	Helsingin Sanomat	Emilia Mäenmaa	<i>Zonder titel</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
12-10-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Ensor ontmaskerd</i> <i>Japanners enthousiast over Nello & Patrasche-wedstrijd</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
12-10-10	Het Nieuwsblad	Christine De Herdt	<i>Les expos belges de A à Z Anselm Kiefer</i>	Varia	P. Huvenne in jury beeld Nello en Patrasche
13-10-10	Le Soir MAD	Jean-Marie Wynants	<i>The Last Day</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
13-10-10	Flanders Today		<i>Ensor démasqué</i>	Evenementen	Closing Weeks
13-10-10	Téléoustique	A.N.	<i>Ensor everlasting</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
13-10-10	Flanders Today	Sarah Mc Fadden	<i>Ensor démasqué</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
13-10-10	Le Soir	A. Ni.	<i>De 100 van Antwerpen: Steven Thielemans</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
13-10-10	Gazet van Antwerpen		<i>Japan enthousiast over nieuw beeld voor Nello & Patrasche</i>	Varia	Musea Stad Antwerpen
13-10-10	Het Laatste Nieuws	DILA	<i>Rubensia Sinebrychoffin museossa</i>	Varia	P. Huvenne in jury beeld Nello en Patrasche
14-10-10	Länsi-Suomi		<i>Rubens houkuttelee Sinebrychoffin museoon</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
14-10-10	Karjalainen		<i>Rubens houkuttelee Sinebrychoffin museoon</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
14-10-10	Etelä-Saimaa	STT	<i>Rubens houkuttelee Sinebrychoffin museoon</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
14-10-10	Salon Seudun Sanomat	STT	<i>Rubens houkuttelee Sinebrychoffin museoon</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
14-10-10	Itä-Savo	STT	<i>Rubens houkuttelee museoon</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
14-10-10	Ilkka	STT	<i>Rubens houkuttelee yleisöä museoon</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
14-10-10	Etelä-Suomen Sanomat	STT	<i>Rubens houkuttelee Sinebrychoffin museoon</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
14-10-10	Suomenmaa/Valtakunnallinen		<i>Rubens houkuttelee Sinebrychoffin museoon</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
14-10-10	Aamulehti	STT	<i>Rubens houkuttelee Sinebrychoffin museoon</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
15-10-10	The Financial Times		<i>Anselm Kiefer</i> <i>Topstukkenexpo Vlaamse Primitieven komt naar Brugge</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
15-10-10	Het Nieuwsblad	Stefaan Van Volcem	<i>Sous le masque d'Ensor</i>	Collectie op verplaatsing	
15-10-10	Metro (FR)	Nicolas Naiz	<i>Rubens houkuttelee Sinebrychoffin museoon</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
15-10-10	Kymen Sanomat	STT	<i>Rubens houkuttelee Sinebrychoffin museoon</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
15-10-10	Forssan Lehti	STT	<i>Rubens houkuttelee Sinebrychoffin museoon</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
15-10-10	Hämeen Sanomat	STT	<i>Rubens houkuttelee Sinebrychoffin museoon</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
15-10-10	Le Dentiste	S.C.	<i>Ensor sous un jour nouveau</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd

16-10-10	De Standaard	Geert Van der Speeten	<i>Op bezoek in het atelier van Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
16-10-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Uit in Antwerpen</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
16-10-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Anselm Kiefer in KMSKA</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
16-10-10	De Morgen		<i>Expo</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
16-10-10	La Dernière Heure	Jean Bernard	<i>Bas les masques, James Ensor</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
16-10-10	L'Avenir		<i>Ensor démasqué</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
16-10-10	De Standaard	Peter Vantyghem	<i>Vlaanderen heeft geen geeftraditie</i>	Cultuurbeleid	Mecenaat
16-10-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Mooi!</i>	Tentoonstellingen	Mooi!
16-10-10	Savon Sanomat		<i>Rubens houkuttelee Sinebrychoffin museoon</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
16-10-10	Hufvudstadbladet	HBL	<i>Flamländsk konst hos Sinebrychoffs</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
			<i>Expo Ensor à Bruxelles: Le peintre des masques démasqué</i>		
17-10-10	Dimanche express	Pierre Granier		Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
17-10-10	Turun Sanomat	STT	<i>Rubens houkuttelee museoon</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
18-10-10	The Financial Times	Jazz Jagger	<i>Arts around the world</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
19-10-10	Humo		<i>Humo selecteert: het beste van de week</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
20-10-10	Zone 03		<i>Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
20-10-10	De Streekkrant	DABY	<i>44 miljoen euro voor renovatie KMSKA</i>	Evenementen	Closing Weeks
20-10-10	Le Soir		<i>Ensor démasquéé ****</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
20-10-10	t Pallieterke	FDC	<i>Ensor ontmaskerd</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
20-10-10	Zone 03		<i>Het Museum leest voor</i>	Educatie	Het Museum leest voor
20-10-10	De Standaard		<i>Ik doe</i>	Promotie	KMSKA als decor
20-10-10	Zone 03		<i>Mooi!</i>	Tentoonstellingen	Mooi!
20-10-10	Kainuun Sanomat	STT	<i>Rubens houkuttelee Sinebrychoffin museoon</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
20-10-10	Zone 03	Steven Tuffin	<i>De heetste plekjes in A volgens Jan Verheyen</i>	Varia	Vermelding KMSKA
21-10-10	<H>Art	Marc Ruyters	<i>Geen kunst zonder mythe</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
21-10-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Expo: Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
21-10-10	Le Soir	Jean-Marie Wynants	<i>Dans l'ancre d'Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
21-10-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Anselm Kiefer: groot, groter, grootst</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
		Thijs			
21-10-10	Trends	Demeulemeester	<i>Schone Kunsten: Monumentaal veel plaats</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
21-10-10	Gazet van Antwerpen	Patrick Poppe	<i>Ensor ontmaskerd</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
21-10-10	<H>Art	Gerrit Vermeiren	<i>Alwaar de mist bleef hangen</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
21-10-10	Trends		<i>James Ensor: la totale</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
		Thijs			
21-10-10	Trends	Demeulemeester	<i>Schone Kunsten: Monumentaal veel plaats</i>	Tentoonstellingen	Mooi!
22-10-10	De Tijd	Bert Popelier	<i>Verwoeste landschappen van Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
22-10-10	NRC Handelsblad	Dirk Limburg	<i>Spelen met de vernietiging</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
22-10-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda: expo</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
22-10-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Anselm Kiefer: Materie en magie in Antwerpen</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
22-10-10	Gazet van Antwerpen		<i>Kiefer als voorbeeld: Elke 2 jaar topexpo in Antwerpen</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
22-10-10	Le Vif/L'Express		<i>Ensor démasqué</i>	Promotie	Ensor ontmaskerd
22-10-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Antwerpse musea gaan samenwerken</i>	Museumbeleid	Samenwerking met Musea stad Antwerpen en M HKA
23-10-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Anselm Kiefer face à la faute et au cosmos</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
23-10-10	De Tijd		<i>Top Expo</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
23-10-10	Gazet van Antwerpen	Lex Moolenaar	<i>Cultuur met een c en een C</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
23-10-10	Het Laatste Nieuws	Philippe Truys	<i>Ademloos voert actie op trappen museum</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
23-10-10	FD Persoonlijk	Erik Spaans	<i>Het raadsel Ensor</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
24-10-10	De Zondag	Wim Hendrix	<i>Reuzenwerken in museum</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer

25-10-10	Het Laatste Nieuws	Philippe Truys	<i>Monumentale kunst van Kiefer schittert in KMSKA</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
26-10-10	De Standaard	Bart Beirlant	<i>Commentaar: Het gruwelijke gelaat van oorlog</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
26-10-10	Gazet van Antwerpen		<i>Kunst kleurt MAS</i>	Tentoonstellingen	Meesterwerken in het MAS
27-10-10	Gentleman (NL)		<i>Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
27-10-10	Gentleman (FR)		<i>Y aller, en parler: Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
27-10-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Anselm Kiefer ***</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
28-10-10	Het Nieuwsblad	Hans-Maarten Post	<i>Kunst om niet te missen</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
28-10-10	Het Nieuwsblad	Hans-Maarten Post	<i>Kunst om niet te missen</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
29-10-10	Gazet van Antwerpen		<i>Musea bieden heerlijk herfstparcours</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
29-10-10	Gazet van Antwerpen		<i>Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
29-10-10	Gazet van Antwerpen		<i>Musea bieden heerlijk herfstparcours</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
29-10-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Mooi!
29-10-10	Gazet van Antwerpen	Eric Rinckhout	<i>Kids-expo in KMSKA</i>	Tentoonstellingen	Mooi!
30-10-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Best of Expo</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
30-10-10	De Morgen		<i>Uit</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
30-10-10	De Tijd		<i>Top Expo</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
30-10-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Verrassend hedendaags: James Ensor</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
30-10-10	De Standaard		<i>Top expo: 1, Mooi!</i>	Tentoonstellingen	Mooi!
30-10-10	De Standaard	Tom Heremans	<i>Het profiel: Joke Schauvliege</i>	Cultuurbeleid	
1-11-10	Staalkaart		<i>Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-11-10	Klasse		<i>Expo Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-11-10	Cinema Zuid		<i>Over your cities grass will grow</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-11-10	Dertien		<i>Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-11-10	M_HKAzine		<i>Expo Anselm Kiefer in Antwerpen</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-11-10	M_HKAzine		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-11-10	The Word Magazine		<i>Three is a magic number</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-11-10	Ondernemen		<i>Het KMSKA: Open blijven tijdens een sluiting?</i>	Renovatie	Communicatie van een sluiting
1-11-10	Touring Explorer		<i>Ensor démasqué</i>	Publicaties	Ensor ontmaskerd
1-11-10	Le Monde de l'Assurance		<i>James Ensor démasqué</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
			<i>Ensor avant Ensor, Delvaux avant Delvaux:</i>		
1-11-10	Espace de libertés	Christian Jade	<i>redécouvertes</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-11-10	De verzekeringswereld		<i>ING België: James Ensor ontmaskerd</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-11-10	L'Evènement		<i>Ensor démasqué à l'espace culturel ING</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-11-10	Grande (FR)		<i>Ensor démasqué</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-11-10	Voyages, voyages	Nathalie Warny	<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-11-10	BO Magazine	Viviane Redant	<i>Ensor ontmaskerd</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-11-10	Grande (NL)		<i>Ensor ontmaskerd</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-11-10	Dertien		<i>Sportdag voor Vlaamse ambtenaren</i>	Varia	Personeel KMSKA op sportdag
1-11-10	Suomen Kuvalehti	Pauliina Penttilä	<i>Zonder titel</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
1-11-10	Avotakka	Johanna Falck	<i>Harvinaista herkkua</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
1-11-10	Vantaan Lauri	Kaisa Halonen	<i>Yksityiskohtien taidetta</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
1-11-10	Kotiliesi		<i>Aitiopaikka</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
1-11-10	Kulttuurihaitari		<i>Zonder titel</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
1-11-10	Glorian Antiikki	AM	<i>Flaamilaisia Mastareita</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
1-11-10	Lehdistösuma	Kaisa Halonen	<i>Yksityiskohtien taidetta</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
1-11-10	Ampersand		<i>Samen aan cultuur werken</i>	Cultuurbeleid	
2-11-10	Le Soir	Dominique Legrand	<i>A voir...</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
2-11-10	Le Soir	Dominique Legrand	<i>A voir...</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
2-11-10	Ondernemers Antwerpen	Céline Dobbeleir	<i>Antwerpen anders bekeken</i>	Tentoonstellingen	Meesterwerken in het MAS

2-11-10	<H>Art	Paul Depondt	<i>Musea profileren zich met hun verzamelingen Grote namen. Anselm Kiefers monumentale schilderijen vullen het lege KMSKA</i>	Cultuurbeleid	profilering KMSKA
3-11-10	Knack	Jan Braet	<i>Kiefer schittert in KMSKA</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
3-11-10	Het Laatste Nieuws	Philippe Truyts	<i>Kiefer schittert in KMSKA</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
3-11-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Anselm Kiefer ***</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
3-11-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
3-11-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Ensor démasqué ***</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
3-11-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Mooi!
4-11-10	Het Belang van Limburg	Stef Vanwoensel	<i>Hefstwandeling door Vlaamse musea</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
4-11-10	Het Belang van Limburg	Stef Vanwoensel	<i>Hefstwandeling door Vlaamse musea</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
4-11-10	En marche	Linda Léonard	<i>Exposition Ensor démasqué</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
5-11-10	Gazet van Antwerpen		<i>Ensor ontmaskerd</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
5-11-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Mooi!
6-11-10	De Morgen		<i>Uit</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
6-11-10	De Tijd		<i>Top Expo</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
6-11-10	De Morgen	Marc Didden	<i>Groeten uit het Patershol</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
6-11-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>De tweede jeugd van Ensor</i>	Tentoonstellingen	Goya Redon Ensor
6-11-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>De tweede jeugd van Ensor</i>	Vaste collectie	Man van Smarten
6-11-10	Belga (NL)		<i>Kunstenaar Bernd Lohaus overleden</i>	Varia	Overlijden Bernd Lohaus
8-11-10	Het Laatste Nieuws		<i>Kunstenaar Lohaus overleden</i>	Varia	Overlijden Bernd Lohaus
10-11-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Anselm Kiefer ***</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
10-11-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
10-11-10	Le Soir		<i>A ne pas manquer: Ensor démasqué ****</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
10-11-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Mooi!
12-11-10	<H>Art	Marc Ruyters	<i>Stad, provincie en gemeenschap gaan samenwerken</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
12-11-10	De Pers	Persis Bekkering	<i>De onbeantwoorde vragen van Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
12-11-10	<H>Art	Marc Ruyters	<i>Stad, provincie en gemeenschap gaan samenwerken</i>	Cultuurbeleid	Samenwerking stad, provincie en VI Overheid
12-11-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Vuurvogel Jef Verheyen ontvlamt weer</i>	Varia	Vermelding expo Zero in KMSKA
12-11-10	<H>Art	Paul Depondt	<i>Mythograaf van het Teutonendom</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
13-11-10	De Morgen		<i>Uit</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
13-11-10	De Standaard		<i>Foto Geert Hoste</i>	Varia	KMSKA als decor
17-11-10	Knack		<i>100 x 2 tickets voor Anselm Kiefer</i>	Promotie	Anselm Kiefer
17-11-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
17-11-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Mooi!
18-11-10	Helsingin Sanomat	Timo Valjakka	<i>Varmaa käsityötä</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
19-11-10	Le Vif/l'Express	Guy Gilsoul	<i>Dans les cendres de la mémoire</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
20-11-10	Hufvudstadsbladet	Hans Sundström	<i>Flamländsk lyster i höstmörkret</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Bruegel, Jordaens in Helsinki
23-11-10	Humo		<i>Het lezen zoals het is: Barbara Sarafian</i>	Cultuurbeleid	Anselm Kiefer
23-11-10	Gazet van Antwerpen		<i>Gespot aan Museum voor Schone Kunsten</i>	Varia	Fotoshoot Lady Gaga
23-11-10	Het Laatste Nieuws	Stijn Van Hove	<i>Lady Gaga temt Sportpaleis</i>	Varia	Fotoshoot Lady Gaga
23-11-10	Het Nieuwsblad	Jan Ruysbergh	<i>Lady Gaga vertroetelt 15,000 kleine monsters</i>	Varia	Fotoshoot Lady Gaga
24-11-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
24-11-10	Gazet van Antwerpen	GDEW	<i>Vandaag</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
24-11-10	Het Laatste Nieuws	Philippe Truyts	<i>Al 17.500 bezoekers voor expo Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
24-11-10	Knack Focus		<i>Expo Anselm Kiefer in Antwerpen</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
			<i>Les antiquaires d'Anvers ouvrent grand leurs portes au monde entier</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
24-11-10	t Pallieterke	De brave Hendrik	<i>Anselm Kiefer in Antwerpen</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
24-11-10	De Standaard	Johan Faes	<i>Grootste popster van het moment in Antwerpen</i>	Varia	Fotoshoot Lady Gaga

24-11-10	De Morgen	Bart Steenhaut	<i>Een imago als kunstvorm</i>	Varia	Fotoshoot Lady Gaga
24-11-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Mooi!
24-11-10	Le Soir	Claire Coljon	<i>Les antiquaires d'Anvers ouvrent grand leurs portes au monde entier</i>	Evenementen	Opening opendeurdagen antiquairs in KMSKA
24-11-10	Gazet van Antwerpen		<i>Rondleidingen voor blinden en slechtzienden in expo Kiefer</i>	Educatie	Rondleidingen voor blinden en slechtzienden
25-11-10	De Huisarts	Christine Vuegen Thomas	<i>Anselm Kiefer op volle kracht</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
26-11-10	Tageblatt	Kopenhagen	<i>Durch die Worte hindurch</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
26-11-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
26-11-10	De Morgen	Jef Lambrecht	<i>De gewapende dichter</i>	Vaste collectie	Van der Weyden
27-11-10	De Tijd		<i>Top expo</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
27-11-10	De Morgen		<i>Uit</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
27-11-10	De Standaard		<i>Onze keuze</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
27-11-10	De Standaard		<i>Onze keuze</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
30-11-10	De Standaard		<i>De Belgische futurist</i>	Vaste collectie	Schmalzigaug
30-11-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Kostbaar altaarstuk uit België gaat bij Sotheby's onder de hamer</i>	Varia	Verkoop Dymphnaretabel
1-12-10	Knack		<i>Anselm Kiefer</i>	Promotie	Anselm Kiefer
1-12-10	Winterkalender 2010		<i>Monumentale kunst in Antwerpse musea</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-12-10	BO Magazine		<i>Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-12-10	Les Cahiers de la Semaine	Kerenn Elkaïm	<i>Rivag des ravages</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-12-10	ArtExpo		<i>Apocalyptische landschappen van Anselm Kiefer in Antwerpen</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-12-10	Feeling		<i>Apocalypse Now</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-12-10	Genieten		<i>Als er een plek is om in december naartoe te gaan...</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-12-10	De Witte Raaf		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-12-10	Het Spoor	Hendrik Hayen	<i>Anselm Kiefer: Van de jaren 80 tot nu</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-12-10	Amuze		<i>Expo: Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-12-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-12-10	ArtExpo		<i>Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
1-12-10	De Standaard		<i>Onze aanraders</i>	Tentoonstellingen	Ensor
1-12-10	Knack		<i>Ensor ontmaskerd</i>	Promotie	Ensor ontmaskerd
1-12-10	L'Evènement	D.P.	<i>Derrrière les masques de James Ensor</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
1-12-10	Actief Wonen	Rudy De Coninck	<i>A Room with a View</i>	Varia	KMSKA als decor
1-12-10	Het Laatste Nieuws		<i>Regisseurs 'smoorverliefd' op A</i>	Varia	KMSKA als decor
1-12-10	Het Nieuwsblad	ENV	<i>Romantische plekje uit 'Smoorverliefd' gebundeld in wandelbrochure</i>	Varia	KMSKA als decor
1-12-10	Flanders Today		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Mooi!
1-12-10	Vokatribune	Sandy Panis	<i>"Wij waren het Hollywood van de Spaanse kroon"</i>	Museumbeleid	Paul Huvenne
1-12-10	Stadswandeling Smoorverliefd		<i>Rode zetel in de Rubenszaal</i>	Varia	Rode zetel in de Rubenszaal
1-12-10	The Power of Print		<i>Postkaart Rubens doorgelicht genomineerd</i>	Tentoonstellingen	Rubens doorgelicht
1-12-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Workshop Anselm Kiefer</i>	Educatie	Vakantieteliers kinderen
1-12-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Sotheby's veilt retabel Goswin van der Weyden</i>	Varia	Verkoop Dymphnaretabel
1-12-10	De Standaard		<i>Minister laat cultuurhuizen wachten</i>	Cultuurbeleid	
1-12-10	De Morgen	Jan Debackere	<i>Minister laat cultuurhuizen wachten</i>	Cultuurbeleid	
2-12-10	Ciné-Télé-Revue		<i>Gaga de la mode belge</i>	Varia	Fotoshoot Lady Gaga
2-12-10	<H>Art		<i>Een hommage aan Bernd Lohaus</i>	Varia	In memoriam Bernd Lohaus
2-12-10	<H>Art		<i>Into the Light</i>	Evenementen	Into the Light

2-12-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Parlementaire vraag over veiling Dymphna-panelen</i>	Varia	Verkoop Dymphnaretabel
2-12-10	De Morgen	Jan Goossens	<i>Kaasschaaf snijdt diep in cultuur</i>	Cultuurbeleid	
3-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
3-12-10	Krant van West-Vlaanderen	SVV	<i>Topexpo Vlaamse primitieven in 2016</i>	Collectie op verplaatsing	
3-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Collectie op verplaatsing	
3-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
4-12-10	De Morgen		<i>Uit</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
4-12-10	Het Nieuwsblad	Peter Van Dyck	<i>In een museum kom ik tot rust'</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
		Rik Van	<i>Kritiek geeft me net energie om het tegendeel te</i>		
		Puymbroeck	<i>bewijzen</i>	Cultuurbeleid	
4-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Creatief het nieuwe jaar in</i>	Educatie	Vakantieteliers kinderen
5-12-10	De Zondag		<i>Stomende seks in kerstballen</i>	Varia	Smoorverliefd
7-12-10	De Morgen	Jan Temmerman	<i>La libre culture: Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
8-12-10	La Libre Belgique		<i>Expo: Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
8-12-10	Zone 03		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
8-12-10	Flanders Today		<i>Nos choix étoilés</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
8-12-10	La Libre Belgique		<i>Nos choix étoilés</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
8-12-10	La Libre Belgique		<i>Ensor doet mystiek licht schitteren</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
8-12-10	Tertio	Ludo Dosogne	<i>Into the light</i>	Evenementen	Into the Light
8-12-10	Zone 03		<i>Kunstig licht in donkere dagen</i>	Evenementen	Into the light
8-12-10	Zone 03	Bart Van Peel	<i>Agenda: Reünie</i>	Tentoonstellingen	Reünie
8-12-10	Zone 03		<i>Kids: Kerstatelier Anselm Kiefer</i>	Educatie	Vakantietelier Kiefer
9-12-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Kunstlicht in de duisternis</i>	Evenementen	Into the Light
9-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Vandaag in Antwerpen</i>	Evenementen	Into the Light
9-12-10	Belga (NL)		<i>Dymphna-retabel keert dan toch terug naar Vlaanderen</i>	Varia	Verkoop Dymphnaretabel
		Geert Van der			
		Speeten	<i>Dymphna-retabel haalt 1,3 miljoen euro</i>	Varia	Verkoop Dymphnaretabel
9-12-10	De Standaard		<i>Vrijdag</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
10-12-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>La pichenette de l'ange</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
10-12-10	d'Letzeburger Land	Lucien Kayser	<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
10-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda - Internationaal</i>	Evenementen	Into the Light
10-12-10	NRC Handelsblad		<i>Into the Light' op het Zuid</i>	Evenementen	Into the light
10-12-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Dora Janssen zet topstuk onder de hamer</i>	Varia	Verkoop Dymphnaretabel
11-12-10	De Morgen		<i>Uit</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
			<i>Weduwe Paul Janssen verkoopt kunstwerk voor 1,55 miljoen</i>		
11-12-10	Het Laatste Nieuws	Joost Freys	<i>Brüssel: Ensor revealed</i>	Vaste collectie	Dymphna
11-12-10	General-Anzeiger Journal	Thomas Kliemann	<i>Napoleon viert 25,000 bezoeker</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
14-12-10	Het Nieuwsblad	Christine De Herdt	<i>La nouvelle prouesse d'Herzog & de Meuron</i>	Varia	Bezoekerscijfers
15-12-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Antwerpen in 2010: Veel interesse voor Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
15-12-10	De Nieuwe Antwerpenaar		<i>Elke ruïne is een nieuw begin</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
15-12-10	Museumkrant	Eric Rinckhout	<i>Jaaroverzicht: Jan Vanriet sluit Museum voor Schone Kunsten</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
			<i>De erotiek van Jan Gossaert</i>	Tentoonstellingen	Jan Vanriet
15-12-10	De Nieuwe Antwerpenaar	Eric Rinckhout	<i>James Ensor, radicaal en profetisch kunstenaar</i>	Vaste collectie	opsomming stukken vaste collectie
15-12-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>Monumentale kunst</i>	Vaste collectie	opsomming stukken vaste collectie
16-12-10	Het Nieuwsblad		<i>Op bezoek bij Rockox</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
16-12-10	Gazet van Antwerpen	Biona Jansen	<i>Agenda</i>	Collectie op verplaatsing	
16-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Cultuur als motor voor toekomstige welvaart</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
17-12-10	De Morgen	Patrick Dewael en		Cultuurbeleid	Besparingen in de cultuursector

		J.J. De Gucht (opiniestuk)			
17-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda: Te gast in het Rockoxhuis</i>	Collectie op verplaatsing	
17-12-10	De Tijd	Bert Popelier	<i>De huiselijke pracht van de barok</i>	Collectie op verplaatsing	
17-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda: Into the light</i>	Evenementen	Into the Light
17-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda: Reünie</i>	Tentoonstellingen	Reünie
17-12-10	Artsenkrant	Henk van Nieuwenhove	<i>Retabel van de heilige Dymphna blijft in eigen land</i>	Varia	Verkoop Dymphnaretabel
17-12-10	Belga (NL)		<i>Renovatie KMSKA duurt drie jaar langer dan verwacht</i>	Renovatie	Werken duren langer
18-12-10	De Morgen		<i>Uit</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
18-12-10	Het Laatste Nieuws	Jeroen Marivoet Sven Van Haezendonck	<i>Schepenhuis wordt Rik Woutersmuseum</i>	Collectie op verplaatsing	
18-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Rik Woutersmuseum in Schepenhuis opent in 2011</i>	Collectie op verplaatsing	
18-12-10	La Libre Belgique		<i>La rénovation du musée des Beaux-Arts d'Anvers</i>		
18-12-10	De Tijd		<i>durera six ans</i>	Renovatie	Duur van de werken
18-12-10	De Morgen	JDB	<i>Top Expo: Ensor</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
			<i>Renovatie KMSKA duurt drie jaar langer</i>	Renovatie	Werken duren langer
			<i>Antwerps Museum voor Schone Kunsten sluit zes jaar zijn deuren</i>		
18-12-10	De Tijd	Koen Van Boxem		Renovatie	Werken duren langer
18-12-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Antwerps Museum sluit tot 2017</i>	Renovatie	Werken duren langer
18-12-10	Het Nieuwsblad	Lej Belgan	<i>Renovatie KMSKA duurt drie jaar langer</i>	Renovatie	Werken duren langer
18-12-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Museum voor Schone Kunsten gaat liefst zes jaar dicht</i>	Renovatie	Werken duren langer
21-12-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
21-12-10	Humo	Jürgen Beckers	<i>Mauro Pawlowski</i>	Varia	Museum als decor voor foto's
21-12-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>De man achter Rubens</i>	Tentoonstellingen	Nicolaas Rockox 450 jaar
			<i>Publiek-private samenwerking rond cultureel erfgoed moeten beter</i>	Cultuurbeleid	
21-12-10	Belga		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
22-12-10	Flanders Today		<i>Agenda: Ensor Revealed</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
22-12-10	Flanders Today		<i>Het beste van Antwerpen: Smoorverliefd</i>	Varia	Smoorverliefd
22-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Edito</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
23-12-10	<H>Art	Marc Ruyters	<i>Johannes Kahrs in Zeno X</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
23-12-10	<H>Art		<i>De beste boeken van 2010: De renaissance van Jan Gossaert</i>	Tentoonstellingen	Jan Gossaert in New York
23-12-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Renovatie KMSKA duurt drie jaar langer</i>	Renovatie	Werken duren langer
23-12-10	Het Laatste Nieuws (ed. Antwerpen)		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
24-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda: Te gast in het Rockoxhuis</i>	Collectie op verplaatsing	
24-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Démasqué</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
24-12-10	De Standaard	Karel Verhoeven	<i>Agenda: Reünie</i>	Tentoonstellingen	Reünie
24-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Kindje Jezus van alle tijden</i>	Vaste collectie	Rubens, Gossaert
24-12-10	Gazet van Antwerpen				
24-12-10	Het Laatste Nieuws (ed. Mechelen-Lier)	Dieter Lizen	<i>Renovatie KMSKA duurt drie jaar langer</i>	Renovatie	Werken duren langer
28-12-10	Gazet van Antwerpen	PP	<i>Ensor ontmaskerd</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
29-12-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Toutes les grandes expositions de 2011</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
29-12-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Toutes les grandes expositions de 2011</i>	Tentoonstellingen	Bergamo
29-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Honderd van Antwerpen: Carl Depauw</i>	Tentoonstellingen	Meesterwerken in het MAS
29-12-10	La Libre Belgique	Guy Duplat	<i>Toutes les grandes expositions de 2011</i>	Renovatie	
30-12-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Het jaar van de kaasschaaf</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
30-12-10	Het Nieuwsblad	LBP	<i>Schilderijen Rik Wouters verhuizen naar Mechelen</i>	Collectie op verplaatsing	

30-12-10	De Standaard	Jan Van Hove	<i>Het jaar van de kaasschaaf</i>	Cultuurbeleid	
31-12-10	Gazet van Antwerpen	Lily Armon	<i>Tim Van Steenberghe kijkt achterom en vooruit</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
31-12-10	Gazet van Antwerpen	Frank Heirman	<i>Expo: Anselm Kiefer</i>	Tentoonstellingen	Anselm Kiefer
31-12-10	Het Nieuwsblad	Dirk Martens	<i>Nicolaas Rockox verteld in schilderijen en biografie</i>	Collectie op verplaatsing	
31-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>Agenda</i>	Tentoonstellingen	Ensor ontmaskerd
31-12-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>De Belgen in het buitenland</i>	Vaste collectie	Jan Gossaert
31-12-10	Gazet van Antwerpen	KL	<i>Opening Museum aan de Stroom</i>	Tentoonstellingen	Meesterwerken in het MAS
31-12-10	Gazet van Antwerpen		<i>De 100 van Antwerpen: het afscheid</i>	Varia	Nieuwjaarswens Paul Huvenne
31-12-10	De Morgen	Eric Rinckhout	<i>De Belgen in het buitenland</i>	Tentoonstellingen	Rubens, Van Dyck, Jordaens in Hamburg